

ALEXANDER PEDEN

De Profeet van het Covenant

Door

John C. Johnston

Vertaald, bewerkt en van een historische inleiding voorzien door

L. J. van Valen

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2007

INHOUD

Voorwoord

1. Strijd en idealen van de Schotse Covenanters
2. Vijftig jaar van strijd
3. Pedens jeugd
4. De pastor van New Luce
5. De uitgeworpene
6. De gevangene
7. De voortvluchtige
8. Gebeurtenissen uit zijn laatste levensjaren
9. Peden en de volgelingen van Renwick
10. Het einde van de zwerftocht
11. Zijn nalatenschap
12. Herinneringen aan Peden

Voorwoord

Alexander Peden is een boeiende persoonlijkheid, die al veel pennen in beweging heeft gebracht. B. Florijn heeft hem op een onnavolgbare wijze in de Nederlandse taal geïntroduceerd in zijn kinderboekje 'Onder de slip van Zijn mantel'. Het boek dat wij inleiden is de meest complete biografie van Peden. De eerste uitgave is van 1902 onder de titel 'Alexander Peden, the Prophet of the Covenant'. In 1988 kwam een herdruk van de pers bij Mourne Missionary Trust, Carginagh, Kilkeel, Co. Down, N. Ireland. De schrijver John C. Johnston (overleden in 1921) was predikant van de United Presbyterian Church en sinds 1900 van de United Free Church van Dunoon in Schotland. Hij is ook de schrijver van het boek 'Treasury of the Scottish Covenant', dat naar veel primaire en secundaire bronnen van de veelbewogen geschiedenis van het Schotse presbyterianisme verwijst.

De eerste levensbeschrijving van Peden is opgenomen in het boek 'Six Saints of the Covenant', dat ook biografieën bevat van John Semple, Walter Smith, Richard Cameron, John Welwood en Donald Cargill. De schrijver is Patrick Walker, die als jongen deze mannen gekend had en met hen in het lijden deelde. Later woonde hij in Edinburgh bij de Bristopoort; zijn beroep was marskramer en als zodanig kon hij zijn eigen boek aan de man brengen. Om informatie voor zijn boeken te verzamelen, bezocht hij tijdgenoten van de hoofdpersonen die hen goed gekend hadden. Zo tekende hij uit hun mond de legendarische verhalen op over de 'Profeet van het Verbond'. Vooral de directe uitspraken van Peden geven een goed beeld van zijn karakter en bezieling.

Het boek van Johnston over Peden is wat breder van opzet dan de meer populaire biografie van Kirkwood Hewat, die in 1911 werd gepubliceerd. Vanwege de gedetailleerde beschrijving hebben we voor Johnston gekozen. Bij het vertalen kwamen we erachter dat bepaalde gedeeltes zo gedetailleerd zijn dat wij deze moesten inkorten en ingrijpend bewerken. Dit was nodig om de leesbaarheid te bevorderen. Het heeft geen zin om allerlei ingewikkelde uitspraken van moderne theologen over de Covenanters in het levensverhaal op te nemen. Ook hebben wij hier en daar interessante informatie uit andere bronnen ingelast. We hopen dat het geheel een getrouw beeld geeft van Peden met zijn wat excentriek karakter en niet te vergeten zijn profetische gaven.

Om het levensverhaal van Peden te kunnen begrijpen, is het nodig om de achtergronden van zijn levensstrijd te weten. Wie waren de Covenanters waartoe hij behoorde? Wat waren hun idealen en drijfveren? In het boek 'Naftali, een losgelaten hinde' (Uitgave van Den Hertog, Houten) gaven wij de geschiedenis van de Schotse Covenanters weer. Bij een aantal lezingen die wij hielden, brachten wij hun strijd en idealen in beeld. Vanuit een schets hiervan schreven wij een historische inleiding die wij in dit boek opnamen.

Dordrecht, 15 oktober 1996

L. J. van Valen

1. Strijd en idealen van de Schotse Covenanters

HISTORISCHE INLEIDING

Wie waren de Covenanters in Schotland? Eerst iets over hun naam. Covenant betekent verbond. Schotland sloot een theocratisch verbond om de beginselen van de Hervorming te bewaren tegen het rooms-katholicisme en het prelatendom. Deze theocratie begint bij de Hervorming zelf en is eigenlijk een uniek fenomeen dat in andere landen wordt gemist, althans in deze vorm. Hoe heeft deze verbondsvorm gestalte gekregen en zich verder ontwikkeld?

Het is een opvallende trek van de Reformatie dat de overheden hierbij zo nauw waren betrokken. Kerk en staat waren in die tijd in zoverre nauw met elkaar verweven dat de roomse godsdienst de heersende was en dat de paus werd erkend als hoofd van de kerk. In zeker opzicht stond de paus zelfs boven de staat, tenminste dat pretendeerde hij, omdat hij zich wereldse mandaten toeëigende. Soms bleef een conflict niet uit. Overigens was zowel bij de wereldse als bij de kerkelijke macht sprake van een autocratie, die door een hiërarchie in stand werd gehouden; een regering van bovenaf, waarbij het volk geen zeggenschap heeft.

De Reformatie bracht in dit stelsel verandering. De eeuwenoude machtsstructuren werden omvergeworpen. De wereldse macht van de paus werd bestreden en de kerkelijke hiërarchie kwam onder spanning te staan. De mondigheid van de burger werd geactiveerd door hem de Bijbel in handen te geven, die tot nog toe was beperkt gebleven tot de geestelijkheid. Deze ontwikkeling ging gepaard met een ware metamorfose van het maatschappelijke leven. Geen wonder dat ook anarchistische stromingen, zoals die van de wederdopers, de kans kregen om zich te ontplooiën. De vrijheid van de burger en van de lagere overheden was een actueel item. Conflicten tussen burgers en overheid bleven dan ook niet uit.

Bij de echte reformatiegezinden ging het niet om macht, maar om de autoriteit van de Schrift. Niet de kerkelijke traditie, maar de Schrift is de enige hoeksteen van de samenleving. Op deze grondslag vond het proces van de kerkelijke vernieuwing plaats. Intussen kreeg de 'gereformeerde' kerk steeds meer structuur, met of zonder bescherming van de overheid.

De eerste Covenants

Zo ging het ook in Schotland. Aan de corruptie van de geestelijkheid kwam spoedig een einde. Het vorstenhuis Stuart, dat in nauwe verbinding met Frankrijk stond, werd tot de orde geroepen. Een aantal edelen vond het nodig om het proces tot nationalisering van de Reformatie te verhaasten. In 1557 sloten zij met elkaar een verbond: 'The Godlie Band'. Dit eerste Covenant (Verbond) is vergelijkbaar met het Hollandse verbond der edelen uit 1566. In Nederland ging het echter meer over humanistische waarden en de bescherming van de privilegiën; in Schotland ging het in de eerste plaats om de doorwerking van de Reformatie.

Wie was de man die aan dit proces leiding gaf? Het was John Knox, een discipel van Calvijn. Meermalen moest deze noodgedwongen de wijk nemen naar Genève, waar hij kennis nam van de praktijk van een reformatie-theocratie: 'The most perfect school of Christ': de meest volmaakte school van Christus. Hij zag daar de

presbyteriale kerkvorm in de praktijk en deze sprak hem erg aan. De invoering hiervan ging in de stad van Calvijn niet zonder slag of stoot. De verbanningen van Calvijn en zijn medestanders zijn hiervan wel het bewijs. Maar het ideaal was duidelijk: Gods eer op alle terreinen van het leven. Beide tafelen van de wet in het nationale leven waren in ere. Staat en kerk vormen een harmonieuze band; de een dient de ander tot een hand en voet te zijn. De overheid trad beschermend en bewarend op, maar mocht niet over de kerk heersen.

In Schotland teruggekomen, wilde Knox dit idealisme verwezenlijkt zien. Hij had de tijd en politieke omstandigheden mee. De meesten uit de adel steunden hem. Het parlement had in zekere zin een democratische vorm die uniek was. Koningin Mary Stuart was jong, hoewel niet plooibaar. Frankrijk was haar beschermer, maar de grote belager van de Schotse natie, gehaat onder het volk, dat een sterk nationaliteitsbesef aan de dag legde. Het Parlement sanctioneerde in 1560 de belijdenis van de Reformatie en riep de kerk van de Hervorming tot gevestigde kerk uit. De strijd tegen de 'idolatrij' moest zuiverend werken. Alles wat maar enigszins op de roomse 'zuurdesem' geleek, diende te worden verwijderd. Zelfs de feestdagen werden afgeschaft. De presbyteriale kerkvorm, met 'Presbyteries'(classes), 'Synods' en 'General Assembly' werd consequent doorgevoerd. Bisschoppen waren contrabande en de 'Kirksession' (kerkenraad), met de 'Ruling elders', bepaalde het gezicht van de plaatselijke gemeenten, de 'parishes'.

Het theocratisch ideaal, dat Calvijn in zijn leven niet verwezenlijkt zag, werd in Schotland gerealiseerd. In Engeland bleef de Reformatie steken: de liturgische gebruiken bleven, de bisschoppen behielden de macht, zij het ondergeschikt aan de 'Defender of Faith', verdediger van het geloof, zoals de koning of koningin werd genoemd. Inmiddels was de protestantse Elisabeth de gehate Bloody Mary opgevolgd. Beide buurlanden waren gereformeerd geworden, maar in kerkregering waren de verschillen levensgroot. Deze uiteenlopende visies zouden tot een jarenlang conflict leiden.

Conflict tussen kerk en staat

Na de dood van Knox in 1572 raakten kerk en staat in een strijd verwickeld over de macht in de kerk. Mary's zoon, koning Jakobus, die voor een tijd koos voor de rechten van de Schotse kerk, werd 'begeesterd' door het Engelse stelsel, vooral omdat hier de vorst ook het hoofd van de kerk was. De eenheid van kerk en staat, verpersoonlijkt in de autoriteit van één persoon, sprak hem wel aan. En de bisschoppen beschouwde hij als willige pionnen om het vorstelijke spel te spelen.

De opvolgers van Knox, zoals Melville, Craig, Bruce en anderen, gingen een confrontatie met Jakobus niet uit de weg. In 1581 werd hun strijd gehonoreerd door het National Covenant, dat zelfs door de koning werd ondertekend. Maar enkele jaren later ontcrachtte de wispelturige vorst de verworven vrijheden. Melville riep hem meermalen tot de orde en wees hem op de kroonrechten van Christus. Toen Jakobus in 1603 de kroon over Engeland overnam, voelde hij zich nog sterker. Hij wilde Schotland onderwerpen aan het Engelse systeem. Zijn zoon Karel I, die hem in 1625 opvolgde, ging nog verder: In 1637 wilde deze de Engelse liturgie gewelddadig in de St. Giles' kerk van Edinburgh invoeren. Toen was de maat vol. De voetenbankjes en stenen vlogen door het oude kerkgebouw. De rellen breidden zich uit. De adel sloot zich bij het volk aan en poogde het verzet in goede banen te leiden. Het National Covenant werd in 1638 op het Greyfriars kerkhof in Edinburgh door duizenden vernieuwd en bezworen.

Karel I probeerde de opstand met geweld te onderdrukken, maar zonder succes. De

jaren 1638 tot 1660 waren jaren dat de Schotse kerk tot grote bloei kwam, al bleven onderlinge twisten niet uit. Maar toen Karel II in 1660 de kroon overnam, nadat hij enkele jaren daarvoor de Verbonden had bezworen, veranderde het beeld. Zijn ware natuur was huichelachtig. Hij was niet anders dan een machtswellusteling, nog meer dan zijn vader was. Met harde hand pakte hij kerk en staat aan. Bisschoppen werden aangesteld en honderden predikanten gedwongen om op te stappen. Jaren van vervolging braken aan. Duizenden werden gedood, op het schavot, in het veld tijdens dragonades en op zee.

De eens zo krachtige partij van Covenanters werd steeds kleiner. Weinigen hadden hun leven voor hun idealen over. De getuigenissen van de martelaren zijn ontroerend. Lees de levens van Richard Cameron, Donald Cargill en James Renwick om een indruk te krijgen van hun onbaatzuchtige strijd. Zij schuwden Strijd en idealen van de Schotse Covenanters zelfs het gebruik van wapens niet om zich tegen de overmacht te verweren.

De tijd van vervolging

Nu nog iets over de wijze waarop de Covenanters in de tijd van vervolging, van 1660 tot 1688, hun strijd voerden. Opvallend is de harmonie tussen hun innerlijke godsvrucht en hun strijdmethodes. Hun drijfveren kwamen voort uit een nabije omgang met hun God. Het was echter geen passief getuigend optreden dat hen kenmerkte. Zij negeerden het verbod van hogerhand om in de open lucht samen te komen, omdat de kerkgebouwen voor hen verboden bleven. Duizenden luisterden naar de rijke evangelieboodschap van hun predikanten. Hun preken laten zien dat zij niet fanatiek waren; het Evangelie werd niet overwoekerd door hun kritiek op het politieke beleid. Maar op andere wijzen gaven zij zonder omhalen uitdrukking aan hun houding tegenover de overheid. Zij beschuldigden Karel II van meened en ontrouw aan de Verbonden. Op deze wijze konden zij de overheid niet als wettig erkennen en weigerden zij zelfs de belastingen te voldoen.

Karel II regeerde met ijzeren hand, evenals zijn broer Jakobus II, die zelfs rooms werd. De open hemel was voor de Covenanters de enige mogelijkheid om het Evangelie te horen. Met gevaar voor hun leven kwamen duizenden in de bergen en dalen samen. De vijand zat echter ook niet stil en wist soms de 'Conventicles' uiteen te drijven. Toch gingen de samenkomsten door. De doop werd bediend, evenals het avondmaal. De Heere gaf vaak een rijke zegen op dit sacrament. De predikanten, zoals John Blackader, Richard Cameron en Donald Cargill spraken met veel vuur en genade. Hun nagelaten preken laten iets zien van hun liefde tot verloren zondaren en onbaatzuchtige ijver voor het huis des Heeren.

Soms kwam het tot een directe confrontatie tussen het overblijfsel van getrouwen en de dragonders. In 1666 vormden de Covenanters een legertje dat bij Rullion Green werd verslagen. Ongeveer dertien jaar later kwam het tot een gewapend treffen bij Drumclog en Bothwell Bridge. Zij schuwden het zwaard niet, hoewel dit niet door allen werd goedgekeurd. Was het juist om naar de wapens te grijpen? Alexander Shields verdedigde deze offensieve houding en hield staande dat het Schotse staatsbestel stoelde op de Verbonden, die waren geschonden. De strijd was gewettigd, omdat zij eerbiediging van deze grondwettelijke rechten voorstonden. De tirannieke overheid was in hun ogen onwettig! John Knox en zijn rechterhand George Buchanan waren destijds ook voorstanders van het recht van opstand als de overheid een tiranniek bewind voerde. Hierin ging Knox verder dan zijn leermeester Calvin, die het recht van opstand alleen wilde toekennen aan de lagere overheden.

De ongelijke strijd eindigde in de ondergang van de Covenanters. Cameron, Cargill en

Renwick werden gevangen genomen en gedood; Cargill, nadat hij de koning en anderen in de ban had gedaan. Opmerkelijk is dat zij die door hem genoemd werden, een ongewone dood stierven. De drieste dragonders schoten mannen en vrouwen in koelen bloede dood, omdat zij niet naar de kerk wilden komen. Duizenden werden vermoord, gemarteld, naar de Amerikaanse plantages verbannen. Renwick was de laatste die op het schavot stierf, nadat hij een indringend getuigenis tot de samengestroomde menigte had uitgesproken. Daarna kwam spoedig de bevrijding.

De bevrijding

Onze stadhouder Willem III was degene die zich het lot van Engeland en Schotland aantrok. Hij stak in 1688 met 600 schepen de Noordzee over. Zijn schoonvader Jakobus nam de wijk naar Frankrijk. De slag bij de Boyne in Ierland in het volgende jaar was beslissend voor de overwinning van de protestanten. William en Mary werden ook koning en koningin van Schotland. De bisschoppen werden afgezet en de presbyteriale kerkorde opnieuw ingevoerd. De Verbonden werden e chter niet ge erbiedigd, wat voor de aanhang van Cameron en Renwick een grote teleurstelling betekende. De strijd was voorbij, de vrede weergekeerd, maar het ideaal van een verbondsnatie was niet bereikt. De staat bleef een grote invloed uitoefenen op het kerkelijk reilen en zeilen. Het erastianisme bleef het hete hangijzer in de jaren die volgden.

Het vuur van het idealisme wordt vaak wat gedoofd als het ideaal niet wordt bereikt. Zo was het ook in Schotland. De juiste verhouding van kerk en staat hield de gedachten en pennen bezig. Het ‘Voluntarisme’, dat een volledige scheiding van kerk en staat propageerde, kreeg aan het einde van de achttiende eeuw vaste voet in de kerken. De staat behoorde zich niet op het terrein van de godsdienst te begeven. De kerk was autonoom en had niets van doen met de overheid, dan alleen het gebed te doen voor ‘een stil en gerust leven’ van de gelovigen. De taak van de kerk was alleen evangeliserend en niet gericht op de doorwerking van de christelijke beginselen in het politieke en maatschappelijke leven. De Voluntaries beriepen zich op het Nieuwe Testament (‘Mijn Koninkrijk is niet van deze wereld’). Romeinen 13 was voor hen maatgevend. De vrije kerk, zoals deze zich ten tijde van de apostelen in het Romeinse rijk manifesteerde, was het model dat zij voorstonden. Zij verwierpen elke vorm van constantijnse verbinding.

De verbondsgedachte

De voorstanders van de Covenantgedachte of het ‘Establishment Principle’ redeneerden anders. Zij staafden hun mening met een scala van teksten uit het Oude Testament en hielden staande dat het Oude en Nieuwe Testament een eenheid vormen. De vroegchristelijke kerk was op weg naar een ideale harmonie tussen kerk en staat, die bij de overgang van keizer Constantijn naar het christendom werd gerealiseerd. Isra el was en bleef het voorbeeld van de theocratische regeervorm. Hierbij was sprake van  en kerk en niet van het beginsel van pluriformiteit van vele denominaties in  en land.

De praktijk van Isra el werd geprojecteerd op de Schotse natie. Christus is immers de koning van alle volkeren en dient door alle overheden als zodanig te worden erkend. Zijn koninklijke bediening strekt zich ook uit tot de politieke regeermacht. De kerk mag echter niet door de overheid worden overheerst, maar ook niet van haar worden losgemaakt. De harmonie van beide pijlers van het nationale leven is het ideaalbeeld van het christendom. De theocratie afwijzen, is in feite de grond leggen voor een atheistische natie, die geen rekening houdt met Gods geboden. Regeren is niet

vrijblijvend of neutraal, maar is in alles gebonden aan het Woord van God. Een ander aspect dat bij de Schotse Covenanters in het oog springt is de wisselwerking van hun rijke vroomheidsbeleving en de objectivering hiervan in het nationale leven. Hun strijd is niet baatzuchtig, niet ikgericht, hoewel er ook menselijke gebreken aan kleefden. Zij voelden zich gedrongen vanuit de liefde tot Christus om voor Zijn Naam uit te komen. Zij waren militant in de goede zin van het Woord. Onbaatzuchtig was hun streven, hun leven hadden zij ervoor over. Hun intentie was niets anders dan de eer van God. In de binnenkamer worstelden zij nog meer voor kerk en natie dan voor zichzelf. Hun mystieke omgang met de Heere was niet die van Thomas á Kempis, de man van het 'boekske in een hoekske', van passieve kloostervroomheid, maar zij was gericht op het SOLI DEO GLORIA. Hun geloofstaal was wat de 'Old Hundred', Psalm 100 uit de oude Schotse berijming weergeeft:

*'All people that on earth do dwell,
Sing to the Lord with cheerful voice'*

Of om met de Nederlandse berijming te spreken:

*'Juicht, aarde, juicht alom de Heer,
Dient God met blijdschap, geeft Hem eer.'*

2. Vijftig jaar van strijd

Schotlands helden

De periode van 1660 tot 1688 kan zeker Schotlands heldentijd worden genoemd. Zeker, ook vóór die jaren waren er dappere mannen en vrouwen in het land. Lang voordat het Covenant er was, waren William Wallace en Robert the Bruce nationale helden. De dichter Robert Burns heeft hun daden bezongen en deze verzen worden nog overal gehoord. De slag bij de Stirlingbrug en bij Bannockburn in 1314 luidde de eeuwen van de Schotse onafhankelijkheid in. Iemand merkt op dat ‘de grote mannen van de oorlog voor nationale onafhankelijkheid, Wallace en Bruce, Douglas, Randolph en Walter Stewart de voorlopers waren van de Hervormers en van de zonen van het Covenant. Zij hebben voor hen in Schotland plaats gemaakt en hun onvervaard geest als het ware aan hen overgedragen. Zij laten ons zien hoe de koninkrijken van de wereld in een andere tijd tot het koninkrijk van onze God en van Zijn Christus opstaan en hoe de lauwerkransen van ridderschap de weg bereiden tot een edeler bloem in het geloof en de lijdzaamheid van de heiligen. De strijd voor het Covenant was in feite de oude strijd voor een heiliger zaak, die de armen deed opstaan uit het stof en hen een plaats verschafte bij de prinsen van het volk.’

De naam van John Knox heeft bij iedere vurige Schot een goede klank. Deze hervormer uit de zestiende eeuw was een man, van wie bij zijn begrafenis in 1572 werd gezegd dat ‘hij het aangezicht van een mens nooit vreesde’. Hij was een held van de hemel gezonden, zij het dat sommigen hem te intolerant vinden en hem meer zien als de man die tegen de mis protesteerde. Carlyle, die in dit verband ook kritiek op Knox heeft, is aan de andere kant mild. In zijn ogen heeft de tolerantie ook grenzen en geldt deze zeker niet voor het toelaten van ongebondenheid. Hij merkt op: ‘Zij gaan te ver die denken dat Knox een sombere, krampachtige, schreeuwende fanaticus was. Niets van dit alles; hij is één van de meest rechtschapen mannen geweest, die praktisch, voorzichtig, geduldig was.’ Voor hem was Knox een nationale held die vóór alles de eer van God op het oog had en daarbij streefde naar het nationale welzijn van zijn vaderland.

Zoals Knox in feite een erfgenaam van Wallace uit de veertiende eeuw was, zo waren de Covenanters erfgenamen van Knox, namelijk van de protestantse waarheid en van de burgerlijke en godsdienstige vrijheid. Deze zaken lagen de Covenanters nader aan het hart dan kronen en adeldom, dan koninklijke gunst en priesterlijke waardigheid, dan aardse betrekkingen, ja dan hun eigen leven. Zij vochten en vielen; zij gaven hun bloed en stierven voor de zaken van waarheid en vrijheid en werden hiervoor verachtelijk en belachelijk gemaakt. Zo werden de moerassen en velden in het zuiden en westen van het land bedekt met martelaren en zo kwamen de Godvruchtigen om. Zo hevig was de beproeving en zo lang duurde het onrecht.

Hamer en aambeeld voor de natie

Dr. Robert Plint beschrijft de situatie in die dagen als volgt: ‘De historie van die tijd bestaat uit een serie van voortdurende pogingen van de overheid om een kerkelijk systeem in te voeren, dat geheel in strijd is met de burgerlijke of godsdienstige vrijheid van een volk dat dit systeem verafschuwde. Zij werden door allerlei wetten en maatregelen gedwongen om dit systeem aan te nemen. Zij verzetten zich hiertegen en werden hiervoor onophoudelijk onderdrukt. De regering behandelde de Presbyterianen

als een stuk ijzer waarop zij sloegen en zo werden zij tot dit doel tot een hamer en aambeeld gemaakt. De grote vraag in die tijd was of de hamer en het aambeeld het ijzer zouden vormen of dat het ijzer de hamer en het aambeeld zou breken.' De Covenanters waren standvastig in hun strijd. Wat ook hun fouten geweest waren, hun trouw aan het beginsel dat zij voorstonden, is zelden in de geschiedenis geëvenaard.'

De vraag komt op: Wat gaf de Schotse kerk en het Schotse volk de kracht om een tijdlang zo standvastig te zijn, waardoor zij in staat bleek om met het ijzer de hamer en het aambeeld in stukken te breken? Wat gaf onze voorvaders de kracht om de krachten die nooit eerder zo op een volk neerkwamen te weerstaan; toen barbaarse edicten hen tot de dood voerden, toen zij gedwongen werden om in de open lucht te preken, toen zij met gevaar voor hun leven hun vader, zoon of broeder, die gevangen zaten, van voedsel voorzagen? Volgens Dawson was het de strakke theologie van Calvijn die hen daartoe de impulsen gaf. Het was het gevoel voor de soevereiniteit van God, een passie voor gerechtigheid en vrijheid, een gevoel van de vaste uitkomsten van de menselijke bestemming en boven alles de beslistheid en standvastigheid van het geloof dat zij vanuit deze theologie hadden meegekregen. Als dit niet zo geweest was, dan hadden de hamer en het aambeeld het leven van de natie al lang voor 1688 de kop ingedrukt. Het was echter niet alleen een eenvoudig dogma of geloofsbelijdenis dat hun zielen vastbond om voor Gods eer uit te komen. Het was de bezieling die hen dreef om grote daden te doen. Zo hebben deze mannen een glorieuze erfenis voor ons nagelaten en door veel pijn en smart verworven. Zij hebben een rijk geboorterecht gehandhaafd en bewaard.

De helden van het Covenant leden niet door het lijden en zij verduurden de vervolging niet vanwege kleinigheden, zoals sommigen willen beweren. Zij droomden niet dat hun lijden tevergeefs zou zijn of dat hun daden voor niets verricht zouden worden. Zij vochten en behaalden uiteindelijk de overwinning, omdat zij aan het gezag van Gods Woord vasthielden, waarvan zij geen duimbreed wilden wijken. Zo sprak de bekende William Guthrie zijn gemeente in Fenwick toe, toen hij afscheid van hen nam, omdat hij gedwongen werd om goddeloze wetten te gehoorzamen: 'Weet en geloof dat er niets is waarvoor u moet vrezen dan God en een verkeerde consciëntie.' Zoals een man in Ierland tegen een bisschop zei, toen deze hem dreigde met gevangenschap: "Ik ken geen andere gevangenis dan een kwaad geweten." Als u besluit om niets anders te vrezen dan een grote God des hemels en een kwaad geweten, dan hoeft u voor geen mens of voor wat dan ook bang te zijn, want de vrees die u nodig hebt, zal alle andere vrezen uitdrijven.' Zo stredden de Covenanters voor hogere waarden dan Wallace en Robert the Bruce deden. Bij de laatsten ging het alleen over de burgerlijke onafhankelijkheid, maar bij de eersten ging het in de eerste plaats over de geestelijke vrijheid. Toch staan zowel de middeleeuwse nationalisten als de Covenanters in de rij van hen die vochten voor de onafhankelijkheid en identiteit van de Schotse natie.

Waarop de helden van het Covenant steunden

Waarin vonden de helden van het Covenant steun, toen zij zulke vreselijke lasten moesten dragen en zulke hevige vervolgingen moesten ondergaan? Het was een onwankelbaar geloof in God en in de uiteindelijke overwinning van het recht waarvoor zij stredden. Het was niet anders dan een christelijke moed die zij in alles betrachtten. Meest van dit alles was daar de aanwezigheid en de werking van de Geest van Christus in hun hart, die bij hen zo opvalt.

Zo was het met Margaret Wilson, het meisje uit het zuiden dat de marteldood stierf. Zij werd aan een paal bij de kust van de Bladenoch vastgebonden, met haar oudere

metgezel die verderop werd vastgemaakt. Toen de vloed van de Solwaybaai opkwam en het water steeds dichterbij haar kwam, werd haar vanaf de kant gevraagd wat zij zag, nu de verdrinkingsdood zo vlakbij was. ‘Wat zie ik anders’, zo zei Margaret, ‘dan Jezus Christus in één van Zijn leden worstelen. Denkt u dat wij lijdens zijn? Nee, het is Christus in ons, want Hij zendt niemand een strijd om deze zelf te dragen.’ Zo schitterde het beeld van Christus in haar, waardoor zij werd bijgestaan.

Tijdens de vervolging vluchtten vijf Covenanters in een grot in Glencairn. Zij werden door anderen verraden, waarop de dragonders kwamen. Deze schoten bij het begin van de grot naar binnen.

De brute soldaten wisten de vluchtelingen naar buiten te halen en schoten hen in koelen bloede, zonder hen iets te vragen, neer. Toen één van hen zag dat een slachtoffer nog in leven was, trok hij het zwaard om hem te doorsteken. Toen hij zijn hoofd en borst beetpakte om hem de laatste slag te geven, riep de martelaar uit: ‘Al zou ieder haar van mijn hoofd een mens zijn, dan ben ik bereid om die alle voor Christus over te hebben en zoveel doden te sterven.’ Het zijn woorden die aan Paulus herinneren. Niets kan de bladzijden van het martelaarsboek overtreffen dan de laatste woorden van die nederige en dappere christen. Zij bereiken het hoogtepunt van het christelijke geloof en heldenmoed.

Een ander voorbeeld is dat van een dappere verdediger van de goede zaak, een man die alles wist over de uitersten van de rechterhand en over de gebreken van de linkerhand. Wij bedoelen Patrick Walker, de schrijver van ‘Six Saints of the Covenant’, zes heiligen van het Covenant. Hij schreef: ‘De Heere heeft mij in mijn jonge jaren ervan overtuigd dat er een werkelijkheid is in het christendom, hoewel voor mijn gevoel niemand in de wereld het zo moest ervaren als ikzelf’. Al heel jong was Walker onder de vervolgte Covenanters en moest hij in het kasteel van Dunnottar vreselijke ontberingen lijden. Hij bezat iets van de geest van de zielen onder het altaar, die uitroepen: ‘Hoe lang, o Heere, heilig en rechtvaardig, zult Gij ons bloed en dat van hen die op de aarde wonen niet vergelden?’

Sommigen noemen de Covenanters bekrompen en hun idealen achterhaald. We moeten wel bedenken dat hun tegenstanders, de koningen Karel II en Jakobus II, niets anders deden dan de nationale vrijheid met voeten treden. Zij pleegden verraad tegenover de erfenis van de Reformatie en tegenover wetten die op rechtmatige wijze waren bekrachtigd. Niet zij maar de overheid was intolerant en in hun strijd deden zij niets anders dan een beroep op de Covenants, die op wettige wijze waren uitgevaardigd en als een bindende regel voor kerk en staat golden.

Peden de profeet

Patrick Walker is één van hen die het leven van Alexander Peden voor het nageslacht heeft bewaard. Peden wordt gewoonlijk ‘de profeet van het Covenant’ genoemd. Op z’n best genomen zijn dit fragmenten van zijn veelbewogen leven. Zij zijn niet geschikt om een beeld te vormen van het leven en de achtergronden van deze man die met profetische gaven was bedeeld. Het optekenen van zijn profetieën, zonder deze achtergronden te noemen, geeft van hem een vertekend beeld. Hierbij komt dat deze anecdotes meest op overlevering berusten. Door sommige historici, zoals Wodrow, wordt aan de waarheid en getrouwheid hiervan getwijfeld. Toch is het zinvol om deze profetieën en de man die ze uitgesproken heeft opnieuw te belichten. Verbonden aan

de omstandigheden waaronder Peden leefde, verschaft zijn persoon ons een interessante kijk op de idealen en teleurstellingen van een strijder van deze eeuw.

De geschiedenis van de vervolging is bijzonder interessant en zeker die van Peden. Hij is een man die veel heeft meegemaakt, maar ook veel heeft mogen zien. Hij zag over de vervolging heen naar de dag van uitkomst. Twintig jaar lang vluchtte hij voor zijn vervolgers, om tenslotte niet in hun handen te vallen. Hij beleefde de dagen van bevrijding niet, maar stierf in rust en vrede. De bewondering die Patrick Walker voor hem had, werd niet door iedereen gedeeld. Een handboek van later tijd spreekt van 'een Cameronian enthousiasteling, die volgens zijn volgelingen de gaven van de profetie bezat.' De 'Dictionary of National Biography' spreekt met meer waardering over hem en noemt hem 'de meest begunstigde en vereerde van alle Schotse predikers van het Covenant.' Walker mag dan kritisch gelezen worden, toch is hij de enige geweest die zoveel informatie over Peden verzameld heeft. Hij was twintig jaar oud toen Peden stierf. Nergens lezen we dat Peden hem en anderen verboden had om zijn profetieën op te schrijven. Waren zij ook niet voor het nageslacht bedoeld? Waren zij het niet waard om bestudeerd en overdacht te worden? Zo hebben vele eenvoudigen de anecdotes van Walker gelezen.

Een ander die het leven van Peden beschreven heeft is John Howie. In zijn 'Scots Worthies' heeft hij een hoofdstuk aan de 'Prophet' gewijd. Hij is door anderen gevolgd, zoals door Jean Watson en velen die de geschiedenis van de Covenanters te boek hebben gesteld. Wij noemen James Dodds, Robert Simpson, A.B. Todd. Zo is hij vereerd tot op deze dag. Alexander Peden spreekt zodoende nadat hij gestorven is.

3. Pedens jeugd

Geboren in Auchincloich, Kyle

Alexander Peden werd in 1626 in Auchincloich in het noordelijk deel van de parochie van Sorn geboren. Auchincloich is een gehucht waarvan de naam ‘veld van stenen’ betekent. Het ligt drie mijl van Sorn aan het beekje het Water of Cessnock. Er is nauwelijks een mooiere en meer afgelegen plaats in Schotland op te noemen dan Sorn. De schrijver is hier in de zomer van 1880 voor het eerst geweest, toen hij op weg was van Dunoon naar het graf van Richard Cameron in Airmoss. Er staat een kerk met het jaartal 1658, die door een ander gebouw is vervangen. Ook zijn een pastorie, een school en een kasteel te zien, wat alles bij elkaar een schone aanblik geeft. Op het kerkhof zagen wij veel grafstenen, waarvan die van George Wood opviel. Deze jongeman werd in juni 1688 in Tinkhornhill dood geschoten, omdat hij een openluchtbijeenkomst bijwoonde. Hij was zestien jaar oud toen hij als de laatste martelaar voor de zaak van het Covenant het leven liet.

Auchincloich behoorde in de tijd van Pedens jeugd niet tot de parochie van Sorn, maar tot Mauchline. Sorn kreeg pas in 1658 een eigen kerk en werd in 1692 van Mauchline losgemaakt. De juiste datum van Pedens geboorte is onbekend. De naam Peden komt regelmatig in de kerkenraadsnotulen van Mauchline voor. Zo lezen wij bij 1682 dat aan een zekere Alexander Peden een bedrag van vierentwintig shilling werd uitbetaald, waarmee wellicht de Covenanter zelf bedoeld werd. In een ‘lijst van rebellen en vluchtelingen’, die door koninklijke proclamatie op 5 mei 1684 werd verspreid, lezen wij de namen uit de omgeving: Alexander Peden uit Blockerdyke, John Peden uit Holehouse, Robert Peden, zoon van Hugh Peden uit Waulkmill in Sorn en diens zoon.

De vader van Alexander was een kleine landeigenaar, die waarschijnlijk de oudste zoon van de ‘laird’, de landjonker van Auchincloich was. Volgens Fleming was een zekere ‘Alexander Pethein op 16 maart 1648 tot erfgenaam van zijn grootvader in Hillheid verklaard en op dezelfde dag erfgenaam van Auchinlonfuird.’ Evenals een groot aantal predikanten onder de Covenanters, behoorde Alexander dus tot de lagere landadel. Vanaf zijn jeugd had hij contacten met veel belangrijke families in het zuidwesten van het land. Hij was bevriend met de Boswells van Auchinleck, die hem later tot grote steun zouden zijn.

Over zijn schooljeugd is niets bekend. Ongetwijfeld kreeg hij onderwijs naar zijn eigen stand. De dorpsschool van Mauchline stond enkele mijlen van zijn ouderlijk huis. Later was een zekere John Gemmel hier onderwijzer, die opviel door zijn godzaligheid en uiteindelijk predikant werd. Toen Peden geboren werd, was John Rose predikant, die in 1634 overleed en door George Young werd opgevolgd.

Kerkelijke beroering en studietijd

Sinds het jaar 1606 werd de kerk van Schotland bestuurd door bisschoppen. Het volk had zich hieraan niet onderworpen, verre van dat. Van Maidenkirck tot aan John o’ Groats wachtten zij eenvoudig een gelegenheid af om zich hiertegen te verzetten. Alexander was elf jaar oud, toen het ‘Service Book’, het kerkelijk dienstboek, door koning Karel I werd ingevoerd en hierover in de hoofdstad Edinburgh een crisis begon. Een tumult vond plaats in de St. Giles’ kerk dat zich weldra over het gehele land verspreidde. Janet Geddes gaf de stoot tot deze opstand, toen zij bij het voorlezen van de nieuwe liturgie haar krukje naar de preekstoel smeedte.

In Ayrshire, het graafschap waar Peden woonde, kozen de meesten voor de 'opstandelingen'. Het Covenant werd ook in Mauchline vernieuwd, waarbij alle parochianen hun handtekening plaatsten. 'Rijke inwoners, vrouwen, jonge mensen, dienstmeisjes zwoeren allen en staken hun handen op om het Covenant te tekenen.' Ook de naam van Alexander Peden kwam op dit stuk voor. Zowel de predikant als het volk verbonden zich om de ware Gereformeerde leer in belijdenis en gehoorzaamheid te handhaven. Zij gaven voor de vrijheden en wetten van het koninkrijk te zullen gehoorzamen en betuigden tegelijkertijd hun trouw aan de koning, in zoverre hij de vrijheden van Schotland eerbiedigde. Zo stonden ook de parochianen van Mauchline in de rij van de patriotten die goed en bloed voor de goede zaak over hadden.

De jonge Peden vervolgde zijn studie aan de universiteit van Glasgow. Er is erg weinig bekend over zijn studententijd. Hew Scott merkt op dat hij in 1648 zijn vierjarige studie in de filosofie afsloot. Hij volgde colleges bij een streekgenoot, James Dalrymple, een groot jurist en staatsman. Ook deze onderschreef het Covenant en toen de strijd tegen de tirannie van de koning begon, trok ook hij het militaire uniform aan. We mogen veronderstellen dat zijn houding in deze zaak ook op Peden werd overgedragen. In het studentenregister staat Alexander te boek als Peathline; een latere spelling is die van Pedine en in de gezinsbijbel staat 'Alexander Pedine, met mijn eigen hand, oud 23 jaar 1649'. Andere spellingsvormen zijn Pethin, Pethoin, Pothin, Pothoin en Petein. Het viel niet mee om deze korte naam op een eenvormige manier weer te geven!

Hoewel Peden in een tijd leefde waarin aan kennis minder aandacht besteed werd dan aan vroomheid, als het ging over de toelating tot het predikambt, kunnen we zeggen dat hij ver boven het gemiddelde uitstak. J.H. Thomson is van mening dat zijn nagelaten preken en brieven dit duidelijk aangeven. Maar ook het gewone volk was in die tijd niet ongeletterd. De meesten konden de Bijbel lezen en velen lazen daarbij ook theologische boeken. Vooral de Covenanters waren ijverig in het onderzoek van Gods Woord en wisten goed wat hun beginselen inhielden. Al kwamen weinig boeken op de markt, de lectuur die er was, werd gelezen en herlezen. In de dagboeken van sommige eenvoudige Covenanters komen we met regelmaat namen van schrijvers tegen, zoals John Welch, James Durham en niet te vergeten, William Guthrie.

Boeken die de praktijk van de godzaligheid zochten te bevorderen waren ook onder de keuterboeren in Sorn en omgeving gewild. De Covenanters waren niet fanatiek, maar wisten zich in hun strijd gedragen door de omgang met de Heere in gebed en meditatie.

Schoolmeester en voorlezer

Om zijn studie aan de universiteit af te maken, was Peden enige tijd werkzaam als schoolmeester, voorzanger en scriba van de kerkenraad in de nabijgelegen parochie van Tarbolton. Hier maakte hij kennis met de predikant John Guthrie, een broer van de bekende William Guthrie uit Fenwick en een neef van James Guthrie uit Stirling die later de marteldood is gestorven. Dezelfde John Guthrie verenigde zich in 1666 met de Covenanters die de wapens hadden opgepakt tegen het regime. Hij preekte toen voor hen in Lanark, waar de Verbonden 'met opgeheven handen en grote aandoening' werden vernieuwd. Nadat de vervolging uitbrak en hij gedwongen werd om zijn gemeente te verlaten, brak voor hem, evenals later voor Peden, een tijd van achtervolging en zwerven aan. Zo leerden beiden elkaar in Tarbolton kennen. Onder de prediking van Guthrie kwam hij in aanraking met de beginselen waarvoor hij later

zou strijden. Hier werd de basis gelegd voor een leven van strijd en vervolging. Jammer genoeg verhaalt de geschiedenis niet hoe Peden zijn werk deed. De parochiescholen waren in Schotland niet nieuw. De baanbreker voor goede scholen op bijbelse grondslag was de Reformator John Knox geweest, die het grote belang van een 'geestelijke kweekplaats' voor de jeugd had ingezien. De schoolmeesters hadden vaak meerdere taken en werkten nauw samen met de plaatselijke predikant. Het Parlement bepaalde in 1633 dat alle ambachtsheren voor de instandhouding van de streekscholen verantwoordelijk waren. Het aantal scholen nam sindsdien toe. Er was een bloeiende school in Mauchline en na 1642 kreeg ook Tarbolton een eigen dorpschool. Peden moet hier één van de eerste schoolmeesters geweest zijn, of misschien wel de eerste.

Volgens Wodrow was Peden enige tijd voorzanger in Fenwick, waar William Guthrie predikant was. Deze omstandigheid leidt tot de conclusie dat hij gevoel voor zang en muziek had. Het is echter de vraag hoever deze gave reikte. Er wordt wel verondersteld dat de Covenanters over het algemeen niet over muzikaal talent beschikten, of dit niet in praktijk brachten. Zij zouden zelfs weinig kennis hebben van de begeleiding van de gemeentezang. In die tijd werden alleen Psalmen gezongen, waarvoor verschillende melodieën en berijmingen waren. Na de vernieuwing van de Covenants in 1638 besteedde de kerk meer aandacht aan een goede berijming en ontwikkelde zich het Schotse Psalter. Het Psalmgezag werd ook een onmisbaar onderdeel van de huisgodsdienst, waarvoor de Algemene Vergadering van de kerk richtlijnen aangaf. Niet alleen in de bloeitijd van de kerk, nadat de bisschoppen waren afgezet, maar ook tijdens de vervolging werd van de nieuwe berijming veel gebruik gemaakt. Bekend is dat John Semple, William Guthrie en Alexander Peden goede zangers waren. Zo had Peden als nevenfunctie om de gemeentezang in Tarbolton en in Fenwick te begeleiden. Dat deed hij in goede harmonie met zijn karakter en muzikale aanleg. Zijn dichterlijke aanleg en gevoel voor muziek kwamen hem goed van pas. Zijn karakter was opgeruimd en de psalmregels betekenden voor hem, zowel in voor als in tegenspoed, een middel om zijn hart uit te storten. Zo werd zijn psalmboek naast zijn Bijbel later een trouwe metgezel om hem bij zijn omzwervingen te verkwikken en te troosten.

Laster

Tijdens zijn verblijf in Tarbolton maakte Peden een moeilijke tijd door, die een schaduw wierp op zijn reputatie. Hij werd wegens een schandaal aangeklaagd bij de kerkenraad. Er was een vrouw die een kind kreeg en Peden ervan beschuldigde dat hij de vader was. De eigenlijke vader was om een schandaal te ontlopen naar Ierland gevlucht. Deden verklaarde dat hij onschuldig was, waarop de kerkenraad de zaak verwees naar de classis. Ook hier weerlegde hij de beschuldigingen. Het werd een splendor proces dat meer dan een jaar duurde. Al die tijd riep Peden tot de Heere, die een hoorder is van het gebed, opdat Hij voor hem een weg ter ontkoming zou bereiden. Zelfs in de nacht ging hij naar de kant van een beek, waar hij meer vrijmoedigheid had om luid tot God te roepen. Hij liep dan heen en weer, waarbij hij met luide stem tot zijn God bad en smeekte om uitkomst. Het werd winter en de nachten waren stormachtig en koud, maar Peden hield niet op. De omwonenden konden hem soms horen en hadden medelijden met hem, of hij in hun ogen schuldig was of niet. De predikanten toonden geen pardon, omdat de vrouw met een eed gezworen had dat Peden haar tot zonde verleid had. De beproeving werd voor hem nog zwaarder, toen de classis besloot om hem in de ban te doen. John Guthrie las dit

besluit in de kerk voor en vermaande Beden om zijn schuld voor God en de gemeente te belijden. Maar zijn onschuldig geweten kon niet zover komen om de schuld van een ander op zich te nemen. Peden verkeerde nu in een moeilijk parket.

Maar gelukkig kwam er uitkomst. Toen alle hoop was vergaan, greep de Heere Zelf in. Hij hoorde Pedens gebeden en verlostte hem uit de benauwdheid. De eigenlijke dader die in Ierland verbleef, had geen rust. Zijn geweten klaagde hem aan en hij werd gedrongen om terug te keren en zijn schuld openlijk te belijden. De Heere bestuurde het zo dat zijn thuiskomst op de dag was dat het vonnis tegen Peden zou worden uitgevoerd. Juist toen Guthrie zijn preek had beëindigd en tot de voltrekking van de ban zou overgaan, kwam de man de kerk binnen en riep hij tot de predikant: 'Houdt uw hand terug en spaar de onschuldige. Keer uw hand tegen mij, want ik heb alles gedaan.' En toen deed hij een volledige bekentenis voor de gemeente en vertelde hun dat de Heere hem tot deze schuldbelijdenis had gedrongen.

Wat gebeurde hierna? De vrouw die de laster verspreid had, ging naar de beek, naar dezelfde plaats waar Peden nachten lang gebeden had, en verdrong zich daar. Walker heeft deze geschiedenis met vermelding van twee getuigen verhaald. Zo werd duidelijk dat Peden geheel onschuldig was en op deze wijze werd hij geheel van blaam gezuiverd. Wodrow schrijft ook in dit verband: 'Vele opmerkelijke dingen zijn over de dagen van de jeugd van deze goede man geschreven, toen hij onder ernstige beproevingen verkeerde. Hij had veel zielsoefeningen in die weg en wist van wonderlijke uitredingen.'

Walker beweert dat Peden zich met een gelofte verbonden had aan een leven zonder vrouw. Diep verwond door de smaad die hem was aangedaan, moet hij verklaard hebben dat hij geen huwelijk zou aangaan. Was de eenzaamheid niet voor hem weggelegd en moest hij straks niet zwerven over de heuvels en door de dalen van het verstilte land? Het lag niet in zijn aard om als kluizenaar zijn weg te gaan. Het vrijgezelle leven betekende niet dat hij zich van de buitenwereld afsloot. Hij zag wel Gods leiding hierin dat hij niet belast was met de zorgen van een huwelijk en van een gezin. Zijn bijzondere profetische gaven kwamen vooral tot bloei in zijn afgezonderd leven. Naast de vele contacten die hij onderhield, besteedde hij veel tijd aan meditatie en gebed. Hij was gewend om voor zichzelf te zorgen en zelfs de beproeving die hij in Tarbolton doormaakte, was voor hem een leerschool om zich geheel aan zijn Meester toe te wijden. De vuile laster die over hem de ronde gedaan had, dreef hem uit tot intense oefeningen van ziel en lichaam. Evenals zijn Heiland, zocht hij buiten in de eenzaamheid zijn God. Hierbij werd hij niet gestoord door de orde en beslommingen van een gezinsleven. Hij wist zich verbonden met de vromen in zijn streek en ontwikkelde zich tot een raadsman en leidsman van hen die zich in de smeltkroes van verzoeking dreigden te isoleren. Peden was eenzaam maar niet alleen!

4. De pastor van New Luce

Galloway in de tijd van Peden

Galloway is het gebied dat in het zuidwesten van Schotland is gelegen. Eeuwenlang behoorden hiertoe het graafschap Wigtown en de 'stewarty' van Kirkcudbright, streken met een rijke geschiedenis. Hier woonden edelen die zich niet schaamden om voor God en Zijn Woord uit te komen. Het was de streek waarin St. Ninian, de eerste zendeling onder het Schotse volk, zijn woning en werkplaats had. Voordat Columba in de zesde eeuw vanuit Ierland op het eilandje Iona voet aan wal zette, om het noorden van Brittannië te kerstenen, werkte Ninian hier en bouwde een wit kerkje dat de naam kreeg van Candida Casa, oftewel Whithorn. Hier werden de eerste zaden van het christelijk geloof geplant. Hier woonden de barbaarse Picten die met het Evangelie in aanraking kwamen. De traditie verhaalt dat het licht dat toen begon te schijnen niet werd uitgedoofd. Vooral de adellijke familie van Gordon of Earlston beijverde zich om het Woord van God onder de onderhorige boeren en pachters te brengen. Verschillenden van deze familie hingen in de duistere Middeleeuwen de leer van John Wicliff aan. En voordat het licht van de Reformatie een nieuwe dag aankondigde, behoorden velen in Galloway tot het volk van God.

Vele kansels in dit gebied werden spoedig na de Hervorming door Godvrezende leraars bezet. Bekend was vooral John Welch, schoonzoon van John Knox, die als predikant van Kirkcudbright met veel zegen voorging. Niet alleen zijn prediking maar vooral zijn Godvruchtige leven maakte op velen een onuitwisbare indruk. Na zijn vertrek kwam de jonge Samuel Rutherford naar het nabijgelegen dorpje Anwoth. Zijn brieven aan verschillende adellijke personen uit de omgeving getuigen van zijn grote invloed in het gebied. De Gordons of Earlston, de graaf en gravin van Kenmure, de baljuw van Kirkcudbright en zijn vrouw Marion Macnaught waren hem welgezind en konden niet verwerken dat Rutherford in 1637 door de bisschop van Galloway naar Aberdeen verbannen werd, omdat hij zich tegen de episcopale kerkvorm en Engelse liturgie verzette.

Toen het Covenant ook in Galloway vernieuwd werd, koos het gros van het volk voor de Presbyterianen. Ook de landadel schaarde zich in de rij van de verzetshelden tegen het tirannieke bestuur van Karel I. De gehele stad Kirkcudbright was enthousiast toen hier het Covenant werd ondertekend. En toen op 25 maart 1638 in Kirkmaiden een nieuwe kerk in gebruik genomen werd, tekende de gehele gemeente een afschrift van het stuk dat door het gehele land verspreid was. Na de terugkomst van Karel II in 1660 was de synode van Galloway, die drie classes had, gereed om tegen diens vernieuwingsmaatregelen te protesteren. We mogen stellen dat Galloway in de strijd van de Covenanters voorop liep. In deze streek had Peden zijn arbeidsveld, eerst in Glenluce en later overal waar hij maar kwam.

De parochie van Glenluce

Peden werd in 1659 aan New Luce verbonden. Dertien jaar eerder was deze parochie losgemaakt van het gebied van Glenluce. Zodoende werd Glenluce verdeeld in Old Luce, dat aan de zee kant lag, en New Luce. Soms werd het kerkje de Muir Kirk van Glenluce genoemd, naar het moerasachtige land waarin het was gelegen. De naam Glenluce is waarschijnlijk ontleend aan de abdij van Glenluce, waartoe het land behoorde. Het ligt in een dal, vandaar het woord 'glen' dat 'dal' betekent, en de naam 'luce' wijst op 'licht'. Dit 'dal van het licht' was kennelijk een aanduiding om de

schoonheid van de natuur te typeren. Wist Peden dat het licht van Gods Evangelie hier zoveel vrucht zou dragen, zodat de naam van zijn parochie ook een geestelijke betekenis kon ontvangen?

Na de Reformatie was een 'exhorter', een vermaner, als leekprediker aan Glenluce verbonden. Deze werkte hier tot 1567. De eerste echte predikant was Fotheringhame, die van 1574 tot 1578 de herdersstaf hanteerde, opgevolgd door Ninian MacGlenoch en William Boyd. Daarna kwam Robert Wallace naar deze plaats, die iets weg had van de genade en ijver van de bekende John Welch. Wallace verzette zich met Welch en vele anderen tegen de politiek van koning Jakobus om de kerk aan zijn willekeur te onderwerpen. David Pollock die Wallace in 1605 opvolgde, viel uit de gunst bij bisschop William Cowper, de eerste bisschop van Galloway. Cowper was een zeer Godvruchtig persoon, die desondanks zijn aanvankelijke presbyteriaanse principes inruilde voor die van de episcopale kerkregering. Ook Thomas Lamb, sinds 1622 predikant van Glenluce, kon in de ogen van de bisschop geen goed doen. Verschillende anderen volgden hem in een korte tijd op, zodat de parochie te maken kreeg met een grote variatie van predikers en preken.

Na de verdeling van Glenluce werd John Crooks in 1647 predikant van New Luce. Hij bleef wat langer dan zijn meeste voorgangers in Glenluce, namelijk elf jaar. Alexander Peden werd de tweede predikant van de nieuwe parochie, die in 1659 als zodanig werd bevestigd. Naar de gewoonte in die dagen werd hij niet door de gemeente maar door de kerkenraad benoemd. Ten opzichte van het gehate collatierecht, dat de overheid en landheren de keus voor nieuwe predikers toebedeelde en de ordeningsvoorschriften van de bisschoppen, betekende deze wijze van beroepen een hele vooruitgang. In 1649, midden in de bloeitijd van de Covenanters, werd het patronaats of collatierecht afgeschaft en berustte het beroepingswerk geheel bij de plaatselijke kerk, waarbij wel de goedkeuring van de classis vereist was.

Onder voorzitterschap van de classis van Stranraer vond de bevestiging van Peden plaats. Jammer genoeg werd geen verslag van deze heugelijke gebeurtenis bewaard. We mogen aannemen dat alle predikanten uit de naburige plaatsen aanwezig waren. Er wordt verondersteld dat de bekende Robert MacWard, die sinds drie jaar predikant in Glasgow was en uit Glenluce kwam, ook de moeite had genomen om Pedens intredepreek te horen. Peden kreeg een goed onthaal onder het volk en het bleek al gauw wat voor vlees men in de kuip had.

Tijdsomstandigheden

Pedens kudde bevond zich in het hart van het heuvellandschap van Galloway. Drie jaren lang ging hij onder dit volk in en uit, namelijk van 1659 tot 1660 en van 1662 tot 1663. Kort na zijn bevestiging kwam de zogenaamde 'Restoration' van 1660, het herstel van het koningshuis van Stuart. Karel II keerde na een tijd van ballingschap naar Engeland en Schotland terug en volgde zijn vader Karel I, die in 1649 was onthoofd, op. Met mooie beloften had hij het Britse volk weten te paaien. Na de dood van Cromwell in 1658 was de verwarring groot en hiervan maakte hij dankbaar gebruik. Het Engelse volk was het puriteinse bewind moe en ook Schotland verlangde terug naar het koningshuis. Toch was het binnenhalen van Karel Stuart de grootste blunder die een volk ooit kon maken. Zij moesten dan ook duur betalen voor deze keus. Velen zouden tijdens het nieuwe bewind hun bloed voor de goede zaak van de Reformatie moeten geven. Karel was een verkapte Papist, wat geheel haaks stond op het gevoel van de Puriteinen en Presbyterianen, die de roomse Paus als de Antichrist beschouwden.

Het Parlement kwam na jaren weer in Edinburgh bijeen. Nieuwe besluiten werden

genomen, nieuwe maatregelen op een rij gezet. De beloften van de koning om het Covenant te eerbiedigen, bleken niets in te houden. Op 1 januari 1661 hield het Parlement haar eerste vergadering. De leden die voorgaven de nieuwe maatregelen niet te zullen steunen, werden van de komende vergaderingen geweerd. Spoedig werd het duidelijk dat de episcopale kerkvorm opnieuw zou worden opgelegd. In 64 besluiten werd de wil van de koning aan het volk bekend gemaakt. De koning ontving het recht tot benoeming van alle belangrijke ambten. Hij werd hoofd van het leger en kreeg het recht van oorlog en vrede toebedeeld. Zelfs de plicht om de Verbonden te vernieuwen, vereiste zijn goedkeuring. Iedere daad van tegenstand werd aangemerkt als een vorm van hoogverraad. De 'Oath of Supremacy' betekende een verklaring onder ede dat de koning de opperste machthebber was. Nog erger was de 'Oath of Allegiance', de eed van trouw, die een onvoorwaardelijke erkenning van de macht van de koning inhield, wat betekende dat het gehoorzamen daarvan onherroepelijk en zonder restricties was. Geen wonder dat de adel en predikanten, die de Covenants trouw wilden blijven, dit nooit konden accepteren.

Zo bereidde de koning de weg om zich tot het hoogste gezag ook van de kerk te laten uitroepen. Het Parlement ontpopte zich als vazal van de gewetenloze vorst om de politieke ombuiging te verwezenlijken. De 'Recissory Act' van 1661 verklaarde alle besluiten van het Parlement sinds 1633 voor waardeloos. Dit betekende dat alle besluiten tot herinvoering van het presbyteriale stelsel op de helling kwamen te staan. Geen wonder dat het nieuwe parlement de bijnaam kreeg van 'Dronken Parliament', dronken parlement. Zij veegde het hele gebouw dat de Covenanters gedurende dertig jaar hadden opgebouwd in één keer van de kaart. De bisschoppen werden opnieuw aangesteld en kregen ook een zetel in het parlamentsgebouw toegewezen. Zo ondergingen staat en kerk een algehele gedaanteverwisseling.

Nu was het zaak om alle tegenstanders van de koninklijke maatregelen te straffen. De eerste die aan de beurt kwam, was de vroegere gunsteling van Karel, de markies van Argyle. Deze werd in Edinburgh onthoofd. Protesten tegen deze en volgende gruweldaden werden door verschillende classes ingebracht, echter zonder enig resultaat. De Covenants werden op last van de koning verbrand en boeken van Rutherford en anderen werden verboden. Samenkomsten die niet bij koninklijk decreet waren toegestaan, werden verboden en strafbaar gesteld. De nieuw benoemde bisschoppen moesten met koningsgezinde edelen de kerkelijke vergaderingen bewerken om deze voor de nieuwe koers om te vormen.

In mei 1662 volgde een koninklijk decreet dat verstrekkende gevolgen zou hebben. Het was de 'Benefices and Stipends Act', die betrekking had op de predikanten. Het patronaatsrecht was in 1649 afgeschaft en het was nodig dat deze opnieuw werd ingevoerd. Maar hierbij bleef het niet. Alle predikanten die zonder toepassing van dit recht waren bevestigd, moesten toestemming hebben van de landheer en van de bisschop om in hun parochie te blijven. Dit kwam erop neer dat zij opnieuw moesten worden geordend en in het andere geval hun pastorie zo spoedig mogelijk moesten verlaten. Vele vergaderingen werden belegd om de uitwerking van deze onbarmhartige wet af te wenden, maar niets mocht baten.

Ook Alexander Peden behoorde tot degenen die direct met de nieuwe wet te maken had. Hij was niet van zins om zich opnieuw te laten bevestigen. Dit zou voor hem een dubbele vernedering en degradatie betekenen. Hij zou dan verklaren dat hij niet meer dan een huurling was geweest, die zich op een onwettige wijze van het kerkgebouw van New Luce had meester gemaakt. Kon hij dit voor God en voor zijn vrienden verantwoorden? De kerkenraad had hem destijds beroepen en de gemeente had ingestemd met zijn komst. Nu moest hij bekennen dat de patroons al die jaren

onrechtvaardig waren behandeld door hun het recht te ontzeggen dat hun eeuwenlang had toebehoord. Hierbij kwam nog dat de in zijn ogen onzedelijke aartsbisschop Fairfoul, die door de koning over Galloway gesteld was, hem de handen moest opleggen. Velen in zijn streek dachten hier net zo over. De namen van John Carstairs, Donald Cargill, Robert MacWard en Alexander Peden worden door Wodrow genoemd als de belangrijkste 'protestanten' tegen de koninklijke wetten. Zij verhieven hun stem en beriepen zich daarbij op de 'kroonrechten van Christus', die door Christus Zelf aan de kerk waren toebedeeld en niet door koninklijke willekeur konden worden geschonden.

Spoedig richtte bisschop Fairfoul van Glasgow zich tot de Lord High Commissioner met de klacht dat niemand van de predikanten binnen zijn diocese zich tot hem gewend had om opnieuw in het ambt bevestigd te worden. In strijd met de nieuwe wet gingen de predikanten gewoon door met hun werk. Zo was het ook in andere gebieden van het land. Toen de termijn waarin zij gelegenheid hadden om opgave te doen, op 20 september was verstreken, moesten Fairfoul en zijn collega's met bitterheid constateren dat de maatregelen van de koning tot nu toe weinig effect hadden gehad. Binnen de synode van Galloway was er niemand onder de predikanten die zich aan deze wet had gestoord. Zij waren niet van zins om van hun eigen presbyteriale kerkvorm af te wijken en wilden niet buigen voor hun vorst, die van hun kerk een prelatenkerk wilde maken. Maar wel zagen zij met spanning ernaar uit wat de koning nu zou gaan doen.

Verboden om te preken

Aangezien het Parlement geen zitting had, kwam de Privy Council bijeen om zich verder te bezinnen. In overeenstemming met de wensen van de aartsbisschop, nam zij op 1 oktober 1662 een wet aan. Deze was erg rigoureuus. De predikanten die ongehoorzaam waren, mochten niet langer meer preken en hun ambt uitoefenen. Zij moesten hun pastorie verlaten en ontvingen ook hun jaarwedde niet meer. Deze maatregelen moesten op 1 november ingaan, zodat zij nog maar een maand hadden om zich te bezinnen. De gemeenten die zij moesten verlaten, werden dadelijk vacant verklaard. Ook werd hun verboden om particuliere samenkomsten te leiden en daar te preken.

Weinig protesten werden in de koninklijke raad gehoord. Alleen Lord Lee verzekerde dat deze wet tot een chaos zou leiden. Het verzet tegen de nieuwe bisschoppen zou alleen maar toenemen en de vrede in het land zou worden verstoord. De raad was buiten haar boekje gegaan. Zij was ingesteld om de wetten die door het Parlement waren aangenomen, ten uitvoer te brengen, maar had geen bevoegdheid om zelf wetten te maken. In feite was deze maatregel geheel in strijd met de grondwettelijke regels. De Lord Commissioner, Lord Middleton, stoorde zich hier echter niet aan. Hij was een vazal van de koning en wilde hem in alles blindelings volgen. Hij kon toch voorzien dat nog geen tien predikanten zouden gehoorzamen. Hij wist toch dat zij dan van huis en haard werden verdreven. Waar moesten zij met hun vrouwen en kinderen blijven?

In Engeland was een soortgelijke maatregel uitgevaardigd. Daar hadden op 24 augustus 1662 meer dan tweeduizend predikanten afscheid gepreikt. Zij werden nonconformisten genoemd, omdat zij zich niet aan de nieuwe wet wilden aanpassen. In Schotland gebeurde aanstonds hetzelfde. Een derde van het aantal predikanten moest voor 1 november gehoorzamen en het ambt neerleggen. De winter was niet ver meer weg, zodat hun een tijd van ontbering en koude te wachten stond. Een tijd van

lijden stond voor de deur. Wat zou er gaan gebeuren als zij toch verder gingen met preken? Was het niet hun roeping om hun Meester te volgen, ook al werden zij van hun huizen en kansels verdreven?

De Commissioner van de koning, Middleton, stond bekend als een gewetenloze schurk, zonder gevoel voor godsdienst en zeden. Hij had zijn huichelachtig karakter meermalen vertoond en was destijds niet voor niets onder de kerkelijke tucht geplaatst. Wilde hij nu wraak nemen? Met verachting zag hij op de getrouwe predikanten neer. ‘Wat willen deze dwaze kerels doen?’ zo merkte hij op. Van hem was niet veel goeds te verwachten. Evenals de koning haatte hij de Covenants. Ook hij had eenmaal trouw hieraan gezworen, maar meermalen was gebleken dat deze eed niet van harte was afgelegd. Hij zou nu niet ervoor terugdeinzen om geweld te gebruiken, als de predikanten ongehoorzaam bleven.

Vierhonderd predikanten besloten tenslotte om de weg van verdrukking te kiezen. Wodrow geeft een overzicht van hun namen, met vermelding van hen die al eerder een aanvaring met het nieuwe bewind gehad hadden en daardoor uit hun ambt waren gezet. Velen preekten afscheid, maar anderen bleven gewoon doorgaan met hun werk. Zij wachtten af wat er verder zou gaan gebeuren. Zij konden hun schapen toch zomaar niet aan de wolven overgeven? Wie zou hun plaatsen gaan innemen? In ieder geval waren zij geen mannen die naar de pijpen van de koning wilden dansen en zo de Covenants zouden verloochenen.

Het was de taak van de bisschoppen om nieuwe predikanten te bevestigen. Maar eigenlijk waren er weinig die hiervoor in aanmerking kwamen. Hoe moesten de vacante plaatsen worden vervuld. Dit was een groot probleem dat Middleton en de zijnen in feite hadden onderschat. De Privy Council was genoodzaakt om haar koers te wijzigen. Men had geen behoefte aan een chaos en dit zou ook Karel 11 niet welgevallig zijn. Deze had in Whitehall de handen vol om in de Engelse kerk orde op zaken te stellen. Daar lag het wat gemakkelijker, omdat de Anglicaanse kerkvorm voldoende aanhang had. De Puriteinen waren niet meer zo gezien in het land, waaraan het bewind van Cromwell had meegewerkt. Het Engelse volk verlangde naar rust, vandaar dat de meesten de verdreven puriteinse predikanten niet volgden. Maar in Schotland, dat vanaf het begin van de Reformatie voor de presbyteriale kerkvorm gekozen had, lag het wat anders. Dit besefte de Raad heel goed, vandaar dat zij op 23 december een aangepaste wet uitvaardigde. Zolang de bisschoppen niet voldoende vervangende predikanten beschikbaar hadden, mochten de ‘nonconformisten’ tot 1 februari 1663 in hun gemeenten blijven. Eigenlijk betekende dit dat zij wat langer bedenktijd kregen, want de nieuwe maatregelen moesten toch doorgang vinden. Het was in feite uitstel van executie en daar waren de betrokkenen zich goed van bewust.

Peden verlaat New Luce

Ook Peden negeerde de nieuwe wet en bleef doorgaan met preken. Hij stoorde zich ook niet aan de datum van 1 februari, waarop de termijn van uitstel afliep. Zijn collega's in Galloway bleven op hun post. De Lord van de raad werd op 24 februari geïnformeerd dat ‘er verschillende predikanten in Galloway waren die niet alleen tegen de orde die op 1 oktober in Glasgow was vastgesteld, handelden en hun woonplaats niet hadden verlaten, maar die in openlijke verachting daarvan en van het vergunde uitstel in hun goddeloze praktijken volhardden. Zij gaan voort om door hun verderfelijke leer de harten van het volk af te trekken van de huidige regering in de kerk en in de staat. Alexander Peden van de Muir Church in Glenluce, John Park enz. zijn de voornaamste instrumenten om in deze afkerige houding voort te gaan. Daarom

zijn brieven naar hen uitgegaan om hen in staat van beschuldiging te stellen en hen te gelasten om zich met vrouwen, dienstknechten en dienstmeisjes, goederen en have van hun pastorieën te verwijderen.’ Zij mochten niet langer binnen de grenzen van hun classis verblijven en dienden vóór 29 maart naar een andere woonplaats te verhuizen. Ook werd hun geboden om op 24 maart voor de raad verschijnen om zich daar te verantwoorden.

Deze brieven laten duidelijk zien hoe onverdraagzaam de overheid was. De Covenanters hadden immers alle reden om zich te verzetten, omdat zij in hun recht stonden. Zij waren op een wettige wijze in het ambt bevestigd en werden nu voor opstandelingen uitgemaakt. Zij hadden in trouw aan de Covenants en aan de verworven vrijheden gehandeld, maar de overheid had deze rechten met voeten getreden en handelde nu naar eigen willekeur. Van de opgeroepen predikanten verschenen er negen voor de raad, terwijl zeventien niet op de dagvaarding ingingen. Onder de laatsten waren Alexander Peden, John Park, Samuel Arnot en Thomas Verner. In tegenstelling tot de eersten die besloten om zich toch maar los te maken van hun parochies en het preken na te laten, oordeelden de laatsten anders. Zij verlieten wel gedwongen hun woonplaats, maar waren niet van zins om hun ambt neer te leggen.

Peden werd zo gedwongen om in New Luce afscheid te preken. De datum van afscheid is niet bewaard gebleven. In het kerkregister werd deze door tranen weggewist. Het was inderdaad een dag van grote droefheid voor de gemeente. Patrick Walker geeft een verslag van de gebeurtenis. Peden preekte over Handelingen 20 vanaf vers 17 tot het einde. Het gaat hier over het afscheid van Paulus van de ouderlingen van Efeze. Peden legde ‘s morgens vooral de nadruk op de woorden: ‘Daarom waakt, en gedenkt, dat ik drie jaren lang nacht en dag niet opgehouden heb een ieder met tranen te vermanen.’ Hij kon deze woorden letterlijk toepassen, omdat hij nu drie jaar onder dit volk was in en uitgegaan. Met een vrij geweten kon hij getuigen dat hij de volle raad van God had verkondigd en niets had achtergehouden. Hij was vrij van het bloed van de zielen. In de middag preekte hij over vers 32: ‘En nu broeders, ik beveel u Gode en het woord van Zijn genade, Die machtig is u op te bouwen en u een erfdeel te geven onder al de geheiligden.’

De meesten van zijn gehoor konden zich niet goed houden. De kleine kerk van New Luce was een Bochim, ‘een plaats van geweent’. Vele keren was hij genooddaakt om hen tot stilte te manen, omdat het gehuil zijn stem overtrof. Maar toen hij hun vertelde dat zij zijn aangezicht nooit meer op de kansel zouden zien, barstten zij des te meer in snikken uit. Tot ‘s avonds laat ging hij door. Toen ging hij voor het laatst de preekstoel af. Voordat hij de trap afgang, nam hij de Bijbel en sloeg hiermee tot drie keer op de kansel, waarbij hij onder doodse stilte uitriep: Ik gelast u in de Naam van mijn Meester, dat niemand na mij hier ooit op zal staan als hij niet op dezelfde wijze als ik door deze deur gegaan is.’ Daarna sloot hij de deur en ging de trap af. Zijn woorden werden gehoorzaamd. Totdat de bevrijding kwam, werd zijn plaats niet vervuld. Patrick Walker hoorde dit verhaal uit de mond van enkele getuigen die de tijd van vervolging hadden overleefd. Ook andere predikanten bevestigden de waarheid hiervan. En het beste bewijs hiervoor is wel dat eerst in 1693 een presbyteriaanse predikant in New Luce werd bevestigd.

Dit schouwspel toont aan dat Peden een sterke persoonlijkheid was. De keus van het onderwerp voor zijn afscheidswoord, de ontvouwing van de waarheid hiervan, de wijze waarop hij van de preekstoel afgang, laten Peden zien zoals hij was. Hij was een onverschrokken held, wiens woorden gezag hadden. Hij schuwde elke vorm van

compromis en zijn woorden waren niet voor meerdere uitlegging vatbaar. Luid en duidelijk was hij in zijn leven en daden. Blaikie merkt hierover op: ‘Peden had een sterk karakter; hij sprak zijn gezegdes en deed zijn werk op de hemeigen manier.’ Dit blijkt zeker uit zijn afscheidspreek. Hij sprak vastberaden. Zijn laatste woorden bevatten een duidelijke profetie, die door meer voorspellingen zouden worden gevolgd.

Peden de prediker

Belangrijker dan zijn profetische gaven, waren zijn kwaliteiten als prediker van het Woord. Een ooggetuige, James Nisbet, geeft ons hiervan een interessante beschrijving: ‘Hoewel elke godsdienstige handeling die Peden deed, vol was van verheven zetten en nuttige uitweidingen, droegen zij alle een Goddelijk stempel. Iedere opening van zijn mond scheen door de Geest van God te zijn gedictieerd. Zijn woorden gingen zo vergezeld met het gewicht en de overtuigende majesteit die zijn persoon vertoonde, dat zijn hoorders hem wel moesten liefhebben en vrezen. Ik bemerkte dat iedere keer als hij sprak of als hij converseerde, las, bad of preekte, hij tussen elke zin even pauzeerde alsof hij wachtte wat de Heere tot hem te zeggen had of luisterde naar een vertrouwelijk gefluister. En dan kon hij soms verder gaan, alsof hij een verbazend gezicht had gekregen. Dan verbrak hij de stilte en riep hij uit om God in Christus aan te bevelen. Hij beval Zijn verlossende liefde aan, de genade in de zielen van Zijn volk, in hun bekering en opbouw in het geloof in Christus Jezus en dat door de kracht van de Heilige Geest. Hij benadrukte hoe dat werk op en neer ging, naar de soevereine wil en het welbehagen van hun lieflijke Heere en Zaligmaker, en naardat hun wandel teder of niet teder, waakzaam of niet waakzaam was. Hij sprak vaak om hen aan te bevelen die door de kracht van Zijn Heilige Geest op de voorwaarden van het Evangelie met Christus Jezus waren verenigd, en gewillig gemaakt om hun kruis op te nemen en Hem in alles te volgen. Ook voorspelde hij vele droevige dingen die over dit zondige land zouden komen. Hij sprak over de oordelen die door de handen van de Fransen en Spanjaarden zouden komen. Hij voorspelde vele dingen die personen en gezinnen zouden overvallen. Zo profeteerde hij zaken die inmiddels zijn vervuld.’

Van zijn statuur en verschijning is geen afbeelding bewaard gebleven. Kennelijk had hij een hekel aan portretten. Toch zijn er beschrijvingen bewaard gebleven van zijn gestalte. Hij had een indrukwekkend voorkomen, een robuuste gestalte en toonde een grote mate van vastberadenheid en gezag. Zowel lichamelijk als psychisch was hij erg sterk. Als zodanig vertoonde hij het karakter van zijn moeder. Deze was een statige vrouw, die voor niets en niemand terugdeinsde. Zij maakte mee dat al haar zonen in de voetstappen van haar opvoeding gingen. Ook haar oudste zoon William was uit hetzelfde hout gesneden. Allen waren fervente voorstanders van de Covenants, waarvoor zij hun leven over hadden.

Velen hebben geprobeerd een karakterschets van Peden te maken. James Dodds spreekt zelfs van een ‘genie’ met rijke talenten. ‘Hij verenigde de talenten van de wijze, de humorist, de enthousiast, de devote gelovige en de mysticus in één persoon.’ Dit waren volgens Dodds de belangrijkste kenmerken van zijn karakter. Door de hitte van de vervolging werd zijn karakter verdiept. Toen hij in gevaren verkeerde en de vijand steeds op de loer lag om hem te vangen, wist hij zijn persoonlijkheid te handhaven. Maar het was vooral zijn intense gemeenschap met God die hem vormde. Nu contacten met mensen steeds moeilijker werden, bleef zijn Meester zijn enige Metgezel, met Wie hij altijd kon spreken, zelfs in de meest moeilijke situaties. In het

veld, of onder de grond moest hij de nacht doorbrengen en wat kon hij dan beter doen dan zijn Heiland zoeken? Ging zijn Meester ook niet op een hoge berg om daar het aangezicht van Zijn Vader te zoeken, waarbij Hij niemand bij Zich had?

Profetisch licht

Peden was niet de enige die de gave van profetie had. Vanaf de dagen van John Knox waren er in Schotland die een inzicht kregen in de dingen die gebeuren zouden. Van John Davidson uit Prestonpans staat bekend dat hij als een profeet van God de kerk diende. John Welch uit Ayr bezat dezelfde hemelse zalving. Het was in hun confrontaties met het gezag nodig dat zij in de kracht van de Geest bleven staan. Het was nodig dat zij beslissingen konden nemen die verstrekkende gevolgen hadden. De druk die door de vorsten op de kerk werd uitgeoefend, was soms zo zwaar dat alleen een grote mate van lichamelijke en psychische kracht deze kon weerstaan.

Een tijdgenoot van Peden die ook met profetisch licht bedeed was, woonde niet ver bij hem vandaan. Het was William Guthrie uit Fenwick, die eens met zijn neef James Guthrie door een afgelegen gebied reisde. James onderbrak opeens de stilte door te zeggen: 'Een penny voor je gedachten William'. Toen zei zijn neef: 'Er staat een arme man bij de deur, geef hem de penny en ik zal je vertellen wat ik niet alleen denk, maar waarvan ik zeker ben dat dit zal gebeuren.' Hij voorspelde dat James zijn dood op het schavot zou vinden, wat ook was uitgekomen.

Een andere 'profeet' was Robert MacWard, die de dood van een tijdgenoot van Peden, Richard Cameron, voorspelde. Zo kunnen er nog meer namen genoemd worden. De Heere oordeelde het nodig dat sommigen van Zijn knechten van tevoren zouden weten wat in het land stond te gebeuren. Dit diende niet alleen tot waarschuwing, om steeds voor de vijand op de hoede te zijn, maar meer nog tot vertroosting. Behalve komende oordelen wisten de 'profeten' ook uitredingen in het vooruitzicht te stellen. En het was niemand minder dan Peden die duidelijk kreeg te zien op welke wijze de verlossing van de Schotse kerk zou worden bewerkt. Hij overtrof de anderen in deze gave. De combinatie van een grote kennis van zaken en mensen vertoonde zich bij hem op een bijzondere wijze, wat uit zijn verdere levensloop duidelijk is.

Alexander Peden wordt de profeet van het Covenant genoemd. Bij zijn afscheid van New Luce toonde hij voor het eerst in het openbaar wat dit inhield. Hij behoorde niet tot de leiders van het Covenant. Hij was een vergeten plattelandspredikant die niets anders gedaan had dan het Evangelie in zijn gemeente brengen. Maar toen de leiders van het toneel verdwenen en de kerk in de banden terecht kwam, was zijn tijd gekomen om te getuigen. Toen James Guthrie op het schavot de dood vond, toen diens neef William uit Fenwick verdreven werd en kort hierop heenging, toen Samuel Rutherford de natuurlijke dood stierf voordat de storm losbrak, kwam hij in het nieuws. Hij was niet meer dan 'de jongen met het plaid', zoals hij genoemd werd. Hij had zich niet onderscheiden door redevoeringen voor de synode of voor het parlement; hij confereerde niet met mannen van status, maar zijn plaats bleef onder het gewone volk. In de afgelegen delen van Galloway wilde hij wonen en sterven.

'Waarom werd Peden een profeet genoemd?' zo vraagt Blaikie zich af. 'Eenvoudig omdat hij een merkwaardig man was die bij opvallende gelegenheden en onder bijzondere omstandigheden zijn karakteristieke ernst en dramatische houding toonde (...).' Hierbij ging het hem niet om populariteit of om iets bijzonders te zijn. Iets excentrieks had hij wel over zich; hij was geen gewone onopvallende dorpspredikant. Hij was ook geen leidersfiguur die door zijn profetieën een sekte om zich heen

verzamelde. Het ging hem niet om aanhang of om menselijke steun. Het ging hem om de goedkeuring van zijn Zender. Het was zijn begeerte om zijn Heiland te volgen en van Hem te getuigen. Het was zijn verlangen om Gods komend rijk aan te kondigen. Hij streed tegen de machten van de duisternis. Hij kende de listige omleidingen van de satan. Hij doorzag dat deze vijand vanaf het begin van de wereld mensen gebruikt om het werk van God te vernietigen. Steeds was hij op zijn hoede en overal zag hij strijd. Maar al was hij jarenlang voortvluchtig, al probeerde de vorst der duisternis hem te verstrikken, hij behield het geloof in de overwinning van koning Jezus.

Robert Wodrow vond het na zijn dood nodig dat alle verhalen die over Peden de ronde deden, getoetst zouden worden. Hij vond Patrick Walker te ver gaan in diens beschrijving. Walker steunde geheel op de plaatselijke overlevering, waarbij hij wel zorgvuldig te werk ging. Zijn beschrijving is het beste beeld dat ooit van Peden kon worden gegeven. Al lijken de verhalen soms wat fantastisch, zij zijn toch geheel in overeenstemming met Pedens karakter. De stralenkrans van roomse mensverheerlijking ontbreekt hierin geheel. De nuchterheid van de Schotse vroomheid straalt hierin door. Pedens leven is ongekunsteld, zonder enige opsmuk. Op heiligenverering was hij niet uit, hij verafschuwde de schijnnederige gestalte. Het ging niet om hem of om zijn gaven, maar om de eer van zijn Meester!

5. De uitgeworpene

Pedens arbeidsveld vergroot

Na zijn afzetting begon zijn taak pas goed. Hij had geen moeite om een arbeidsveld te vinden, waarin hij zich verder nuttig kon maken. Het vonnis dat de kroon ook over hem had uitgesproken, maakte hem niet in het minst bevreesd. Meer dan ooit tevoren was hij onvermoeibaar in het uitoefenen van zijn ambt. Wat ging hij dan doen? Ging hij voor in de vele verboden samenkomsten die overal plaats vonden? Merkwaardig genoeg volgde hij zijn collega's eerst niet in het preken in de open lucht. Hij vond het niet zijn roeping om overal het Woord uit te dragen. Zijn opdracht was in de eerste plaats om de verstrooide schapen op te zoeken, hen te onderwijzen en te bemoedigen. Na verloop van tijd sprak hij incidenteel wel in de open lucht, maar dit gebeurde niet voor grote menigten.

Het leek alsof in het zuiden en westen van het land een stilte was gevallen. De kansels waren nu leeg en het volk ging niet meer naar de kerk. De meesten bleven thuis om af te wachten wat komen zou. De huisvaders hervatten des te meer hun taak om hun kinderen onderwijs te geven. De gelovigen zochten elkaar op in gezelschappen. Zij spraken niet alleen over het Woord van God, maar ook over de ernstige situatie waarin hun vaderland verkeerde. Vurige gebeden werden naar de hemel gezonden om uitkomst. Maar ondanks alle overgebleven godsvrucht, ontbrak de leiding. Zij misten de zondagse prediking en de catechisaties. Zij moesten het gesproken Evangelie ontberen. Wat moest er van hun gezinnen terechtkomen? Hoe zou de overheid verder handelen? Nooit eerder waren de tijden zo duister geweest en de toekomst voorspelde niet veel goeds. Zij waren schapen zonder herder die overal in verstrooiing verkeerden.

Het leek wel of het woord van de Hebreëenschrijver in Schotland vervuld zou gaan worden: 'Zij hebben in woestijnen gedooled en op bergen, en in spelonken en in de hollen der aarde.' Peden moest in ieder geval deze weg gaan. Van 1662 tot 1686 was dit zijn leven. De omgeving waarin hij woonde, bestond uit moerasachtige en veenachtige bodem. In de dalen was vaak een dichte mist, die plotseling opkwam en plotseling verdween. Smalle beekjes zorgden voor enige afwisseling, daar boomgroei weinig voorkwam. 's Winters was het landschap nog troostelozer, want dan leek het of alle leven weg was. Hier vond Peden zijn arbeidsterrein. Hier was hij in zijn element, hoewel hij ook vaak verlangde naar de warme haardsteden. Turf was de brandstof die hier veelvuldig was te vinden en bezorgde het gezelschap rondom de open haard enige warmte. Het bestaan was armoedig en het eiste van de keuterboeren veel inspanning om het hoofd boven water te houden.

Beperkte Peden zijn werkterrein tot binnen de grenzen van Galloway? De berichten van de 'inquisitie' signaleerden hem niet alleen in het zuiden, maar ook in de omgeving van Edinburgh. We vinden hem in Midlothian, in East Lothian, de graafschappen rondom de hoofdstad, en op andere plaatsen. Ook ging hij nogal eens naar Ierland, waar veel Covenanters woonden. Waarschijnlijk is hij nooit in Londen, in het hol van de leeuw geweest. Zijn nieuwe parochie was uitgestrekt, maar bestreek niet het hele Britse rijk. John Ker geeft een passende beschrijving van het gebied waarin hij het meest vertoefde: 'Er is een apart gebied in het zuidwesten van Schotland, van de Upper Clydesdale en Nithsdale tot aan de Solwaybaai, een land van ingewikkelde golvende heuvels, heldere beekjes, overblijfselen van oude bossen met

aan de ene kant groene, glimlachende dalen die zich tot aan de zee uitstrekken, aan de andere kant op de bergtoppen verlaten heidevelden en een labyrint van veen en moeras, de verblijfplaatsen van de wulpen en kieviten, die de diepe stilte door hun indringend geroep doorbreken.’ Hier woonden de meeste aanhangers van het Covenant. Terwijl andere gebieden grotendeels afvallig werden, bleef de goede zaak hier het beste bewaard. Al was het landschap grillig en bood het vaak een troosteloze aanblik, juist in deze moeilijk ontsloten streek vonden de vluchtelingen in de loop van de jaren veiligheid. De drieste dragonders bleken niet in staat om dit territorium onder hun macht te brengen.

Ondanks het gebrek aan begroeiing was het landschap niet geheel vlak. De stenen die hier en daar gevonden werden, boden een goede verschansing voor de vijand. De holen op de rotsachtige delen en in de schaarse begroeiing bleken een uitstekende schuilplaats te zijn. Ook Peden maakte een dankbaar gebruik van deze verborgen plaatsen. De namen van ‘Peden’s Cave’ (Pedens hol) en ‘Peden’s Bed’ herinneren nog aan zijn omzwervingen. En grote zwerfstenen ontvingen de naam van ‘Peden’s Pulpit’, Pedens preekstoel, om aan te duiden dat de profeet hier eens het Woord had verkondigd, al waren deze gelegenheden schaars te noemen. Zo was hij meer een opgejaagd hert dan een herder die rustig leiding gaf aan zijn kudde.

Tot rebel verklaard

Op 25 januari 1666 werd Peden openlijk als een opstandeling aangemerkt. De maat van de bisschop van Galloway was vol. Hij kon niet langer tolereren dat Peden zich in zijn diocese ophield. Er moest een eind gemaakt worden aan zijn activiteiten. De Geheime Raad noemde elf predikanten die de rust in Galloway verstoorden, onder wie Peden. Ongehoorzaamheid aan de overheid was de voornaamste reden waarom een zestal voor de raad werd gedaagd. Zij leidden immers verboden bijeenkomsten en preekten buiten de kerkgebouwen. Zij voorkwamen dat de mensen de officiële kerkdienst bezochten. De bisschop had alles gedaan om de plaatsen van de afgezette predikanten te vervullen. Onwetende ‘curates’, hulppredikers, werden aangesteld, die meestal weinig van de Bijbel afwisten. De mensen spotten met deze mannen en lieten hun plaatsen doorgaans leeg, zodat zij voor lege banken spraken. Dit was een doorn in het oog van Mvliddleton en de zijnen. Zij voelden zich in hun prestige aangetast en probeerden hun gezicht naar Londen te redden. Zij wezen de halsstarrigen op Paulus die tot gehoorzaamheid aan het wettig gezag maant. Hadden zij het recht om zich tegen de koning te verzetten? Werd dit niet ingegeven door boeken als ‘De Jure Regni’ van George Buchanan of ‘Lex Rex’ van Samuel Rutherford, waarin het verzet tegen tiranniek bestuur uit bepaalde oogpunten wordt gerechtvaardigd?

Bekende namen komen in de dagvaarding voor: John Welch uit Irongray, Gabriel Semple, John Blackader, mannen die overal het Woord preekten. Ook Peden ging soms in de open lucht voor. Het stuk noemt hem als voorganger in een samenkomst, een ‘Conventicle’, in Ralston, in de parochie van Kilmarnock, omstreeks 10 oktober 1666, waarbij enkele kinderen gedoopt werden. Ook een bijeenkomst in Craigie, die evenals de andere ‘s avonds gehouden werd. Dan volgt dat Peden gewapend met zwaard en pistolen en gehuld in grijze kledij door het land reed. Nu moesten hij en zijn vrienden in Edinburgh voor de Privy Council verschijnen om de beschuldigingen te beantwoorden.

Via proclamaties op de verschillende markten werd voor het zestal gewaarschuwd. Toch waren zij niet zo ‘brutaal’ dat zij overal op eigen houtje voorgingen en de koning beledigden. Het ging hen niet om opstand tegen het gezag, maar om gehoorzaamheid aan Christus, het Hoofd van de kerk. Soms genoten zij de

bescherming van de lagere overheden of landheren. In Ralston woonde William Ralston, die getrouwd was met Ursula Mure, één van de correspondenten van Samuel Rutherford. Hun huis was vele jaren lang een toevluchtsoord voor vervolgd predikanten zoals John Carstairs, die de zwager van de Lord was. En Craigie Castle was de zetel van de Wallaces, die grote stukken land in Galloway bezaten. Ook zij waren erg op Peden gesteld. De beschuldigingen dat de predikanten rebellen waren, sneden in het geheel geen hout. Dat Peden gewapend was, kon niet worden bewezen. Er moest een stok worden gezocht om de hond te slaan. De gedaagden vonden het niet raadzaam om naar Edinburgh te gaan. Zij waren immers hun leven niet zeker en de verschillende terechtstellingen hadden bewezen dat de vijand niet schuwde om onschuldigen ter dood te brengen.

De Pentland Rising

Het jaar 1666 is een zwarte bladzijde in de geschiedenis van de Covenanters. De vervolgingen onder hen waren steeds meer toegenomen. Op 13 november kwamen vier van hen, na dagen te zijn opgejaagd, in het dorpje Dalry in Galloway aan. Zij zochten hier een onderkomen voor de nacht, dat zij in een kleine herberg vlakbij het meer Loch Ken vonden. Niet ver van deze plaats zagen zij soldaten die enkele inwoners voor zich uit dreven. Het waren burenen van een man die zij gruwelijk hadden mishandeld, omdat hij een boete wegens kerkverzuim niet betaald had. De vier mannen gelastten de soldaten om de mishandelde man los te laten, wat dezen weigerden. De confrontatie die volgde, liep zo hoog op dat de overheid deze als een opstand aanmerkte. Zij zond versterking naar Galloway om de Covenanters een geduchte afstraffing te geven. De laatsten op hun beurt mobiliseerden zelf ook een 'legertje' om zich te verweren. Het kwam tot een bloedig treffen bij Rullion Green, niet ver van Edinburgh, waarbij de Covenanters het loodje moesten leggen. Verschillenden van hen stierven op het slagveld en anderen die gevangen genomen waren, vonden een wrede marteldood.

Hoe stond Peden tegenover het opnemen van de wapens door zijn lotgenoten? Al deed hij niet mee in de strijd, toch veroordeelde hij hen niet. Hij voelde zich aan hen verbonden en steunde hen door gebed en bemoedigende woorden. Peden had wel een afkeer van haat tegenover de vijand. In het jaar van de zogenaamde 'Pentland Rising', genoemd naar de Pentlandheuvels waarde strijd gevoerd werd, reed Peden samen met Welch en de Laird van Glorover in Glorover, toen zij een groep dragonders tegenkwamen. Omdat zij hen niet meer konden ontwijken, was de Laird bevreesd dat zij allen gevangen genomen zouden worden. Peden zag dit en besloot kordaat op te treden. 'Houd moed en vertrouw op God, want Hij heeft bepaald dat zij gearresteerd zullen worden en zij zullen ons geen kwaad kunnen doen.' De soldaten kwamen dichterbij en vroegen de weg. Het bleek dat zij niet in de gaten hadden dat enkele beruchte predikanten binnen hun handbereik waren. Peden wees hun de weg naar het Water of Titt en ging zelfs een eindje met hen mee. Dit verbaasde de Laird en hij vroeg waarom hij geen jongen had laten meegaan. 'Nee, nee', zo antwoordde Peden, 'het was veiliger voor mij om zo te doen, want anders zouden zij de jongen vragen gesteld hebben.' Een onvoorzichtig gezegde had hen misschien in het nauw gebracht. Peden wist dat de dag van zijn dood nog niet gekomen was. 'Wat mij betreft, ik wist dat zij als Egyptische honden zouden zijn. Zij zouden hun tongen niet tegen mij hebben bewogen, want het uur dat ik in hun handen zou komen is nog niet aangebroken.' De Pentland Rising had een droeve afloop. Peden wist dit van tevoren. Eerst ging hij met zijn medestanders mee, toen zij een legertje hadden verzameld. Maar toen hij zag waarop het zou uitlopen, scheidde hij van hen. Hij was erg droevig gestemd en

vertelde aan zijn vriend James Cubison in Baluchbeaties wat hij had ervaren. Deze vond het niet juist dat hij het legertje Covenanters had verlaten, wat hij voorzichtig aangaf. Peden antwoordde: 'Ere, ere aan God dat Hij mij niet onmiddellijk naar de hel gezonden heeft, want ik zou bij hen gebleven zijn, al zou ik in stukken zijn gehakt.'

Op de avond dat de Covenanters verslagen werden, was Peilen in het huis van een vriend in Carrick. Deze zag dat hij erg was aangedaan en wilde weten wat er aan de hand was. Peden beloofde hem de volgende ochtend meer te vertellen. De volgende dag ging Peden naar hem toe en sprak: 'Ik heb u droevig nieuws te vertellen. Onze vrienden waren met elkaar in de strijd voor de zaak van Christus, maar zij zijn verslagen, gedood, gevangen genomen of gevlucht.' De man was verbijsterd, want hij had anders verwacht. Spoedig hierop werd bevestigd dat Peden gelijk had.

Het is geen wonder dat het tot een bloedig treffen gekomen was. De vervolgingsdrift was steeds erger geworden. Dragonders waren naar het westen en zuiden gezonden om orde op zaken te stellen. Hoge boetes werden opgelegd aan hen die weigerden naar de kerk te gaan. Sir James Turner toonde zijn wreedheid door zijn soldaten de vrije hand te geven om mensen te martelen. En de bruut Dalzeil, die tijdens zijn militaire loopbaan tegen Turken en Tartaren gevochten had, was nog meedogenlozer. Hij stond aan het hoofd van een leger met het doel de Covenanters een verpletterende slag toe te dienen. Dit lukte hem uiteindelijk in Rullion Green bij de Pentland Hills. De wreedheid onder de wapenrokken van koning Karel II leek geen grenzen te kennen.

Peden werd ook in staat van beschuldiging gesteld, hoewel hij de tocht naar Pentland niet gemaakt had. Hij werd in één adem genoemd met hen die daar leiding gegeven hadden. Toch gaf de koning hem en anderen gratie, wat op 1 oktober vanuit het paleis in Whitehall werd bekrachtigd. Het was een pardon om hen te paaien, een gratie met zekere voorwaarden. Zogenaamd was de koning mild, maar het was een politieke zet om verwarring te stichten. De gratie betekende geen eerherstel voor de predikanten, want zij bleven als rebellen te boek staan. Was het om hen in de val te lokken en zo in te rekenen? Waarom Peden in dit koor genoemd wordt, is niet geheel duidelijk. Hij had immers het leger verlaten, zodat hij de afloop van de strijd niet had meegemaakt. Hij ging niet in op de condities van de koning, maar besloot standvastig zijn Meester te volgen. Het pardon van de vorst ging niet zover dat zij die gevangen genomen werden, ook hieronder vielen. Meer dan twintig Covenanters werden terechtgesteld en anderen als rebellen en criminelen vogelvrij verklaard. Omdat Peden de 'gunsten' van de koning afwees, behoorde hij ook tot de vogelvrij verklaarden. Iedereen mocht hem gevangen nemen en aan de dragonders uitleveren. Er stond een som geld op zijn hoofd. Hij was vogelvrij verklaard, maar hij wist dat hij in Gods handen verkeerde. In deze handen was hij veilig en zonder de wil van de hemelse Vader kon niemand hem kwaad doen.

Wie waren de echte rebellen?

Regelmatig werden de namen van Semple, Peden, Welch en andere predikanten bij de marktkruizen van het land genoemd. Het volk moest weten dat zij rebellen waren. Zij waren vogelvrij verklaard, omdat zij zich niet stoorden aan de goddeloze decreten van de koning en zijn vazallen. Zij wilden trouw blijven aan de erfenis van de kerk, waarvoor zij hun eigen leven over hadden. En velen van het gewone volk volgden dezelfde weg. Zij beschouwden deze veldpredikers niet als opstandelingen, maar als ware knechten van God. Noch de proclamaties van de raad, noch de wreedheden van de soldaten, noch de boeten vanwege het meer dan drie keer verzuimen van de

kerkdiensten, noch de gevangenschap wegens het laten dopen van hun kind buiten de officiële kerk, noch de verplichting om verboden samenkomsten bij de overheid aan te geven, noch het verbeurd verklaren van goederen, noch zelfs de dood konden het volk verschrikken om hen af te houden van de samenkomsten in huizen of schuren, of in de open lucht, om het Evangelie te horen spreken door de predikanten die hen lief waren. De regering in die dagen was corrupt. Middleton en Lauderdale waren zedeloze mannen die niets anders deden dan naar de pijpen van de zedeloze koning Karel II dansen. Aartsbisschop Sharp was niet veel beter. Hij was de Covenants afvallig geworden en had verraad gepleegd. Het ging hem alleen maar om eer en aanzien. Sharp haatte hen die hem niet achtten. Deze mannen waren de eigenlijke rebellen. Zij noemden de Covenanters fanatiek, maar eigenlijk waren zij dat zelf. Zij handelden geheel naar willekeur en hielden geen rekening met de rechten van het volk. Het was hun bedoeling om de aanhangers van de veldpredikers uit hun huizen te verdrijven. De landeigenaren werden verplicht gesteld om hun pachtboeren, die met hen sympathiseerden, de huur op te zeggen. Als zij dit niet deden, kregen zij inkwartiering van soldaten. Zo werden de duimschroeven steeds vaster aangedraaid. De meesten onder de landadel in het westen en zuiden weigerden op deze wijze hun onderhorigen aan te pakken.

De vijand kon de houding van de landeigenaren moeilijk accepteren. Op aanraden van de bisschoppen werd een plan uitgewerkt om hen te dwingen tot gehoorzaamheid. De Highlanders, het volk dat woonde in de bergachtige Hooglanden, waren de koning welgezind. Zij waren over het algemeen ruw en gewetenloos. Het Evangelie was nog niet zo in deze gebieden doorgedrongen als in het zuiden. Koning Karel II wendde zich tot de 'chiefs', de opperhoofden van de 'clans', om hem te helpen. Deze waren wat meer feodaal dan de adel in het zuiden. De bedoeling was dat de Hooglanders een leger verzamelden om de adel die de Covenanters steunde op de knieën te brengen. Zo werd in maart 1678 het gebied rondom Lanark, Renfrew en Ayr met ruwe soldaten uit het noorden overspoeld. Zij gingen plunderend hun gang en lieten een spoor van vernielingen na. Het was de arme Hooglanders welgevallig om zich tegoed te doen aan de bezittingen van de wat rijkere zuiderlingen. De zogenaamde Highland Host maakte zich gehaat in het land. De studenten van de Universiteit van Glasgow probeerden te verhinderen dat de Hooglanders de brug over de Clyde overstaken. Zij werden als de echte rebellen beschouwd, die echter alleen maar in opdracht van de overheid handelden.

Openluchtprediking

In tegenstelling tot de afgezette puriteinse predikanten in Engeland, gingen de Schotse Covenanters verder met hun openluchtsamenkomsten. De Engelsen hielden zich stil en preekten hooguit in schuren en huizen, maar de Schotten schroomden niet om zich overal te vertonen. Zeker, zij waren voorzichtig en werden beschermd door schildwachten die uitkeken naar verraders en soldaten. Het getuigt van grote dapperheid om zo voor de zaak van Christus uit te komen, terwijl zij wisten dat hierop de doodstraf stond. Peden behoorde tot deze categorie van predikanten, die overigens weinig contact met elkaar hadden.

Peden zelf ging zijn eigen gang. Hij was niet de man om grote bijeenkomsten te organiseren, zoals Welch en Blackader deden. Toch behoorde hij tot hen die het open veld tot hun werkterrein verkozen. Onmiddellijk na zijn afzetting voelde hij dat hij hiertoe geroepen werd. Het ging hem echter meer om kleine samenkomsten of gezelschappen van Gods kinderen dan om grote menigten hoorders. Helaas is er weinig bekend geworden over de manier waarop hij dit deed. Van Blackader is veel

meer opgetekend en voor het nageslacht bewaard. Peden werkte meer in het geheim en wist ook steeds uit de handen van zijn achtervolgers te blijven. Hij voelde zich verantwoordelijk voor de veiligheid van zijn hoorders en wist de plekken waar zij samenkwamen, goed verborgen te houden. Hij bleef niet op één plaats, maar reed met zijn paard overal naar toe.

Blaikie heeft ons een schets nagelaten over de betekenis van Peden als veldprediker. Hij zegt: ‘Eén van de meest levendige en merkwaardige veldpredikers van de eerste periode was Alexander Peden. Vele jaren van de periode van vervolging was hij vogelvrij. Hij ontweek de dragonders met een wonderlijke •handigheid, waarin hij door de krachten van de natuur werd geholpen. Er is een zwier van genialiteit in Pedens prediking, soms iets gemoedelijks en soms gepaard gaande met emoties. Zijn belangrijkste doel was om zondaren tot Christus te brengen en hij vergat nooit dat zelfs in een bijeenkomst die in strijd was met de machten van deze wereld, er sommigen aanwezig konden zijn wier hart nog ver van God af was.’

Peden hield er niet van om in zijn preken af te geven op de andere partij. Als het over de situatie van land en volk ging, was hij scherp en bewogen. Hij stond echter niet boven zijn vijanden, maar zag hen als instrumenten van de vorst der duisternis om de ware kerk uit te roeien. Hij wist de mens en zijn daden van elkaar te scheiden en kon daarom bewogen zijn met het heil van zijn grootste vijand. Aan de andere kant ging hij niet om de zonde heen, maar bestrafte deze. Ook waarschuwde hij voor verharding door moedwillig tegen Gods roepstemmen in te gaan. Hij vertoonde een heilige verontwaardiging tegenover de zonden van zijn tijd. Het ging hem om de eer van God en om de bewaring van Gods vervolgte kudde te midden van alle aanvallen van de boze.

Bezoek aan Ierland

Omdat de vijand hem steeds dichterbij op de hielen zat, besloot hij uit te wijken naar Ierland. De Ierse bevolking was voor het grootste deel het roomse geloof toegedaan. Zij maakte wel deel uit van het Britse rijk, maar voelde zich in het geheel niet verbonden met het protestantse Engeland en Schotland. Vóór en tijdens het bewind van Cromwell hadden veel Puriteinen en Presbyterianen zich in het noorden gevestigd. Onder hen waren Godvrezende mensen, die zich nauw verwant wisten met de Covenanters. In 1670 stak Peden de Ierse Zee over. Hij maakte hier veel vrienden, maar ook vijanden. Rust kon hij ook hier niet vinden. Zijn verblijf was kort, hoewel niet zonder zegen. In Armagh preekte hij voor een grote menigte. De contacten met predikanten waren evenwel niet goed te noemen. Zij zagen hem als een indringer die het volk van hen aftrok. De Ierse Presbyteriaanse kerk wilde niet gestoord worden door predikanten die vogelvrij verklaard waren. Men probeerde zich rustig te houden om vervolging te voorkomen. Peden hield niet van compromissen en noemde hen verraders van de waarheid. Hij kon niet nalaten om oordelen over hen uit te spreken, wat hun niet welgevallig was. Onder het gewone volk waren er velen die op Peden gesteld waren. Zij hielden van zijn vurige en eerlijke voordracht. Zij beschouwden hem als een profeet die van God gezonden was, om ook in Ierland van zijn lastbrief te getuigen.

Tijdens zijn korte verblijf in het Ierse Ulster maakte hij kennis met John Goodall, een getrouw verdediger van het presbyterianisme tegenover de misvormingen van het prelatendom. Omdat deze niet wilde buigen in het huis van Rimmon, werd hij in de ban gedaan. Hij was van Schotland afkomstig en woonde met zijn vrouw in Armagh. Van beroep was hij wielmaker. Peden sprak eerst in zijn huis waar hij zich erg op zijn gemak voelde. John vertelde dat hij onder de kerkelijke tucht stond. ‘Verheug je,

John, dat je uit het rekenboek van de duivel uitgeworpen bent', zei hij tot zijn nieuwe vriend. In zijn preek sprak hij: 'Onze Heere heeft veel moeite voor u in Ierland gedaan om u een les voor uw hart te leren. Weinigen onder u hebben deze les van het lijden geleerd. Hij heeft een overblijfsel in Schotland dat deze les wel heeft mogen leren en zij zijn moedige soldaten geworden. Maar eerlang zal het ook zo met u gaan. Hij zal zeggen: Kom uit, gij man in Armagh en gij man in Benburb en leer je les uit dit lijdensboek.'

Spoedig kwam uit wat Peden had voorspeld. De bisschop van Armagh was zo furieus tegenover Goodall en zijn vrienden dat hij er een reis naar Dublin voor over had om hen bij de overheid aan te klagen. Hij vroeg of de luitenant Goodall en George Fleming wilde gevangen nemen. Maar God beschikte anders. Toen hij permissie had gekregen om zelf maatregelen te nemen, gaf hij zijn paard de sporen en reed zo naar Armagh terug. Dadelijk ging hij naar de stadsregering, waarbij hij zich geen tijd gunde om van zijn paard af te stijgen. Hij gaf de boodschap vanaf zijn rijdier door, maar toen hij hiermee bezig was, werd hij op de grond geworpen. Het paard gaf hem hierop zo'n slag op zijn borst dat hij enkele dagen daarna aan de verwondingen hiervan stierf.

De Heere bewaarde zijn knecht Peden in Ierland. Hier had hij gelegenheid om wat op verhaal te komen. De constante druk van de achtervolging had veel van zijn uithoudingsvermogen gevergd. Toch verlangde hij weer naar zijn vaderland terug. In alles leefde hij met het trouwe overblijfsel, dat als 'een pilaar en vastigheid der waarheid' pal stond, mee.

6. De gevangene

Gearresteerd in Carrick, na 10 jaar achtervolging

Tien jaar lang had Peden uit de handen van zijn belagers kunnen blijven. Op een dag in juni 1673 was het met zijn vrijheid gedaan. Dit gebeurde tijdens een huissamenkomst in Knockdow in Carrick. Dergelijke samenkomsten bleven veelal onopgemerkt. Toch waren er verraders die belust waren op de som geld die op Pedens hoofd stond. Vooral majoor Cockburn jaagde op predikanten die eerder waren veroordeeld, zoals Veitch, Blair en Wallace. Zij moesten voor de rechtbank verschijnen, maar dan was het wel nodig dat zij werden gearresteerd. Wat was hij blij dat hij Peden kon inrekenen. Dit was tot nog toe niemand gelukt. Hij vond hem in het huis van Ferguson. Ook deze was strafbaar, omdat hij hier een verboden bijeenkomst hield. Zowel Ferguson als Peden werden naar Edinburgh gevoerd. De eerste kreeg een forse boete en de laatste werd veroordeeld tot gevangenschap.

Het vonnis tegen Peden bleef bewaard. Het was een besluit van de Privy Council van 26 juni 1673. Omdat Peden niet meegegaan was met het leger van Covenanters dat bij Rullion Green was verslagen, bleef de straf mild. Eerst werd hij in de Tolbooth vastgezet en vandaar naar de Bass Rock overgebracht. De Bass Rock is een eiland in de Firth of Forth tegenover het Tantallon Castle, waarop een staatsgevangenis was ingericht. Het is eigenlijk een rots met steile kanten, die eerder als broedplaats voor duizenden vogels dient, dan om mensen te huisvesten. De stad Edinburgh verkocht het eilandje in 1671 aan de staat, die voor de inrichting van een gevangenis zorg droeg. Deze was speciaal bestemd voor predikanten die veldbijeenkomsten hadden georganiseerd. Het eilandje heeft één landingsplaats, die bij een bepaald tijdstip bereikbaar is. Hiervandaan waren trappen in de bodem gehakt die de gevangenen naar hun eigenlijke verblijfplaats moesten voeren. Ook Peden besteeg de trap die naar zijn vunzige cel leidde. Moest hij hier de laatste dagen van zijn leven verslijten?

De gevangenen van de Bass Rock

MacCrie merkt op dat de Bass Rock een 'Patmos voor vele godzalige mannen' was. Toen Peden hier op 26 juni 1673 aankwam, was er echter maar één gevangene te zien. De eerste die hier naar toe gebracht werd, was Robert Gillespie. Deze had op verschillende tijden en plaatsen verboden bijeenkomsten geleid. Toen hij hiervoor gedagvaard werd, verscheen hij niet. Later werd hij gepakt en bekende hij dat hij in Falkland had gepreekt. Op andere vragen wilde hij niet ingaan, omdat hij bang was anderen te zullen verraden. Hij werd op de Bass ingesloten en mocht met niemand contact hebben. Zo kwam het dat Peden en hij zes maanden lang op hetzelfde eiland verkeerden, zonder elkaar te ontmoeten. In de loop van Pedens gevangenschap groeide het aantal predikanten dat naar de Bass kwam aan tot twintig man. Ook werd James Mitchell aangevoerd, die beschuldigd werd van een aanslag op aartsbisschop Sharp.

Thomas Ross uit Kincardine was de derde die naar de Bass kwam. Hij had een samenkomst geleid in Morayshire, in de noordelijke Hooglanden. Hij werd ziek van de ongezonde, dampige atmosfeer die in de cel heerste. Een vriend van Ross was James Fraser, ook afkomstig uit de Hooglanden. James Fraser of Brea werd in januari 1677 gevangen genomen. Hij beschouwde de Bass als een 'naargeestige plaats', maar toch vond hij hier een rustplaats voor zijn ziel. Een van de twaalf dingen waarvoor hij de Heere dankte was dat 'hij de troost en bemoediging van de medegevangenen,

zowel predikanten als anderen, genoot.’ Twee jaar lang bleef Fraser hier opgesloten. Hij vertelt dat ‘gedurende stormachtig weer het eiland omgeven is met het gedreun en de weergalm van de golven die zich op de vesting werpen en zich stortten op het pleintje tegenover de cellen van de gevangenen’. Een landingsplaats was alleen bij vloed bereikbaar, want bij het afnemen van het tij moest men handen en knieën gebruiken om langs de steile omhoog te klauteren. Aan de zuidkant stond het huis van de gouverneur en hogerop kwam men bij de gevangenis en de verblijfplaats van het garnizoen. Sommige cellen hadden maar één venster dat zo was aangebracht dat men noch de lucht noch iets van de aarde kon zien. ‘s Winters waren de cellen vol rook en damp, zo dicht dat de gevangenen bijna stikten. Maar James Fraser liet zich door dit alles niet ontmoedigen. Elke dag las hij in de Bijbel, zong psalmen en bad met zijn medegevangenen.

Ook Thomas Hog, de bekende predikant uit Kiltarn in de Hooglanden, werd naar de Bass gevoerd en in een vunzige kerker opgesloten. Omdat hij ernstig ziek werd, deed hij een verzoek om losgelaten te worden. Maar de gehate aartsbisschop Sharp vond het nodig om hem in een nog vuiler hol te stoppen. Zo kwam hij terecht in de Black Hole, de vuilste kerker van de Bass. Zijn trouwe knecht Ballock hield hem ook hier gezelschap. Deze kon zijn tranen niet inhouden en riep vol medelijden uit: ‘Nu meester, uw dood is onvermijdelijk.’ Maar Hog antwoordde: ‘Nee, nu de mensen geen genade meer kennen, zal de Heere Zelf Zijn barmhartigheid tonen; vanaf het ogenblik dat ik deze kerker binnenkwam, is mijn genezing begonnen.’ En het wonder gebeurde. Hog herstelde en werd later vrijgelaten.

Zo was de grauwe en verlaten rots voor de gevangen Covenanters een rots in de branding. Zo kon John Dickson, die Blackader meermalen bij avondmaalsvieringen in de open lucht had bijgestaan, aan een vriend schrijven: ‘O geliefde vrienden, indien u weet welke vloed van tederheid ik ontmoet heb, wat voor een wegneming van de donkere wolken die scheiding maken tussen mijn dierbare Heere en mij, wat voor een vrijmoedigheid van belijdenis, wat voor een schijnend licht schoner dan de zon op de middag in mijn ziel doorbreekt,...wat voor een overvloeiende stroom van vreugde... O gezegende maaiers! in die dag wanneer de kroon op Zijn hoofd zal bloeien, die ontloken door het bloed van de martelaren bloesem zal geven en de aarde met blijdschap zal vervullen.’

John Mackilligan was een collega van Peden die ook uit de Hooglanden kwam. Hij was één van de predikanten die in Obsdale een grote samenkomst had geleid, waarbij het Avondmaal werd gevierd. Het was een heel bijzondere dienst geweest, waarin de Heere met Zijn Geest voelbaar aanwezig was. Mackilligan werd kort hierna gevangen genomen en ook naar de Bass vervoerd. Eerst genoot hij een grote mate van vrijheid, maar later werd hij geheel van de buitenwereld afgesloten. Ook hij kon spreken van een rijke tijd voor zijn ziel. Hij vertelde Peden en andere medegevangenen dat ‘als de onderste bronnen zijn opgedroogd, de bovenste bronnen lieflijk stromen.’ Hij sprak hen moed in en verzekerde hen dat de Heere Zijn volk spoedig zou bevrijden. ‘Hij zou met Zijn rechterhand slaan en de ark en de eer terugbrengen.’

Gevangen en toch vrij

De eenzaamheid van de kleine kerker op de Bass betekende voor Peden een zware beproeving. Hij was gewend om te gaan en staan waar hij maar wilde. Al werd hij steeds gezocht, toch voelde hij zich zo vrij als een vogeltje. Hij wist echter dat dit

plekje op de aardbodem ook aan zijn Zender toebehoorde. Dagelijks telde hij de zegeningen die hij uit de hand des Heeren ontving. Er zou geen haar van zijn hoofd vallen zonder de wil van zijn hemelse Vader. Hij sprak zijn broeders moed in en wees hen op de kroon die hen te wachten stond. Wodrow vermeldt dat verschillende brieven, die hij op de Bass schreef, in zijn verzameling bewaard bleven. Hiervan is er slechts één bekend geworden. Het is een brief aan Patrick Simpson, naar aanleiding van geld dat Peden van hem had ontvangen.

De brief is gedateerd 11 augustus 1677. Verschillende jaren was hij al op de Bass en het einde van zijn gevangenschap was nog niet in zicht. Hij schreef het volgende:

Bass, 11 augustus 1677

Lieve broeder, ik groet u hartelijk in de Heere, Wiens u bent en Wie u dient. Mijn liefde tot u en mijn consciëntieplicht dringen mij het risico te lopen door u met de broeders de groeten over te brengen. Ik dank u voor uw meelevens en voortdurende zorg die u mij, onwaardige in banden, hebt bewezen. Mijn beproeving veroorzaakt hierbuiten een diep stilzwijgen, maar luide smekingen naar boven. Maar het kruis zal niet zonder kroon zijn en de gevangenis niet zonder bevrijding. Alles is nodig en geprezen zij Hij Die in alles voorzien heeft en de Bewerker is van alles (...).

Ik bid u om geen misverstanden te hebben over de stilte rondom ons. De smarten nemen toe en onze banden worden zwaarder. Het lijkt wel of onze barmhartigheden en lieflijke omhelzingen zijn opgehouden en niet meer worden toegelaten. Hij is rechtvaardig en wij zijn niet zover in het duister dat wij onze vele zonden onder de oordelen niet meer gedenken. Wij zijn opgesloten in onze cel en het wordt ons niet toegestaan om met elkaar te spreken, te eten of samen te komen om te bidden. Eenmaal op een dag mogen wij met twee man tegelijk naar buiten om te luchten, om in de open lucht te ademen, om de vogels in hun vrijheid te benijden. Wij worden opgewekt om Hem te prijzen voor Zijn gewone weldaden. Daarna worden wij weer dag en nacht opgesloten om alleen het zuchten en kreunen van onze medegevangenen aan te horen. En o, als wij zulke mensen waren die door niets en niemand bewogen konden worden, spreken al deze dingen toch van een storm die loeit en in kracht toeneemt. Hij alleen weet waarvoor wij zijn opgesloten en wat voor ons is weggelegd, ook voor u die 'uit de eter vlees brengt'. Ons lange vasten zal in een blijde rei worden veranderd en als het het meest donker is, dan zal het licht worden; de meeste zorg, de minste zorg. O geve Hij genade om Hem alleen te vertrouwen, dat tot hiertoe nooit beschaamd werd, en Hij heeft Zijn kruis, zowel in Zijn dienst, in banden, als in vrijheid, Zelf geformeerd!

Ik dank u voor uw hulp die op tijd kwam. Het is een bewijs van uw liefde tot Hem en ook van uw hartelijke gedachten aan ons. Ik dank in het bijzonder mevrouw Durham, die een inzameling hield voor voedsel en kleding. (...) Wees ervan verzekerd dat wij aan u gedenken, hoewel niet zo diep als u aan ons. (...) Nu vrede over u en de broeders en liefde met geloof van God de Vader. De genade zij met allen die onze Heere Jezus Christus liefhebben in oprechtheid! Zo bidt uw onwaardige en toegenegen begunstiger in de banden.

Alexander Peden

In grote haast en verwarring geschreven

De weduwe van de bekende predikant James Durham had een collecte gehouden voor de gevangenen op de Bass, waarvoor Peden in zijn brief zijn dank betuigt. Zij was de dochter van William Mure van Glanderston; haar man was in 1658 overleden en tijdens haar weduwschap van dertig jaren gaf zij zich geheel aan de zaak van het Covenant. Zij was bevriend met Patrick Simpson en volgde de veldpredikers, zoals Welch, Peden en Blackader. Als de gelegenheid zich voordeed en zij werd toegelaten, bezocht zij hen die vanwege hun geloof gevangen zaten. Simpson was verbonden aan de parochie van Kilmalcolm. Omdat hij niet zo ver ging als de veldpredikers in de veroordeling van de regering, kon hij hier nog jarenlang preken. In november 1678 moest hij zich echter verantwoorden vanwege het dopen van kinderen van andere plaatsen. Toen hij niet verscheen, werd hij afgezet en vertrok hij naar Renfrew, waar hij verder ging met preken.

De bestraffende man

Peden verkeerde viereneenhalf jaar op de Bass. Over zijn verblijf aldaar zijn enkele anekdotes bewaard gebleven. Hij sprak met autoriteit en bestrafte de zonden. Niet voor niets werd hij de Johannes de Doper van het Covenant genoemd. Hij bezat iets van de geest van John Knox die graag preekte uit het Oude Testament. Peden droeg niet alleen smart over de zonden van het land, maar hij toonde ook tegen de overtredingen van Gods wetten en inzettingen.

Als het tijd was om te luchten, liepen de gevangenen een poosje over de rots. Op een dag begon een soldaat met hem te spotten door hem toe te roepen: 'De duivel hale hem.' 'Foei, foei, arme man', zei Peden, 'u weet niet wat u zegt, maar u zult hiervan spijt hebben.' Hij sprak verder met de man, bad voor hem en de Heere maakte van hem een oprecht christen. De soldaat werd overtuigd van zijn zonden en weigerde zijn wapens tegen de gevangenen op te nemen. Hij zei dat hij geen wapens tegen Jezus Christus en Zijn zaak en volk wilde opheffen. De gouverneur bedreigde hem met de dood als hij ongehoorzaam bleef. De volgende morgen zou hij worden neergeschoten. Maar de soldaat bleef standvastig. Hij zei dat hij zich liever in stukken zou laten hakken, dan dat hij dit zou doen. Na drie dagen liet de gouverneur hem aan land brengen. Hij ging in East Lothian wonen en werd een voorbeeldige gelovige.

Op een zondagmorgen, op de tijd van de godsdienstoefening, kwam een meisje van ongeveer 18 jaar de cel binnen. Zij begon te spotten en hard te lachen. Peden bestrafte haar: 'Arm ding, je lacht en spot met de dienst van God, maar eerlang zal een plotse-ling en verbazend oordeel over je komen zodat het lachen je zal vergaan en je dit oordeel niet meer kunt ontlopen.' Kort daarop wandelde zij op de rots en werd zij door een rukwind van de rots in de zee geblazen. Wodrow noemt dit voorval in zijn 'Analecta', waarbij hij opmerkt dat het jonge meisje de dochter van de gouverneur was.

In oktober 1677 werden enkele medegevangenen in vrijheid gesteld en zag het ernaar uit dat Peden zelf spoedig zou volgen. Een verzoekschrift om de Covenanters vrij te laten was ingediend door Robert Trail, Scott van Pitlichie, James Drummond en Fraser of Brea. De Raad stemde op zekere voorwaarden met het verzoek in. Peden mocht de Bass Rock uiteindelijk ook verlaten, mits hij verklaarde betrokken te zijn geweest bij 'de opstand in 1666.' Weer werd hem de valse beschuldiging voorgehouden, die hij nooit zou aanvaarden.

De vrijlating geschiedde op nog een andere voorwaarde. Hij moest het Britse rijk

verlaten en een leven in ballingschap gaan leiden. Hoe hij zich tegen deze beslissing opstelde, vermeldt de geschiedenis niet. Wel werd hij van de Bass afgevoerd en naar de Tolbooth in Edinburgh overgebracht. In deze gevangenis bij het Parlementsgebouw hadden al vele geloofshelden vastgezeten.

Een nieuwe tijd van beproeving brak voor Peden aan. Tot december 1678 bleef hij in Edinburgh. Sommigen beweren dat hij al gauw werd vrijgelaten en weer ging preken. Het feit is echter dat hij in november een verzoekschrift indiende om 'van Edinburgh van de Tolbooth te worden vrijgelaten, waar hij een lange tijd geweest is, en om toestemming te ontvangen om naar Ierland te gaan' (...). Hoe zou de raad hierop reageren? Moest hij zijn hele leven in de cel doorbrengen? Zijn gedachten waren bij het verachte overblijfsel dat een rechtvaardige strijd voerde. Het was zijn verlangen om onder deze opgejaagde kudde te leven en te sterven.

7. De voortvluchtige

Verbannen naar Amerika

De Privy Council willigde Pedens petitie niet in. Zij besloot in december 1678 tot verbanning naar de Amerikaanse plantages. Hierbij ging het niet alleen om Peden maar om nog zeventien anderen, van wie de meesten de verboden godsdienstoefening in Williamhood hadden bijgewoond. Deze werden onder strenge bewaking naar Edinburgh overgebracht. Zij moesten onder ede verklaren wie er voor hen gepreekt had en wie zij tijdens deze samenkomst gezien hadden. Zij weigerden dit, omdat zij hun broeders niet wilden verraden. De raad sprak van fanatieke predikanten die eerder in getal toenamen dan minder werden. De namen van Samuel Arnot, George Johnston, Matthew Crawford en anderen werden aan die van Peden en Welch toegevoegd. Het was bijna ondoenlijk om hun verblijfplaats op te sporen, omdat zij zich steeds verplaatsten.

De regering kwam tot overeenstemming met Ralph Williamson uit Londen om Peden en de anderen naar Virginia in de Amerikaanse koloniën over te brengen. Zij zouden daar zelfs tegen een hoge prijs als slaven worden verkocht. Op 12 december gaf de raad opdracht aan de Graaf van Linlithgow om met een troep soldaten naar Edinburgh te komen. De bedoeling was dat de gevangenen onder begeleiding de Tolbooth en Canongate gevangenis zouden verlaten en naar de havenstad Leith worden overgebracht. Hier zouden zij in de landen van Edward Johnston worden overgeleverd, op het schip de St. Michael of Scarborough dat daar lag aangemeerd.

Het bleek dat het schip dat hen vanuit Londen naar Amerika moest brengen niet eens was afgebouwd, laat staan dat het zeewaardig was. Peden wist dit en hield het de andere gevangenen voor. Ook wist hij zeker dat zij niet naar Amerika zouden gaan. Toen een medegevangene, James Law, afscheid van zijn vrouw nam, sprak Peden tot hem: 'James, als je vrouw er aankomt, wil ik graag met haar spreken.' Hij liet daarna wat drinken brengen, vroeg hiervoor een zegen en sprak: 'Goede Heere, laat de vrouw van James Law haar man niet missen, totdat Gij hem tot haar vrede en veiligheid terugbrengt. Wij zijn er zeker van dat deze spoediger zal komen dan zij nu denkt.'

Zo ging het gezelschap aan boord. Zij hoorden dat de vijand duimschroeven liet komen om hen te martelen, waarover zij ontmoedigd waren. Peden kwam boven op het dek en zei: 'Waarom zijn jullie zo ontmoedigd? Je hoeft niet bang te zijn, want er zal hier geen duimschroef of ander martelwerktuig komen. Hef je hoofden op, want de dag van jullie verlossing is nabij. Als we in Londen zijn aangekomen, zullen we worden vrijgelaten.'

Onderweg naar Londen bad Peden in het openbaar: *'Goede Heere, wat is de haat van de vijand tegen U en de kwaadwilligheid tegenover ons groot, dat zij ons niet toelaten om in Uw land Schotland te blijven om U hier te dienen, hoewel sommigen van ons niets anders dan de baldakijn van de hemelen boven zich hebben en Uw aarde onder zich om die te betreden. Maar, Heere, wij prijzen Uw Naam dat onze reis zal worden afgebroken en dat Uw goddeloze vijanden van hun kwade voornemens zullen worden ontdaan en hun zin niet zullen krijgen om ons op een plaats krijgen die zij voor ons hebben uitgedacht. Sommigen van ons zullen rijker thuis komen dan zij van huis gegaan waren.'*

Het schip arriveerde vijf dagen later in Gravesend dan de bedoeling was. De gevangenen en hun bewakers gingen naar Londen en werden daar in handen van de

kapitein overgegeven die hen naar Amerika moest brengen. Deze dacht eerst met misdadigers te maken te hebben, maar toen hij hoorde dat zij onschuldige christenen waren, weigerde hij hen mee te nemen. De kapitein die hen uit Schotland had meegebracht, voelde er niets voor om hen terug te nemen, zodat er niets anders opzat dan hen in vrijheid te stellen. Wat zij verder in Londen deden, vermeldt de geschiedenis niet. Wel is bekend dat zij door de bevolking met veel hartelijkheid tegemoet getreden werden.

Hoe was het mogelijk dat Peden en de zijnen zo spoedig werden vrijgelaten? Hoe kon koning Karel II gedogen dat een vogelvrij verklaarde predikant op vrije voeten gesteld werd? Het was waarschijnlijk Lord Shaftesbury die hierin de hand had. Hij had de koning gesmeekt om hen vrij te laten. Toen dit niet lukte, was hij naar de kapitein gegaan en had hem gezegd dat hij nooit meer in de Engelse wateren mocht varen, als hij de Schotse gevangenen niet vrijliet.

Wodrow noemt alle namen van de gevangenen die verbannen moesten worden. Onder hen waren drie of vier predikanten, terwijl de meesten tot de werkende klasse behoorden. De jongste was *Alexander Anderson, een jongen van vijftien jaar*. Hij had met Peden in de Tolbooth gevangen gezeten en een verklaring opgesteld, waarin hij zichzelf de jongste gevangene van Schotland noemt. Ook gaf hij hierin aan dat de Heere zijn ogen had geopend en Zijn Zoon in zijn hart had geopenbaard. Eerst had hij moeite om met zijn verkeerde vrienden te breken, maar later ervoer hij dat het beter was om met Gods kinderen om te gaan, dan met de beste familiebetrekkingen en vrienden. Het was zijn zielsbegeerte dat hij een getuige mocht zijn voor de waarheid die in Jezus is. Hij voelde zich geheel verbonden met hen die stredden voor de Covenants van de Reformatie.

Naar Schotland terug, 1679

Peden ging niet direct naar Schotland terug, maar bracht nog zes maanden in Engeland door. Toen hij terugkeerde en de grens van zijn vaderland bereikte, wist hij dat het tijdens zijn afwezigheid niet beter geworden was. Evenals in 1666 was een leger op de been gebracht om de strijd met de tirannie aan te binden. Aanvankelijk werd bij Drumdog een schermutseling gewonnen. Maar toen Edinburgh versterkingen liet aanrukken, werden de Covenanters bij Bothwell Bridge aan de Clyde verslagen. Op de dag dat deze strijd in hun nadeel beslecht werd, riep Peden uit: 'Ik vertel u dat onze verlossing niet door het zwaard zal komen. Ik zeg u dat velen, toen de bisschoppen werden aangesteld, dachten dat zij nog geen zeven jaren zouden blijven, maar ik heb dit nooit zo gezien. Het is nu drie maal zeven jaren; zij zullen de vier maal zeven jaren niet meer zien.'

Deze woorden sprak hij toen hij weer bij zijn familie was gekomen. Hij had het erg moeilijk en kon zijn emoties niet langer de baas. Huilend kwam hij op zondagmorgen zijn bed uit. Hij zou die dag in een huis voorgaan, maar was hiertoe niet in staat. Een zekere John Simpson, een godzalige man, vroeg hem wat er precies aan de hand was. Peden antwoordde: 'Ik heb de hele nacht met God geworsteld voor onze vrienden die in het westen aan het vechten zijn, maar niet kunnen zegevieren.' Inmiddels was het volk toegestroomd om hem te horen preken. Toen hij hen zag, sprak hij: 'Laat het volk bidden, want ik kan niet preken. Onze vrienden zijn gevluht en gevallen voor de vijand. Zij worden neergehouwen en hun bloed vloeit als water.'s Avonds werd hij voor het eten geroepen; die dag had hij niets gegeten. Anderen vroegen om een zegen, maar weer begon Peden te huilen. Hij zag als het ware Gods kinderen voor zich, die door de drieste soldaten waren neergesabeld. Hierop begon hij te smeken voor de

overgeblevenen, die aan de dood door het zwaard waren ontkomen. Hij smeekte in het bijzonder voor de gewonden en voor de vele gevangenen. Bothwell Bridge was tot een slagveld geworden. Velen waren naar Edinburgh gevoerd en werden wekenlang in de open lucht vastgehouden.

Peden was in een huis op vijftig mijl afstand van Bothwell. Hij wist wat er gebeurd was en hij wist ook wat er verder stond te gebeuren. Ook wist hij dat de eenheid onder de Covenanters was verstoord. Vóór de slag hadden sommigen ruzie met elkaar gekregen, waardoor de kracht gebroken was. Zij waren nu een prooi geworden voor de vijand. De eer was weggevoerd en het vooruitzicht leek nog somberder.

Spoedig na de slag bij Bothwell Bridge ging Peden voor de tweede keer naar Ierland, maar hier bleef hij niet lang. Ook in Ierland was de verwarring groot. De overheid wist dat velen in Noord-Ierland met de vervolgte Covenanters sympathiseerden. Toen Peden daar was, kwam het bevel aan alle presbyteriaanse predikanten om te verklaren dat zij de laatste opstand die aan de slag bij Bothwell vooraf ging, veroordeelden. De meesten voldeden aan dit verzoek en zonden een afvaardiging naar Dublin om dit te bevestigen. Het waren Paton en Gowans die hen moesten vertegenwoordigen. Toen Peden van hun namen hoorde, zei hij: 'Mr. Gowans en zijn broeder Paton worden uitgezonden om een boodschap van de duivel over te brengen, maar God zal hen bij de poort arresteren.' De één werd hierop plotseling ziek en de ander viel van zijn paard.

Waarschijnlijk was het tijdens dit verblijf in Ierland dat hij onder gebrekkige omstandigheden naar het huis van William Steel in Glenwharry in Antrim ging. Ca. 1680. Hij vroeg aan diens vrouw of hij een knecht nodig had. Dat was inderdaad zo en zij vroeg wat hij wilde verdienen. Op deze manier bood hij zichzelf aan, waarbij hij verder geen eisen stelde. Hij kreeg een bed naast een andere knecht, die hem observeerde en merkte dat Peden bijna de hele nacht in gebed was. De volgende dag ging hij aan het werk en de volgende nacht was het precies eender. De collega informeerde de bazin over het in zijn ogen vreemde gedrag van de nieuweling. Op diens werk had hij niets aan te merken, maar op bed hoorde hij hem constant bidden voor de kerk van Schotland en voor mensen die in dit land in nood waren. De vrouw vroeg de knecht om eens te vragen of de vreemdeling predikant was. Peden kon niet anders doen dan dit te bekennen, waarop hem verboden werd om nog langer zijn werk te doen, maar zich als predikant te gedragen. Dit deed hij dan ook en tijdens zijn verblijf in die plaats had hij veel zegen. Sommigen werden tot God bekeerd. Hier woonden de meest ruwe mensen, maar Peden wist hen door Gods Geest in het hart te raken.

Rusteloos als hij was, ging hij weer naar zijn geboortegrond terug. Wij vinden hem de vreselijke toestand van Sion bejammeren. In het zuiden van Schotland preekte hij over de woorden: 'Zij bekommeren zich niet over de verbreking van Jozef.' Hierbij sprak hij ook enkele woorden over de tekst: 'Wee de genisten in Sion.' Hij bespeurde bij zijn gehoor weinig bewogenheid met de verdrukking van Gods kerk. Hierbij keek hij naar de vrouw die stond te luisteren en het was alsof hij zich direct tot haar wendde: 'Sommigen van u,' zo zei hij, 'zullen meer leed hebben over het verlies van een kalf of koe dan zij ooit over de tirannie en ontrouw van Schotland gehad hebben.' Nu bleek deze vrouw enkele dagen geleden een kalf te hebben verloren, waarover zij veel kabaal gemaakt had. Zij vermoedde dat een andere vrouw dit aan Peden had doorgegeven, maar deze ontkende dat.

Waar verbleef Peden al die jaren het meest? De onbekende namen van Cairnmuir, Cairnmuir of Fleet en Cairnmuir of Carpshairn waren voor hem bekend. Hier bracht hij vaak de nacht door. Dan was hij vaak in de dalen van Ayrshire, Dumfriesshire en Galloway, waar hij zich in geheime plaatsen in het heuvelland en op de hoogten van de bergen ophield.

De meeste incidenten uit zijn leven dateren uit de laatste vijf jaar van zijn rusteloze leven. Al hield hij zich verborgen voor het oog van de vijand, toch wist hij precies wat in het land gebeurde. Hij volgde alle gebeurtenissen op de voet. Hij overdacht deze en bracht ze in gebed. Soms wist hij van dingen af die stonden te gebeuren. Reikhalzend zag hij uit naar de bevrijding van het juk van het vorstenhuis van Stuart. Hij wist dat deze op komst was, hoewel hij die dag zelf niet zou meemaken.

8. Gebeurtenissen uit zijn laatste levensjaren

Martelaren en gewroken bloed

Het was vroeg in de morgen van 22 juni 1680 dat een aantal paarden door het stadje Sanquhar reed. Richard Cameron, de bekende Covenanter, legde hier voor het marktkruis een verklaring af. Hij was een jonge predikant die in Nederland was bevestigd en nu leiding gaf aan de kleine vervolgde kudde. Cameron protesteerde scherp tegen het koninklijke bewind en verklaarde dit voor onwettig. Enkele weken later werd hij met nog enkelen gedood. Hij vond zijn graf in Ayrsmoss. Zijn gebed: 'Spaar het groene en neem het rijpe', kwam vóór zijn dood op zijn lippen. In koelen bloede werd hij door de dragonders neergesabeld.

Op de dag van de schermutseling in Ayrsmoss was Peden in de buurt van Mauchline. De rentmeester van de Graaf van Loudon verbleef met nog enkelen in hetzelfde huis waar hij was. Deze heette Hugh Pinaneve en spoedig werd des te meer duidelijk dat hij de Covenanters haatte. Peden hoorde hem vreselijke vloeken uitspreken om zijn haat tegenover Gods volk te uiten. De 'profeet' stond als een Elia met heilige verontwaardiging op. Daar verscheen hij in de deuropening. Zijn ogen waren als vuurvlammen en zijn grijze haren hingen over zijn schouders. 'Heer,' zo sprak hij, terwijl het doodstil was, 'houd je mond! Voor twaalf uur zul je weten wat voor een man Richard Cameron geweest is. God zal die vloekende mond en vervloekte tong straffen en dat op zo 'n wijze dat je als een baken voor alle scheldende Rabsaké's zult gesteld worden!'

De doodse stilte bleef aanhouden. Hier stond de man op wiens hoofd een grote som geld stond. Maar niemand durfde hem aanraken. Bij de vloekende bruut stond een zekere Robert Brown.

Hij voelde wel dat het menens was en dat Pedens woorden niet ter aarde zouden vallen. Hij haastte zich om uit het gezelschap van de rentmeester weg te komen en naar huis te vluchten. De rentmeester ging naar het huis van de graaf. Toen hij zijn laarzen wilde uitdoen, werd hij door een plotselinge pijn in zijn lichaam getroffen. Het werd zo erg dat zijn tong uit zijn mond kwam en helemaal opzwol. Robert Brown die was weggevlucht, werd erbij geroepen om bloed uit zijn tong te halen. Maar dit hielp niet. Vóór middernacht stierf hij, zoals Peden had voorspeld.

De jaren van 1680 tot 1685 zijn wel de meest trieste jaren uit de tijd van vervolging. Velen vonden de marteldood op het schavot, velen werden zonder enige vorm van proces neergeschoten. Zo stierven twee jonge vrouwen, Marion Harvey en Isabel Alison, omdat zij naar de veldpredikanten hadden geluisterd. De strafmaat was verschrikkelijk zwaar geworden. Toen deze onschuldige vrouwen op de Grassmarket in Edinburgh stierven, was Peden in Galloway. Iemand waagde het om op te merken dat zij niet tot de martelaren moesten worden gerekend. Peden kon dit niet zomaar voorbij laten gaan en meende deze man te moeten waarschuwen: 'U zult nooit met zo 'n dood worden geëerd en omdat u dit over deze twee eerlijke en waardige meisjes hebt gezegd, zult u een plotselinge en verbazende dood sterven' Dit gebeurde hierna. Toen de man op een keer voor het haardvuur stond en zijn pijp opstak, viel hij dood neer.

John Brown van Priesthill

In 1682 bevestigde Peden het huwelijk van John Brown en Isabel Weir. Hij deed dit in

het huis van Brown in Priesthill in de parochie van Kyle. Na de plechtigheid sprak hij tot de bruid: 'Isabel, je hebt een goede man, maar je zult hem niet lang hebben. Wees blij met zijn gezelschap, en houd het linnen bij de hand voor een lijkkleed, want je zult het nodig hebben, als je er niet naar zoekt, want zijn einde zal bloedig zijn.' Het was geen gelukkig vooruitzicht dat hun trouwdag overschaduwde, maar toch wisten zij dat de Heere hen voor elkaar bestemd had. Spoedig kregen zij een dochter, die zij Janet noemden. Zij leefden enkele jaren gelukkig met elkaar, totdat de vijand hun huis vond. Niemand minder dan de gehate John Graham of Claverhouse zat hen op de hielen. Deze was vastbesloten om de vrome John te doden, omdat hij bekend stond als een groot vriend van de veldpredikanten en hun regelmatig onderdak bood. Op een morgen in mei 1685 ging Peden naar het huis van John en Isabel om afscheid te nemen. Hij wilde opnieuw naar Ierland gaan, omdat Claverhouse met alle inspanning hem zocht te vinden. Toen hij de deur uitging, zei hij tot zichzelf: 'Arme vrouw, een bange morgen, een donkere mistige morgen'. Toen gaf hij zijn paard de sporen. De volgende dag werden opnieuw paardenhoeven gehoord. Nu was het niet Peden maar zijn grote vijand, Claverhouse. John Brown had zojuist de huisgodsdienst beëindigd, pakte zijn spade en wilde naar buiten gaan. Het was nog vroeg in de morgen, toen hij naar zijn werk ging. De mist bedekte de dalen en de zon was nog niet doorgebroken. Plotseling verschenen de dragonders en keek John de ijdele Claverhouse in het gezicht. Met drie troepen soldaten was deze op hem af gekomen. Claverhouse greep de hulpeloze man en bracht hem naar zijn eigen huis.

Browns dochtertje, Janet, die de soldaten had zien aankomen, had inmiddels haar moeder gewaarschuwd. 'Waar ik voor gevreesd heb, is nu op mij gekomen. O, geef mij op dit uur genade', zo riep Isabel uit. Zij nam haar dochtertje bij de hand en ging naar buiten.

Wat had Claverhouse voor beschuldigingen tegen Brown? Het waren altijd dezelfde vragen die hij stelde: waarom de diensten van de gehate hulppredikers die door de bisschoppen waren aangesteld, werden verzuimd en waarom de bede voor de koning werd nagelaten. Ook wilde hij weten of Brown preekte. Rustig en bedaard antwoordde Brown de brute commandant. Verschrikt keek zijn vrouw toe in afwachting van de dingen die zouden gaan gebeuren.

Toen Claverhouse van Brown niet veel wijzer werd, schreeuwde hij: 'Ga tot je gebeden, want je zult onmiddellijk sterven.' Zelfs de ruwe soldaten hoorden dit vol ontzetting aan.

John knielde neer en stortte hardop zijn hart uit voor God. Zijn vrouw en kinderen stonden bij hem, toen hij ook hen opdroeg aan de genadetroon en hij bad 'dat iedere verbondszege op haar en op de kinderen, geboren en niet geboren, mocht worden uitgestort, als op één die door de invloed van de Heilige Geest verfrist wordt, wanneer Hij als de regen op het nagras en als waterstromen op de aarde neerdaalt.'

Claverhouse kon zijn gebeden niet langer aanhoren. 'Ik geef je de tijd om te bidden en jij begint te preken!' zo bulderde hij. 'Neem afscheid van je vrouw en kinderen.'

Zijn vrouw stond met het ene kind in haar armen en het andere tegen haar aangedrukt. John kuste hen en sprak tot Isabel: 'Isabel, dit is de dag, waarvan ik je, voordat wij met elkaar trouwden, verteld heb.' 'Binnen enkele minuten zal ik voor de hemelse rechtbank verschijnen, als een getuige voor de zaak van de Verlosser, tegen de regeerders van Schotland. Ben je gewillig om afscheid van mij te nemen?'

Vol ontroering antwoordde zij: 'Van harte gewillig.'

Toen sprak John: 'Dit is waarop ik gewacht heb. O dood, waar is uw prikkel? Graf, waar is uw overwinning?'

Hij kuste haar opnieuw en voegde Janet nog het volgende toe: ‘Mijn lieve kind, geef je hand aan God als je Gids en wees je moeder tot troost.’

Claverhouse werd bij het zien van dit aandoenlijke schouwspel nog ongeduldiger. Hij beval zes soldaten om hem neer te schieten. Dezen weigerden zo’n gruweldaad op deze onschuldige man uit te voeren. Toen nam Claverhouse zijn eigen geweer en richtte dit op Brown. Hij schoot hem door zijn hoofd en sprak triomfantelijk tot zijn vrouw: ‘Wat denk je nu van je man?’ ‘Ik heb altijd goed van hem gedacht en nu meer dan tevoren.’ De houding van de vrouw vertoornde Claverhouse nog meer. ‘Het zou rechtvaardig zijn als ik je naast hem zou leggen.’ Hierop keek zij hem recht in het gezicht: ‘Als dat zou worden toegelaten, bent u daar zonder twijfel wreed genoeg voor, maar hoe wilt u uw werk van vanmorgen verantwoorden?’ Met het meest onbewogen gezicht, antwoordde de moordenaar: ‘Voor de mensen kan ik dat wel doen en voor God wil ik hem in mijn eigen handen nemen.’ Daarop sprong hij op zijn paard en gaf het de sporen. Hij liet het dode lichaam van John Brown bij de bedroefde vrouw en kinderen achter. Isabel nam zijn doorschoten hoofd, schikte zijn lichaam en dekte het af met haar omslagdoek. Daarna zat zij naast hem en weende, en weende....

De moord vond plaats tussen zes en zeven uur in de morgen. Peden was toen op elf mijl afstand van Priesthill. Tegen achten ging hij naar het huis van een vriend, lichtte de klink van de deur op en ging de keuken binnen. ‘Heere,’ zo sprak hij, ‘wanneer zult U het bloed van Brown wreken? O, laat het bloed van Brown dierbaar zijn in Uw ogen.’

De heer des huizes begreep eerst niet wat Peden bedoelde. ‘Claverhouse is vanmorgen in Priesthill geweest’, zo vertelde de grijsaard, ‘en heeft John Brown vermoord. Zijn lichaam ligt bij het eind van het huis en zijn arme vrouw zit huilend erbij en er is niet één ziel om haar te troosten.’ ‘Deze morgen zag ik na zonsopgang een vreemd verschijnsel in het firmament dat op een helder schijnende ster leek, die van de hemel op de aarde neerviel. En er is vandaag inderdaad een helder lichtende ster neergevallen, de grootste christen met wie ik ooit gesproken heb.’

Een ander paar dat Peden in 1682 getrouwd had, was John Kirkland en Janet Lindsay. Janet was de weduwe van Thomas Weir die in Drumclog dodelijk gewond was en enkele dagen later stierf. Peden voorspelde dat zij de dood van haar tweede man ook zou betreuren. Dit gebeurde toen deze jaren later op het slagveld in Vlaanderen stierf.

Verbonden aan de martelaren

In juni 1682 vinden wij Peden in het huis van James Brown in Paddockholm.

John Wilson die later de marteldood stierf, was er ook bij. Peden sprak die avond over Amos 7 en herhaalde de woorden van het negende vers tot drie keer toe: ‘En Ik zal tegen Jerobearns huis opstaan met het zwaard.’ Hij legde de hand op de schouder van John en voorspelde dat de troon van de Stuart zou vallen. Tijdens zijn preek zag hij niet alleen de val van de gehate vorst, maar ook de zege van de martelaren. Hij zag hoe zij het paleis van de Koning binnengingen en daar de grote Koning der koningen in Zijn heerlijkheid aanschouwden. ‘Zij gaan het schavot af met volle zeilen en een frisse wind en nu schitteren zij in heerlijkheid.’

Weer legde hij de hand op John en sprak: ‘Verblijd je in de Heere en wees standvastig, John.’

Hij wist dat John Wilson spoedig dezelfde kroon zou ontvangen, als hij op de Grassmarket in Edinburgh voor zijn Koning zou lijden. John vroeg Peden om nog te blijven, maar deze sprak: ‘Ik eet geen brood meer in deze plaats.’ Hij ging met John

naar Kyle en sprak daar over de volgende woorden: ‘De ploegers hebben op mijn rug geploegd; zij hebben hun voren lang getogen.’ Na deze preek trouwde hij een echtpaar en sprak daarbij: ‘Vele ploegen hebben op de rug van de kerk van Schotland geploegd; dat waren de heidenen, de antichrist, de prelaten en nu deze vorst.’

Behalve het bevestigen van huwelijken, bediende Peden ook de doop. Zo kwam Peter Arid uit Galston naar hem toe voor de doop van zijn kind. Peden was op weg naar Engeland en had eigenlijk geen tijd te verliezen. Hij verontschuldigde zich en beloofde terug te keren voor de dopeling. ‘Ik hoop dat de Heere je kind zal bewaren.’ Dit gebed werd verhoord en de doop kon later doorgaan.

Hoewel Peden nooit meer op zijn oude preekstoel zou terugkeren, kwam hij zo nu en dan in Glenluce om daar te preken en om zijn oude parochianen te bezoeken. Dit hoorden Claverhouse en de zijnen, waarop dragonders naar het dorp werden gezonden, omdat de bevolking Peden liet komen. Peden ging toch door met zijn werk en doopte ook kinderen. Dit alles maakte de vijand nog meer verontwaardigd. Zo verkeerde de bevolking van Galloway voortdurend in angst. Tijdens de samenkomsten was men steeds bedacht op het geluid van paardengetrappel. Schildwachten waakten en gaven een sein als er onraad was. Maar toch konden velen het niet nalaten om Peden te gaan horen. Het was de honger naar het Woord des levens die hen uitdreef. Zij trotseerden grote gevaren voor de zaak van Christus.

Tot de vaste vriendenkring van Peden behoorde Robert Baillie of Jerwiswood, die op 24 december 1684 in Edinburgh de marteldood stierf. Baillie was een man van grote geleerdheid die in het hele Britse rijk gezien was. Hij was bejaard en invalide toen hij gegrepen werd en voor de raad moest verschijnen. Toen hij weigerde zich te onderwerpen aan het tirannieke gezag, werd hij veroordeeld tot de galg. Het vonnis moest binnen enkele uren worden voltrokken. Zijn laatste woorden op het schavot waren: ‘Mijn zwakke ijver voor de protestantse godsdienst heeft mij tot dit einde gebracht. Maar al zullen zij mij in stukken snijden en door het land heensturen, al zullen zij mijn lichaam behouwen als zij dat willen, dan weet ik zeker dat niets daarvan zal verloren gaan, maar dat al mijn lichaamsdelen eenmaal wonderlijk zullen worden bijeenvergaderd en aan het heerlijk lichaam van Christus gelijkvormig gemaakt.’

Opnieuw naar Ierland

In 1682 hield Peden twee preken in zijn oude woonplaats, die later door een zekere Pethine werden uitgegeven. Hij sprak op een plaats die voor de vijand verborgen was, maar Gods kinderen wisten deze wel te vinden. Zij werden in het bijzonder aangesproken door de volgende woorden: ‘Nu volk van God in Schotland, wat doet u wanneer zo’n vreselijke toorn van God aan de deur van Schotland staat? Hij is zijn plaats in Schotland niet waard, wanneer hij de helft van de dag niet in gebed is om te zien of Hij de vreselijke toorn die aan uw deur staat, kan afwenden. O, mensen! u moet met al uw macht bidden, ploegen, eggen, ja en dat met al uw macht, onder uw werk, wanneer u aan het eten bent, wanneer u uitgaat of ingaat en dat bij al uw bezigheden. Het was nooit eerder zo nodig als nu. O dat tere leven om gemeenschap met God te hebben! O, mensen, Hij maakt de hemel aangenaam; het is de gemeenschap met God die de hemel aangenaam maakt. Wilt u eerlijk daar zijn, o volk van God. Maar ik zal u zeggen wat voor u, vervolgte lijdens, is weggelegd: kronen, kronen van heerlijkheid zult u eerlang dragen en een overblijfsel van u zal voor al de droeve dagen, die over Brittannië en Ierland komen, bewaard worden.’

Claverhouse zon steeds op wraak als hij merkte dat men zich niet stoorde aan de bevelen van de koning. Ook in New Luce greep hij Covenanters, zoals John Archibald, Anthony Macbride, John Macleanochan en John Wallace. Hij bracht hen naar Stranraer, waar zij twaalf weken in de gevangenis moesten doorbrengen. Ondanks alle verhoren bleven zij standvastig. Zij weigerden hun knieën voor Baal te buigen. Soldaten werden hierop naar hun huizen gezonden. Hun arme gezinnen werden gedwongen hun inkwartiering te accepteren. De wrede krijgsmannen zorgden wel voor hun natje en droogje en maakten de mensen arm. Toen de vrouw van Macbride op zondag opdracht kreeg twee schapen te halen en deze voor hen te slachten, weigerde zij dat. Een bruto dreigde haar in het haardvuur te werpen, maar gelukkig werd zij door de andere gezinsleden beschermd. De wreedheden waren vreselijk. Claverhouse liet de mannen naar Edinburgh brengen om zich daar te verantwoorden. Het liep met een aanzienlijke boete af, die zij dan ook betaalden. Zij gingen daarop weer hun eigen weg en werden daardoor meermalen geconfronteerd met nieuwe wreedheden. Zij bleven standvastig en verloochenden hun grote Meester niet.

In 1684 maakte Peden zijn laatste tocht naar Ierland. Hij had daar veel vrienden gemaakt die alles voor hem over hadden. Vaak kwam hij bij John Slowan, die ook een groot vriend was van de Schotse vervolgte Presbyterianen. Op een zondag preekte Peden in zijn huis. Velen waren gekomen om hem te horen. Hij beval hen aan om de geestelijke schatten te zoeken. Dit illustreerde hij met een voorbeeld: ‘Als iemand van u naar Belfast gaat of naar Ballimony, dan kijkt u eerst of u genoeg geld bij u hebt.’ Een man onder zijn gehoor die geen geld had, stond opeens op en riep uit dat hij platzak was. Peden hield even op en wees naar de deur. Hij zei: ‘Arme man, wees niet bevreesd, want ik heb uit de hemel vernomen dat u op een opmerkelijke manier geholpen zult worden.’ Dit gebeurde dan ook. De man kreeg wat hij nodig had om in zijn levensonderhoud te voorzien.

Een vrouw vertelde later dat zij op een winterse zondagmorgen naar het huis van Slowan ging om Peden te beluisteren. Zij was echter abuis, want hij zou toen niet spreken. Zij en nog enkele anderen die ook waren gekomen, wachtten in de keuken en warmden zich bij het vuur. Peden kwam binnen om zijn handen te wassen. Verbaasd keek hij op toen hij de verkleumde mensen zag zitten. ‘Ik heb niets voor je klaargemaakt’, zo zei hij. ‘O, mijnheer’, zo sprak de vrouw, ‘u moet ons niet leeg wegsturen, want wij zijn in een stervende toestand’. Even later kwam Peden terug en riep hij de mensen. Hij sprak over de woorden: ‘En zij dwongen Hem, zeggende: Blijf met ons, want het is bij de avond en de dag is gedaald.’ Hij zag hoe donkere wolken over het Britse rijk gekomen waren. Toen riep hij uit: ‘O, Schotland, vele, lange en grote oordelen zullen over u komen, in het bijzonder in het westen en zuiden, vanwege de afkeer en verachting van het Evangelie, het verbreken, verbranden en begraven van de Verbonden; het vergieten van onschuldig, kostbaar, dierbaar bloed! O, gij allen die bidden geleerd hebben, als u kunt, beweeg Hem. O, zie toch, loop Hem aan, loop Hem aan, in het bijzonder voor Schotland, want wij vrezen dat Hij dit land zal verlaten.’ Het werd een onvergetelijke dag voor het kleine koppeltje mensen dat in het huis van Slowan bijeen was.

Op een dag, toen de avond begon te dalen en het mistig werd, was Peden verplicht om onderdak te zoeken. Hij klopte aan bij een huis, waarin een *Quaker* bleek te wonen. De man deed open en verontschuldigde zich, omdat hij naar een samenkomst moest

gaan. Peden stelde voor om met hem mee te gaan, wat de Quaker goed vond op voorwaarde dat hij de dienst niet verstoorde. Toen hij daar zat, zag hij een raaf naar binnen vliegen. Deze ging op het hoofd van een man zitten, die hierover zo boos werd dat het schuim om zijn mond kwam. Toen ging de vogel van de een naar de ander. Allen werden kwaad op het brutale beest. Peden keek aandachtig toe en wees zijn metgezel op het beest. Deze zei: 'U hebt beloofd om stil te zijn.' Toen zij thuiskwamen, kon Peden niet langer zijn mond houden. Hij zei op ernstige toon: 'Ik heb altijd gedacht dat het duivels bij jullie was, maar ik heb nooit gedacht dat de duivel zichtbaar bij jullie kwam, totdat ik het nu gezien heb. O, om des Heeren wil, verlaat deze weg en vlucht tot de Heere Jezus, in Wie verlossing is door Zijn bloed, zelfs voor de vergeving van al uw ongerechtigheden.' De arme man begon te huilen en zei: 'Ik bemerk dat God u naar mijn huis gezonden heeft en in uw hart gegeven om met mij mee te gaan. Hij heeft toegelaten dat de duivel vanavond zichtbaar onder ons is verschenen. Ik heb dit nooit eerder gezien.' De man geloofde God op Zijn Woord en werd een uitnemend christen. Op zijn sterfbed dankte hij de Heere voor Zijn genade om Zijn dienstknecht naar zijn huis te zenden.

Het was op 4 februari 1685 dat Peden in Ierland bij een bos preekte, vlakbij het huis van zijn vriend John Vernor. Hij las Psalm 59 en vermaande zijn hoorders dat alleen zij die dit gelovig deden, deze Psalm mochten meezingen. Eerst gingen maar enkele monden open; John Muirhead en John Wadel konden het niet nalaten om deze psalm met hun hart en alle kracht mee te zingen. Na het zingen riep Peden uit: 'Laten wij inpakken en naar Schotland gaan, laten wij inpakken en naar Schotland gaan. Laten wij van het ene verterende zwaard naar het andere gaan. De arme oprechte jongens in Schotland zwerven over de heuvels en hebben weinig eten en drinken bij zich, maar eerder honger en koude. De bloedige vijanden achtervolgen hen waar zij hen ook maar kunnen vinden; het bloed stroomt als water op de schavotten en op de velden. Laten wij ook gaan en ons bij hen voegen, want wij vrezen dat zij ons beletten zullen ten hemel in te gaan.'

John Vernor was een Godvrezend man die in het graafschap Antrim in Noord-Ierland woonde. Zijn schoonvader John Kilpatrick was een oude geoefende christen. Peden sprak tot de oude man: 'John, de wereld kan ons wel missen.' Hierop zei John: 'Mijnheer, ik ben al de dagen van mijn leven erg vruchteloos en nutteloos geweest en de wereld kan mij wel missen, maar uw dood zal een groot verlies betekenen.' 'Wel, John, jij en ik zullen spoedig in de hemel zijn, maar hoewel jij veel ouder bent dan ik, zal mijn ziel eerst worden opgenomen, want ik zal het eerst in de hemel zijn. Maar jouw lichaam zal onder gunstiger omstandigheden begraven worden, want jij zult rust vinden in je graf tot aan de dag van de opstanding, maar wat mij betreft, ik moet eerst naar het bloedige land terugkeren en daar sterven en de vijanden zullen vanuit hun grote goddeloosheid mijn lichaam uit het graf halen en naar een andere plaats brengen. Het zal anders lopen, John, want ik weet dat mijn lichaam zal liggen onder het stof van de martelaren en hoewel zij mijn oude beenderen zullen nemen en de spot ermee zullen drijven, zullen zij toch op de morgen van de dag van de opstanding verzameld worden en dan, John, zullen jij en ik en allen die bevonden zullen worden in de gerechtigheid van Christus met hen allen zijn en onze hartelijke toestemming geven voor het eeuwige vonnis van hun verdoemenis.'

Peden verlangde weer om naar Schotland terug te gaan. Hij wist dat het zijn laatste tocht zou zijn. Het viel niet mee om een schip te vinden dat hem naar de overkant kon

brengen. Er kwam wel een bark maar hier wilde hij niet opgaan. Hij vertrouwde de man niet en later kwam uit dat deze Alexander Gordon de zaak des Heeren schade aandeed. Daar stond hij op de kust te wachten. Tegen Robert War, de oude christen die bij hem stond, zei hij: 'Robert, ga met nog iemand en vraag de eerste de beste bark die je tegenkomt of deze ons wil meenemen. Dwing hen om dat te doen, want zij zullen evenals de honden in Egypte hun tong niet bewegen.' De boot werd hierop naar de geheime plaats waar Peden verbleef, gebracht. Peden was blij dat het zo bestuurd werd, hoewel hij wat neerslachtig was. Hij zei: 'Jongens, ik heb mijn verwachting voor het land van bloed en tranen verloren. Ik zal jullie vertellen wat de vijanden en vrienden aan het doen zijn (...).' Hij zag dat de huichelaren in getal toenamen en dat het overblijfsel dat trouw bleef steeds kleiner werd.

Voordat hij Ierland verliet, doopte hij nog een kind van John Maxwell, die uit Glasgow afkomstig was en de vervolging ook ontvlucht was. Tijdens zijn toespraak voor de doop, geraakte hij in vervoering. Hij voorspelde donkere tijden voor Ierland en Schotland, maar ook goede tijden. Na de doop ging hij eten. Hij sprak een ontroerend gebed uit en sprak onder tranen: 'Heere, hier is een goed gedekte tafel met volop brood, maar wat moet er van de arme jonge, vriendelijke, eerlijke jonge Renwick terechtkomen. Hij beschaamt ons allen door stand te houden en het zwakke neergebogen hoofd van zijn moeder vast te houden. Van alle kinderen die zij heeft voortgebracht is er niemand die haar bij de hand neemt. Wat moet er van de arme, koude, hongerige jongens op de heuvels terechtkomen? Laat hen voor de eer van Uw zaak niet van honger omkomen. Gij hebt de raven bevolen om Elia te onderhouden en Gij voedde Uw volk in de woestijn met het brood van de engelen. Gij zegende het volk met enkele broden en visjes en vermenigvuldigde die voor velen.'

Wie bedoelde Peden met Renwick? Het was de jonge predikant, die de mantel van Cameron had overgenomen en nu de overgebleven Covenanters leidde. Hij zou de laatste getuige zijn, voordat de bevrijding zou komen. Renwick was nog maar amper twintig jaar oud toen hij predikant werd. Hij studeerde in Groningen en werd in de buurt van deze stad in het ambt bevestigd. Hierop vertrok hij dadelijk naar Schotland, waar hij zich bij de overgebleven getrouwen voegde.

In een afscheidstoespraak wees Peden op hen die het Covenant ontrouw geworden waren en water in de wijn deden. Hij bedoelde vooral de 'Indulged' predikanten die de koning waren tegemoet gekomen in enkele eisen, waarop zij weer in hun standplaats mochten voorgaan. Toen hij van enkelen afscheid nam, vroeg hij naar welke plaats zij zouden terugkerden. Een zekere Hugh Kennedy zei waar hij naar toe ging, maar Peden waarschuwde hem om dit niet te doen. Omdat hij dit toch deed, zag hij tot zijn verbazing dat dit huis vol was met vijanden. Hij ging haastig terug en vertelde dit Peden, die hierop zei dat hij wel naar zo 'n huis wilde gaan, omdat hij een boodschap had. Toen hij op twee mijl afstand stond, ging hij niet verder omdat er gevaar dreigde. Peden liet via een jongen de boodschap doorgeven dat de vijand op de loer lag. De soldaten zagen de jongen lopen en vuurden op hem. De kogel ging vlak langs zijn hoofd. Peden lag op zijn knieën toen de jongen wegging. Hij smeekte om zijn bewaring en toen hij hem weer zag, was hij blij. Ternauwernood was de jongen aan de dood ontsnapt, maar op het gebed van Peden bleef hij gespaard.

Het uur van vertrek was nu gekomen. Sommigen waren met gevaar voor hun leven naar de kust gekomen om afscheid van Peden te nemen. Daarna gingen hij en zesentwintig Schotten aan boord. Vóór de overtocht was het windstil. Peden stond op

het dek van het schip en bad. Hij wuifde met zijn hand naar het westen en sprak: 'Heere, geef ons een bries, vul de zeilen, Heere, en geef ons een frisse wind. Laat ons een snelle en veilige overtocht hebben naar het bloedige land, er kome over ons wat wil.' En toen de prediker begon te bidden, gingen de zeilen bol staan. Zo keerden hij en zijn medestrijders naar het land terug.

Onder de slip van Zijn mantel

Op een zondag preekte Peden in een schaapskooi. Zijn tekst was uit Amos 7:8, 'Zie, Ik zal het paslood stellen in het midden van Mijn volk Israël; Ik zal het voortaan niet meer voorbijgaan.' Hij riep uit: 'O, hoe weinigen onder de predikanten van Schotland zullen aan dit paslood beantwoorden. Heere, zend ons een Wellwood, een Cargill en een Cameron en meer van deze mannen en maak ons los van de rest.' En toen vervolgde hij met vers 9: 'Ik zal tegen Jerobeams huis opstaan met het zwaard', waarop hij zei: 'Ik wil u goed nieuws vertellen; onze Heere zal een veer uit de vleugel van de Antichrist nemen en die zal de Hertog van York neerslaan en hem uit deze koninkrijken verbannen. Hij zal het bloedige zwaard van boven de hoogten van zijn volk wegnemen en na de Hertog van York zal nooit meer een man van de Stuarts op de troon van Brittannië zitten. Zijn regering zal kort zijn, vanwege zijn onzedelijkheid, verraad, tirannie en het vergieten van het kostbare bloed van het volk des Heeren.' Toen sprong Peden op, klapte in zijn handen en riep met een grote stem uit: 'Ere, ere aan de Heere Die een bloedige offerandevan een verzegeld getuigenis van Schotland heeft aanvaard.' Hij bedoelde de zes martelaren van Glen Tooï die waren neergeschoten. 'Maar als Schotland geen rekening houdt met de dag van Gods genadige bezoeking, noch wil zien dat Zijn lankmoedigheid en geduld tot bekering leidt, dan zal de Heere volvoeren alles waarmee Hij bedreigd heeft.'

Wie wordt met *de Hertog van York* bedoeld? In 1685 was Jakobus Stuart zijn broer Karel II opgevolgd. Hij was eerst als Hertog van York betrokken bij de onderdrukking van de Covenanters. Zo bemoeide hij zich met de slag bij Bothwell Bridge in 1679 waar velen van Gods kinderen werden gedood. Jakobus was de schoonvader van de Hollandse stadhouder Willem III. Peden voorspelde dat zijn regering spoedig zou worden beëindigd wat drie jaar later een feit werd.

De Heere was voor Peden tot een vurige muur. Vaak was de mist hem tot een bescherming als het gevaar dichtbij was. Zo liep hij eens in de vroege morgen, nadat hij de nacht met anderen in een schaapskooi had doorgebracht, langs de rand van een beek. Toen hij na enige tijd terugkwam, hoorden zijn metgezellen hem zingen. Het was een vers uit Psalm 32:

*'Gij zijt mij een schuilplaats;
Gij zult mij bewaren in gevaren.'*

Wat was zijn opdracht toen hij de 'wildernis' introk en als een voortgejaagd hen zijn weg moest gaan? De Heere gaf hem een boodschap in de mond voor de verstrooide schapen van de kudde van Christus. Al stond hij met Cameron en Cargill niet in het front van de strijd, daarom was zijn aandeel hierin niet minder. Hij sprak hen moed in, die dreigden de strijd op te geven; hij troostte de zwakken en wankelmoedigen, maar meer nog bad hij steeds voor de vervolgte kerk. In de nacht kon men zijn stem horen als hij op eenzame plaatsen hardop smeekte voor de kudde van Christus in zijn vaderland.

Het volgende wordt van Peden verteld, als een illustratie van de waarheid dat God de

Hoorder van het gebed is. Toen Peden weer in Schotland terugkwam, waren verschillende garnizoenen in Galloway gestationeerd om op de Covenanters te jagen. Op een morgen kwam het bericht dat de vijand weer in aantocht was. Voor John Muirhead was het niet mogelijk om gauw te vertrekken, omdat hij door een hevige hoofdpijn getroffen was. Peden bleef bij hem en verzocht zijn metgezellen voor de man te bidden. Hij stond op en sprak: 'theere, wij horen vertellen dat Uw vijanden en de onze op ons af zijn gekomen. Gij hebt Uw hand van moeite op de oude John gelegd. Heb medelijden met hem, want Uw vijanden ontzien niets. Zijn bloed zal vloeien waar hij nu ligt. Spaar hem in deze ure; wij weten niet of hij bereid is om te sterven.'

Toen week opeens de pijn en stond Muirhead op. Het gezelschap kon nu weggaan, want er was geen tijd meer te verliezen. Zij sprongen op hun paarden en reden weg. De bodem was erg drassig en zij schoten niet erg op. De vijand kwam steeds dichterbij. Zouden zij toch in hun handen vallen? Peden hield zijn paard in en zei tegen zijn makkers: 'Laten we hier bidden, want als de Heere onze gebeden niet hoort en ons verlost, zijn wij ten dode opgeschreven en zal ons bloed als water vloeien.' Toen begon hij: 'Heere, het is nu de dag, het uur en de kracht van Uw vijanden. Zij mogen toch niet ijdel zijn, maar hebt U geen ander werk voor hen te doen dan dat zij ons nalopen? Stuur hen tot hen wie U kracht gegeven hebt om te vluchten, want onze kracht is vergaan. Breng ze in de war op de heuvels, Heere, werp de slip van Uw mantel, Heere, over arme oude Sandy en red ons.'

Toen gebeurde een wonder. Een dichte mist kwam over hen heen. Als een kleed werden zij omgeven. Zo werd Peden onttrokken aan het zicht van zijn vijanden. De Heere bedekte Zijn dienstknecht onder de schaduw van Zijn vleugelen. Toen de vijand uit het zicht was verdwenen, dankte Peden voor hun redding. Zij zetten zich hierop neer om wat te eten en smaakten daarbij de Goddelijke gunst die meer waard is dan de uitgezochtste spijzen.

James Nisbet

James Nisbet, een vriend van Peden, was geboren en getogen onder de verachte Covenanters. Hij was een zoon van de bekende *John Nisbet van Hardhill* die zijn leven gaf op het schavot van de Grassmarket. In dagboekvorm beschrijft James zijn leven en ook zijn omgang met Peden. Hij was zestien jaar oud toen hij in aanraking kwam met de vervolgingswoede en door de Heere wonderlijk werd gered. In 1685 werd een nieuwe wet uitgevaardigd, waarin de zogenaamde 'Oath of Abjuration' werd opgelegd. Met deze eed werd de onvoorwaardelijke erkenning van het koninklijk gezag gezworen. Een ieder die deze eed niet wilde afleggen, mocht worden doodgeschoten.

James Nisbet logeerde bij iemand die vast van plan was om niet aan de willekeur van de koning toe te geven. Ook Peden kwam hier aan en hield een toepasselijke preek over Johannes 10. Hij was net uit Ierland terug en verwachtte niet dat zijn broeders zouden doorgeven dat hij weer in het land was. Aan het eind van de preek sprak hij de indrukwekkende woorden: 'Vervloekt zijn zij in de naam des Heeren, die ervan spreken dat ik in Schotland ben teruggekeerd.' Een goddeloze vrouw die hem hoorde, legde deze vloek naast zich neer en informeerde de vijand waar hij was. Peden en de zijnen waren zich van geen gevaar bewust en gingen rustig slapen. De jonge Nisbet werd echter achtervolgd door een droom waarin hij zag wat de volgende dag zou gaan gebeuren. De volgende morgen, toen James en nog enkelen naar het land gingen, zagen zij een troep dragonders aankomen. Peden en anderen sloegen op de vlucht en ook James zette het op een lopen.

De jonge vluchteling schreef als volgt over de spannende afloop: ‘De wakende Voorzienigheid van God die altijd over mij was, leidde als door een hand naar een moeras op twee mijl afstand van de plaats waar wij aan het werk waren. Peden en die met hem waren, waren ook naar deze plaats gevlucht, hoewel ik dit niet wist, totdat ik hier kwam. De weg naar deze plaats was steil en moeilijk begaanbaar. Twee van de dragonders joegen achter mij aan, maar toen zij een ander achter mij zagen, gingen zij naar rechts. Zij vuurden naar hem, maar het behaagde de Heere om hem te doen ontsnappen. Twee andere soldaten zetten de jacht op mij voort en ik vocht voor mijn leven. Het was een hete dag en de zon scheen recht in mijn gezicht, maar toch was de Heere goed voor mij en Hij gaf mij de kracht om hard te lopen. Soms dacht ik om terug te gaan en soms had ik het plan om in een moerasplas te duiken en mij in de bosjes veilig te stellen.’ Toch bleef hij rennen, zonder achterom te zien. Hij wist de plaats waar hij naar toe wilde gaan, te bereiken. ‘Daar was de Heere mij ook tot een hulp in de dag der benauwdheid.’ De vijand probeerde toe te slaan en een kogel vloog rakelings langs hem heen. Zou hij hier de dood vinden?

Eenmaal in het moeras aangekomen, kon de vijand hem geen kwaad meer doen. De paardenhoeven zakten weg in de drassige grond, zodat de soldaten hier moesten stilstaan. Inmiddels hadden Peden en de zijnen zich al in het moeras verstopt. Wat was James blij hen hier te zien. Hij kon haast niet spreken, omdat hij buiten adem was. Zij zochten een schuilplaats, wat wel nodig bleek, omdat de dragonders ook niet stil zaten. Deze gingen te voet verder en probeerden Peden te vinden. Deze en de anderen gingen nu verder lopen om te voorkomen dat zij zouden worden gevonden. De groep splitste zich en James zocht een plekje op voor de nacht. Tussen de heideplaggen vond hij een slaapplek. ‘De Heere was zo goed voor mij en Hij had medelijden met mij en met mijn vermoeide lichaam en zwakke geest dat Hij mij niet meer oplegde dan dat ik kon dragen. Hem zij alle eer en dankzegging.’

Toch voelde James dat het gevaar nog lang niet was geweken. Binnen enkele dagen kwam Claverhouse met versterking opdagen. Het waren Hooglanders, die er niet voor terugdeinsden om bloed te laten vloeien. Door het vele lopen was de jongen afgemat geworden. Eigenlijk kon hij niet meer verder. Geheel vermoeid bleef hij achter en zocht een eenzame plaats om daar enige tijd uit te rusten. Hij smeekte de Heere om Zijn bewaring: ‘Nu, o God, grote en almachtige God, Gij alleen hebt een sterke arm van oneindige wijsheid, oneindige kracht en oneindige genade. Wil udeze over mij uitstrekken en mij in mijn schuilplaats beschermen voor mijn vijanden (...).’⁰ laat mij in het uur van de dood niet terugdeinzen, noch laat mij tegen U zondigen door mijn leven op zondige voorwaarden te redden.’ Na dit gebed kon hij rustig gaan liggen. Zo nu en dan hoorde hij de schoten in het veld. Zo ontkwam hij aan de bloedige handen van Claverhouse, evenals Peden.

Tijdens een verblijf van Peden en Nisbet in een huis in Ayrshire, stond Peden op een avond bij het haardvuur. Peden was niet in een goed humeur en uitte zijn boosheid op hen die hadden doorgegeven dat hij uit Ierland was teruggekeerd. Nisbet vond het niet goed dat Peden hier openlijk over sprak en zei bij het naar bed gaan tegen hem: ‘De knechten schenken aandacht aan uw verwensingen (...).’ Peden antwoordde: ‘Je zult morgenochtend voor negen uur weten wat voor grond ik hiervoor heb. Ik hoop dat jouw hoofd mag gespaard worden, want je zult in gevaar zijn voor mij. Ik zal mijn eigen tijd nemen en dit huis verlaten.’ De volgende morgen werd het huis om acht uur door de vijanden omsingeld. James vluchtte het moeras in, waar zij hem niet konden bereiken. Zij schoten op hem, waarbij een kogel een knot van zijn haar raakte. Hij had aan beide kanten van zijn hoofd een knot zitten. James rende naar de schuilplaats van

Peden, die hem toeriep: 'O Jamie, Jamie, ik ben blij dat je hoofd veilig is, want ik wist dat je in gevaar was.' Hij nam zijn mes en sneed de andere knot van zijn haar af.

Andere anekdotes

Veel verhalen over Peden zijn bij overlevering van geslacht tot geslacht doorverteld. Het is de vraag of nog veel van het oorspronkelijke is bewaard gebleven. Patrick Walker is bij het schrijven van zijn biografie over Peden alleen uitgegaan van originele verslagen van ooggetuigen.

Peden ontmoette Campbell of Wellwood en diens neef die zojuist uit de gevangenis van Canongate waren ontsnapt. Beiden moesten de nachten in het open veld doorbrengen om niet opnieuw in de handen van de vijand te vallen. Toen Campbell hoorde dat Peden in de buurt was, ging hij naar hem toe. Zij maakten beiden een schuilplaats in de bergen, totdat zij daar door de Hooglanders ontdekt werden. Weer moesten zij vluchten. Nergens hadden zij rust. Soms kon Peden dit leven niet meer aan en verlangde hij om heen te gaan. Inmiddels hadden anderen geprobeerd om het regime van Stuart ten val te brengen. De Graaf van Monmouth en de Graaf van Argyle probeerden een leger te verzamelen om een staatsgreep te bewerken. Peden wist van tevoren dat deze expeditie zou mislukken. Het einde van de Stuarts was wel in zicht, maar een ander zou dit vorstenhuis ten val brengen.

Ook met een zekere John Clark ging Peden een tijdlang om. Clark was een metgezel in de verdrukking. Zij bleven samen een tijdlang in een hol in Galloway. Op den duur begon de voedselvoorraad te slinken en zei Peden: 'John, beter door het zwaard gedood dan gestorven door de honger. De aarde en de volheid daarvan is van mijn Meester; ik heb een recht daarop, voor zover om mij ervoor te bewaren om in Zijn dienst om te komen. Ga naar het huis dat ik je wijzen zal en zeg de mensen daar dat ik vlees nodig heb. Zij zullen dat gewillig geven.' John antwoordde: 'Ik wil u niet in deze plaats alleen laten, want sommigen in deze kuil zijn door de duivel verschrikt.' 'Nee, nee, John, je hoeft niet bang te zijn; ik wil voor een tijd dit risico lopen.' John ging op pad en kwam met vlees terug. Toen Peden hem weer zag, zei hij: 'John, het is een moeilijk leven in deze wereld. Gevleesde duivels boven de aarde en duivels onder de aarde. De duivel is hier geweest nadat je bent weg gegaan. Ik heb hem nu weggestuurd en hij zal ons geen kwaad meer doen.' De duivel was voor Peden een persoon, die hem soms in lichamelijke gedaante verscheen. Er zijn meer geschiedenissen uit die tijd die spreken over duivelse verschijningen. Ook zag Peden in Claverhouse en zijn soldaten gevleesde duivels die door Beëlzebul waren uitgezonden om Gods kinderen te doden.

'Daar komt des duivels ratelaar', zo riep Peden uit, toen hij inde velden van Girvan preekte. Hij bedoelde een uiterlijke belijder die onder zijn gehoor zat en vóór de dienst het hoogste woord had. Deze man werd een spion die door de Covenanters met dezelfde naam werd betiteld waarmee Peden hem aansprak.

Peden wist de snaren van de Evangelieharp op een bijzondere wijze te bespelen. Hij bood het Evangelie aan iedereen aan. Ook pastoraal was hij erg ruim en toen hij op een keer een waarzegster ontmoette, zei hij tot haar: 'Gij waarzegster, ik bied u Christus aan. Verlaat de dienst van de duivel, want gij hebt een kwade meester. Ik beloof u in de Naam van mijn Meester dat Hij u de zaligheid wil geven.' De woorden van Peden sloegen in en later sprak de vrouw steeds met grote achting over Peden die voor haar het middel tot bekering geweest was.

Een andere gebeurtenis speelde zich in 1685 af. Het was voorjaar en het waterpeil in de beekjes en rivieren was vanwege het smeltende ijs erg hoog. Een groep dragonders had Peden in het moerasachtige gebied opgemerkt en zette de achtervolging op hem in. Peden was ook te paard en gaf dit de sporen. De soldaten kwamen hem steeds dichterbij op de hielen. Plotseling naderden zij een beek die zich door een kolkende stroom een weg baande. De achtervolgers hielden plotseling in en zagen met schrik op de kolkende beek. Maar zij schrokken nog meer toen zij Peden met zijn paard in het water zagen gaan. Hoe durfde hij in deze watermassa te springen, met het gevaar dat hij door de stroom zou worden meegesleurd? Maar Peden was een goed paardrijder en hij wist dat de Heere hem niet in de steek zou laten. Wel leek het er eerst op dat de sterke waterstroom het zou winnen. Hij hield de teugels stevig vast en wist zijn paard door de watermassa te loodsen. Veilig bereikten beiden de overkant. Doornat van het water stonden paard en berijder op de oever.

De soldaten keken vol verbazing naar de achtervolgde Covenanters. De verbazing ging over in woede toen deze hen toeriep: 'Mannen, ik raad jullie aan om mij niet te volgen. Ik verzeker je dat je mijn boot nodig zult hebben om over te komen, want anders zul je zeker verdrinken.' Daarna vervolgde hij op een andere toon: 'Bedenk wel waar je aan zult landen. Jullie strijden voor de duivel en zult tot hem gaan. O, denk daar toch aan!' Toch waagde één van de dragonders het om in het water te springen. Dit kwam hem echter duur te staan, want zowel het paard als de berijder verdwenen in de kolkende golven.

De mist als uitkomst

Tot de vele schuilplaatsen waarin Peden veiligheid zocht, behoorde de Glendyne, een eenzaam gebied ten oosten van Sanquhar. Een meer afgelegen plaats was nauwelijks denkbaar. Het is een smal dal dat op sommige plaatsen amper breder is dan het beekje dat zich hier tussen de bergen een weg baant. De bergen aan beide kanten zijn zo hoog dat het zonlicht amper in het dal kan doordringen. Hier bivakkeerde Peden nogal eens en hier kon de vijand hem niet bereiken.

In de buurt van het dal van Glendyne ligt de heuvel Auchengrouch Hill. Hier verbleef Peden met kapitein John Mathison en nog enkele andere Covenanters. Toen zij hoorden dat er onraad was, besloten zij Peden in een hol te verstoppert dat zij met heideplaggen overdekten. Door alle ontberingen en zijn leeftijd was Peden niet zo snel meer ter been. Hij hield wat meer in en viel op zijn knieën om zijn God aan te roepen. Hij sprak op de hem eigen manier: *'Heere, wij hebben altijd Uw hand nodig en als U ons niet bevolen had om in de dag van benauwdheid U aan te roepen en als wij Uw belofte niet hadden dat U ons dan zult uithelpen, dan zouden we niet weten wat van ons zou terecht komen. Als U meer werk voor ons in deze wereld te doen hebt, geef dan dat Uw kleed ons ook vandaag mag overdekken. Maar als dit de dag is om van onze post te worden afgelost, laat ons dan oprecht wandelen en getroost heengaan, want dan zullen onze zielen Uw lof tot in eeuwigheid vertellen voor wat U voor ons gedaan hebt.'*

Toen hij opstond en een eindje verder reed, kwam hij vlug terug en zei: 'Jongens, het ergste is voorbij; we zullen vandaag niet meer worden lastig gevallen.' Weer was het de mist die uitkomst bood en de achtervolgers verraste.

Meermalen riep Peden zijn God aan om de mantel van de mist over hen of over hun vijanden uit te spreiden. Dan hoorde men hem zeggen: *'O Heere, spreid Uw mantel nu over ons uit.'* Dan gebeurde het dat de dichte deken plotseling neerviel en uitkomst bood. Zo bewaarde de Heere Zijn knecht voor de vijand.

Schuilplaatsen in gevaren

Soms ontkwam Peden op het nippertje aan de bloeddorstige handen van de vervolgers. Zo had hij op een dag zijn hol verlaten om een arme keuterboer die hem vaak huisvesting geboden had, op te zoeken. Hij bracht hier de dag in aangename gesprekken en gebed door en keerde tegen zonsondergang weer naar zijn schuilplaats terug. Langzaam sjokte hij door, totdat hij onverwachts enkele soldaten zag, die het op hem gemunt bleken te hebben. Hij vluchtte het moeras in en wist vlakbij een beek een schuilplaats te ontdekken, waarin hij kroop. De soldaten kwamen bij de beek en een paard naderde de schuilplaats zo dichtbij dat zijn hoef naast zijn hoofd in de zachte grond drukte. Het dier snuffelde zelfs aan zijn muts en drukte deze verder, maar hijzelf werd niet aangeroerd.

James Nisbet, de zoon van de dappere Nisbet of Hardhill, kende Peden van zeer dichtbij en bracht de tijd meermalen in de schuilplaatsen van Peden door. In zijn dagboek somt hij een aantal daarvan op, zoals Bennet Hill, Geit Hill, Garclagh Hill, het kasteel van Kyle, Donar, Corsonacone Hill, Greenock Mains, Cargilloch, Wallaceton, Cubb's Craigs, Barlonochie, Hielshwood, Hairstocks, Carnduff en veel andere plaatsen. Dit waren meest plaatsen die niet zonder onmiddellijk gevaar waren, maar steeds liep het goed af. Hier waren Nisbet en Peden elkaars metgezellen in de verdrukking. Toch vonden zij het beter om niet altijd met z'n tweeën bij elkaar te zijn. Peden voelde zich voor de jonge Nisbet verantwoordelijk en zocht daarom voor zichzelf schuilplaatsen uit, waar hij alleen verbleef.

A.B. Todd, die over de schuilplaatsen van Peden en andere Covenanters een boek schreef, merkt hierin op: 'De mist die zo vaak over het eenzame Glendyne en de heidevelden van Sanquhar kwam, verborg hem voor hen die naar zijn bloed dorstten.

De woeste plaatsen van Avandale, het afgelegen Airsmoss en de eenzame heuvels rondom Muirkirk waren zijn schuilplaatsen waar hij veel verbleef. In de laatste plaats bevestigde hij enkele jaren voor zijn dood het huwelijk van John Brown en Isabel Weir.'

Behalve de reeds genoemde schuilplaatsen, bezocht hij vooral in de 'Killing Times' Douglasdale, het gebied tussen Benbar en Starryslaw in Shotts. En bij Linlithgow in Lanarkshire, waar veel openluchtsamenkomsten gehouden werden, is nog een grote kei te vinden die als Peden's Stone bekend staat. Hier sprak de oude profeet, evenals Cameron en Cargill, voor duizenden zielen.

'Ritchie' Cameron

De dood van Richard Cameron in 1680 betekende een gevoelige slag voor de Covenanters. Hij was de onbetwiste leider van hen die niet schroomde om de koning in het openbaar aan te vallen. In Airsmoss vond hij met nog acht andere medestrijders de dood. Peden bezocht met James Wilson uit Douglas zijn graf. Zij zaten enige tijd op de grafsteen, toen Peden zijn vriend een klap op de schouder gaf en hem toevoegde: 'James, ik zal je een vreemde geschiedenis vertellen.'

James zei: 'Ik ben bereid om die te horen.'

Hij sprak: 'Dit is een vreselijke dag, een dag van zonde en van lijden. Maar hoewel deze vreselijk is, zal zij toch niet lang duren. Binnen enkele jaren zal de vervolging ophouden, maar ik zal dit niet meemaken. Jullie allen zullen hiernaar verlangen en erom bidden. Maar als die dag gekomen is, zal ze niet aan je verwachting beantwoorden.'

Wat bedoelde Peden? Hij voorzag dat de komende bevrijding geen vernieuwing van

de kerk zou betekenen. De Covenants zouden niet meer worden erkend. 'Wanneer die dag komt, zal een stoet van lauwe predikanten uit Holland, Engeland en Ierland komen. Zij zullen zich voegen met hen die thuis gebleven zijn en met enkele jongeren die niets weten. Zij zullen allemaal in een General Assembly bijeen komen en de rode handen met bloed en de zwarte handen met afval zullen elkaar de hand geven en je zult niet kunnen onderscheiden wie of nu vervolger of vervolgte geweest is. En je papieren en droppels bloed zullen niet gedacht worden.' Het getuigenis van Richard Cameron zal in de doofpot gestopt worden. De verlossing van de kerk zal komen, maar een nieuwe Reformatie en herstel van de Verbonden zal uitblijven.

In het jaar 1680, toen Cameron in de strijd sneuvelde, kwam Peden in de buurt van Machline in Ayrshire. Hij hoorde hoe een goddeloze man de spot dreef met Cameron en zijn strijders. Peden liep naar de man toe en sprak hem in niet mis te verstane bewoordingen aan: 'Houd u stil, eer het twaalf uur geweest is, zult u weten wat voor een man Cameron was. God zal die lasterlijke mond en vloekende tong van u straffen en dat op zo 'n manier dat allen die bij u zijn, ontsteld en verschrikt zullen zijn en u als een baken zullen aanmerken voor alle spottende Rabsakés.' Dezelfde dag werd de spotter door een ernstige ziekte getroffen en voor middernacht stierf hij.

Vaak bezocht Peden het graf van 'Ritchie' Cameron. Dan riep hij vol ontroering uit: '*O, om bij Ritchie te mogen zijn.*' Dan staarde hij voor zich uit over het grauwe landschap. Dan waren zijn gedachten bij de hemelse troon en bij de 'schare die niemand tellen kan.' Dan dacht hij aan het korte gebed dat Cameron uitsprak, voordat hij in de handen van de drieste soldaten omkwam: '*Heere, spaar het groene en neem het rijpe.*' Zijn broeder had zijn leven gegeven voor de zaak van Christus. Wanneer zou hij hem volgen?

Een somber vooruitzicht

De laatste tijd van zijn leven was hij vaak in Carrick te vinden. Hier preekte hij voor de vervolgte kudde. Op een keer vroeg John Clark van Muirbrook hem wat hij van de tekenen van de tijd dacht. Het was 1685, toen de hitte van de vervolging haar hoogtepunt bereikt had. Velen werden zonder enige vorm van proces doodgeschoten. Clark gaf uiting aan zijn grote bezorgdheid over de toekomst. Wat zou de dag baren? Peden beaamde dat de tijd erg donker was, maar hij zag nog meer duisternis opdoemen. 'Deze domme, genadeloze, verdorven schepselen, de hulppredikers, zullen verdwijnen en na hen zal een andere partij opstaan, die zich presbyteriaans noemt, maar weinig meer dan de naam heeft. En dezen zullen Christus, Zijn zaak en belang, opnieuw kruisigen, zoals Hij buiten de poorten van Jeruzalem op Golgotha gekruisigd werd. Zij zullen Hem in Zijn graf leggen en Zijn vrienden zullen Hem Zijn grafdoeken geven en Hij zal daar voor een geruime tijd begraven worden. O John, dan zal er een duisternis komen, zoals de arme kerk van Schotland nooit eerder heeft meegemaakt en nooit meer zal meemaken als ze zijn voorbijgegaan. Wanneer een arme zoekende ziel dan zal gaan van de oostkust tot de westkust om iemand te zoeken met wie hij over zijn toestand kan spreken, of die hem de mening des Heeren kan vertellen, zal hij niemand kunnen vinden om hem de gedachten van de Heere over de tijd mee te delen.'

John vroeg bij wie het getuigenis nog zou overblijven. Peden antwoordde: 'In de handen van enkelen die veracht zullen worden en door allen zullen worden ondergewaardeerd, in het bijzonder door de predikanten die Christus hebben begraven. Maar daarna zal Hij zich over hen ontfermen en zij die nog leven en Hem de grafdoeken hebben omgedaan, zullen verbijsterd zijn en vrezen. Zij zullen niet weten wat zij doen moeten. Daarna zullen er, John, heerlijke tijden aanbreken, die

Schotland nooit eerder heeft meegemaakt. Ik zal dit niet meemaken, maar jij misschien wel.'

Vaak was Peden moedeloos vanwege het naderend oordeel, maar dit weerhield hem niet om met de evangelieverkondiging verder te gaan. Niemand dan hij preekte zo vaak in huis en veld. Op het laatst van zijn leven werd het wat minder. Hij vond het nodig om meer te bidden. De Covenanters waren hopeloos verdeeld geraakt. Zijn kritiek op hen was dat zij meer naar het zwaard grepen, dan dat zij in gebed waren.

De nederlagen in Bothwell Bridge en Pentland Hills waren voor hem tekenen aan de wand. Het gebed was het beste wapen in de strijd. 'Het is een biddend volk dat door de stormen heen zal overwinnen', zo placht hij te zeggen. 'Zij mogen dan wel preken en goed doen, maar wat zal het zijn als de oordelen op de hoofden neerdalen?' Peden worstelde veel in het verborgen voor de vervolgte kerk. Zijn hoop was alleen gegrond op Gods trouw en belofte, die hem nooit beschaamd maakten.

9. Peden en de volgelingen van Renwick

De 'Indulged' predikanten

De Covenanters waren van in twee groepen uiteengevallen, de 'Indulged' en 'Notindulged'. De eerste waren in de schoot van de kerk teruggekeerd, nadat zij het door de koning voorgestelde compromis hadden aanvaard. Onder de laatsten waren de zogenaamde 'Society People', die alle contact met de 'Indulged' predikanten afkeurden. In hun ogen waren zij afvalligen en verbondsbrekers. Zij gingen zelfs zover dat zij ook geen omgang wilden hebben met hun broeders die wel tegen de 'Indulgence' waren, maar niet zover gingen om de band met hen die dit geaccepteerd hadden, te verbreken. De eerste Indulgence dateerde van 1669, de tweede van 1672 en de derde van 1679. Het tekort aan voorgangers dwong de overheid om water bij de wijn te doen en de Covenanters tegemoet te komen.

Vooral na de slag bij Bothwell Bridge werd de scheiding tussen de **Society People** en de anderen scherp getrokken. De leiders van de Societies, Richard Cameron en Donald Cargill, stelden zich radicaal op. Zij kregen de steun van de verbannen Schotse predikanten in Rotterdam. Overal vormden zij 'Societies' die regelmatig bij elkaar kwamen. Van tijd tot tijd werd een landelijke vergadering belegd, waar gesproken werd over de voortgang van de strijd. Er werden regels vastgesteld hoe de leden zich behoorden te gedragen, vooral in hun verhouding tot andersdenkenden. Het was hun verboden om belasting te betalen en om de presbyteriaanse predikanten die in de Staatskerk bleven, te erkennen. Alles wat zich op de een of andere wijze aan de verplichtingen van de Covenants onttrok, werd als verbondsbreuk aangemerkt. Hoewel Peden met de Society People sympathiseerde, sloot hij zich niet bij hen aan.

Na de marteldood van Cameron en Cargill zou het logisch zijn geweest dat hij het leiderschap op zich genomen had. Peden voelde zich echter te oud en daarbij kwam dat hij het niet in alles met hun koers eens was. Al was hij dan niet tevreden met de stap van de Indulged predikanten om naar de moederkerk terug te keren, daarom wilde hij zich nog niet van hen onttrekken. Juist in deze tijd van vervolging had men elkaar nodig. Het ging hem te ver om de omgang met mannen als Blackader, Welch en Riddell te verbreken, omdat zij wat anders dachten. Zij waren tegen een gewapende strijd en wilden hun getuigenis alleen door de verkondiging van het Evangelie bevestigen.

Ook Pedens vriend, James Nisbet, zag met verdriet aan dat broeders van hetzelfde huis zo verdeeld waren. Hij had respect voor Cameron, Cargill en hun opvolger James Renwick, maar hun extreme opstelling kon hij niet waarderen. Hij schreef in zijn dagboek: 'Velen onder de Societies met de waardige Renwick als hun leider, waren grote en goede mannen die uitmuntten in godzaligheid en ten hoogste begunstigd waren om een goede belijdenis voor de vervolgte zaak en het belang van Christus voor te staan. Hiervoor behoren zij door ons ten hoogste te worden gerespecteerd, evenals de Graaf van Argyle en velen van de waardige patriotten, die zich met hem in een niet succesvolle expeditie hadden verenigd. Ook zij zijn door God begunstigd om hun aanhankelijkheid aan het protestantse geloof met hun bloed te bezegelen.'

De Graaf van Argyle was de zoon van de eerste martelaar van de Covenanters, de Markies van Argyle. Hij verzamelde een leger om de roomse opvolger van Karel II van de troon te stoten. Ook voor hen had Nisbet respect, al waren zij van een ander

gehalte dan Cameron en zijn volgelingen.

Nisbet sloot zich eerst bij één van de Societies van de Cameronianen aan. De bedoeling was om eenmaal per week voor gebed bij elkaar te komen. Maar toen dit gezelschap ontaardde in oeverloze discussies over Argyle en de zijnen, vond hij hier weinig stichtelijks aan. Hij bespeurde enige geestelijke hoogmoed, die hij niet bevorderlijk vond voor de goede zaak. Peden had een scherpe neus voor de geest waaruit men sprak en dat was een reden waarom hij zich niet bij hen aansloot.

Erger was het dat de Cameronianen het volk tegen hem waarschuwden en hen zelfs onder de tucht stelden, die hun kinderen door Peden hadden laten dopen.

Peden was meer met de geest van ootmoed bedeed dan zij. Hij voelde zich van harte verbonden met hen die Christus in onverderfelijkheid liefhadden, al verschilde hij soms met hen in ondergeschikte punten.

James Renwick

Michael Shields was de secretaris van de Societies, die van de algemene vergaderingen notulen maakte. Daarin vinden we tuchtgevallen die niets te maken hadden met de overtreding van de wet van God. Soms komt de naam van Alexander Peden voor en werden zij die bij hem gingen luisteren, gecensureerd. Een zekere Alexander Gordon werd daarom veroordeeld. Enige tijd later besloot men om Peden en anderen te verzoeken om zich bij hun gelederen te voegen. Echter, alle pogingen om hem over te halen, liepen op niets uit.

Tussen de 'Society man' Gordon van Earlston en Peden bestond een hechte vriendschapsband. Gordon had Samuel Rutherford goed gekend, toen hij op het kasteel van zijn vader in Galloway woonde. Hij nodigde Peden op een keer uit om voor een Society in Galloway te preken. Daar moest Peden even over nadenken. Zijn antwoord was niet voor tweeërlei uitleg vatbaar: 'Het spijt me, Earlston, dat je tevergeefs gekomen bent, want ik kan niet aan je verzoek voldoen. Ik heb jouw mensen niets te zeggen. Niets zal dit geslacht overtuigen dan oordelen en een verbazend aantal van hen in het westen van Schotland.' Earlston poogde hem toch over te halen, omdat naar zijn gevoelen niets in de weg stond. Peden was immers een geroepen en geordende evangeliedienaar, die onder het volk des Heeren veel achting genoot. Het was alsof Peden werd tegengehouden om te gaan. Hij was bang dat het Gods weg niet was om onder hen te spreken. Dit betekende een grote teleurstelling voor zijn vriend en voor vele anderen.

De jonge James Renwick was na het martelaarschap van Cargill en Cameron leider geworden van de 'Hillmen', zoals de Society People genoemd werden. Ook hij was afkomstig uit het zuiden; zijn geboorteplaats was Glencairn in Nithsdale. Het is niet bekend wanneer Renwick en Peden elkaar voor het eerst gesproken hadden. Renwick was het met zijn broeders niet eens om Peden aan de kant te schuiven. Hij was nog maar twintig jaar oud toen hij in Holland afstudeerde en naar Schotland teruggegaan was. Hij hoorde van de aversie tegen Peden en het bedroefde hem dat men deze Godvrezende man zo op de korrel nam. Wat had hij een achting voor zijn oudere vader in het geloof. Peden daarentegen liet zijn oren hangen naar lasterpraatjes die over Renwick verspreid werden. Hij kreeg een zeker vooroordeel tegen de jonge prediker, waarvan hij later spijt kreeg. Kon hij dan niet geloven dat de Heere Renwick had geroepen om van Zijn zaak te getuigen? De verhouding tussen de Societies en de andere mildere Covenanters werd er zo niet beter op. Wie zou Efraïm en Juda weer kunnen verenigen?

10. Het einde van de zwerftocht

Laatste preek en profetie

Zijn laatste preek hield Peden in Coilholme Wood in Tarbolton, de plaats waar hij vroeger schoolmeester geweest was. Hij voorspelde niet veel goeds over zijn vaderland. Eigenlijk wist hij niet goed wat hij moest komen doen, maar omdat hij er een voorgevoel van had dat het de laatste keer was, kon hij niet nalaten zijn gemoed uit te storten. 'Mijn Meester is de berijder en ik ben het paard', zo begon hij. 'Ik houd er niet van om te lopen als ik de sporen niet vind. Ik weet niet wat ik vanavond onder u moet doen.' Zijn boodschap was duidelijk en zonder omhalen. Vier of vijf zaken wilde hij doorgeven:

'De eerste is deze: Een bloedig zwaard, een bloedig zwaard, een bloedig zwaard over u, o Schotland, dat zal de harten van velen breken.

In de tweede plaats: Vele mijlen zult u reizen en niets anders zien dan verwoesting en vernieling, o Schotland.

In de derde plaats: De vruchtbare akkers van u zullen zo verlaten zijn als de bergtoppen.

Ten vierde: De zwangere vrouwen zullen opengescheurd en in stukken gesneden worden.

Ten vijfde: Vele vergaderingen heeft God u gegeven, o Schotland, maar eerlang zal God een vergadering hebben die Schotland zal doen beven. Menige preek heeft God u gegeven, maar eerlang zullen Gods oordelen over u vermenigvuldigen, o Schotland.

Zoals deze kostbare vergaderingen waren, waarin Hij Zijn getrouwe knechten gezonden heeft om te waarschuwen voor het gevaar om van God af te vallen, door Zijn verbond te verbreken, te verbranden en te begraven. U hebt vervolgd en het Evangelie veracht; u hebt het kostbare bloed van Zijn heiligen en knechten gestort. God heeft een Welch, een Wellwood, een Semple, een Kid, een Cameron, een Cargill en anderen gezonden om tot u te preken, maar eerlang zal God tot u door vuur en bloedig zwaard preken. God zal niet één van de woorden van deze mannen ter aarde doen vallen, aan wie Hij de lastbrief gegeven heeft om deze dingen in Zijn Naam te verkondigen.'

Verder zei hij in de preek dat enkele jaren na zijn dood een wonderlijke verandering in Brittannië en Ierland zou komen en dat de vervolging in Schotland zou ophouden. Dan zou een ieder geloven dat de bevrijding gekomen was en in een valse gerustheid vervallen. 'Maar u zult u allen vergissen, want zowel Schotland als Engeland zullen door vreemdelingen geteisterd worden (...).' Velen in het land zouden zich bij hen aansluiten en voordat men het wist, zou het land door het kwaad overspoeld zijn. Peden noemt deze beproeving nog veel zwaarder dan Schotland tot nu toe heeft moeten doorstaan.

In zijn dankgebed sprak Peden: 'Heere, Gij zijt goed en vriendelijk voor de arme Sandy geweest en Gij hebt hem vele jaren in Uw dienst gegeven, die als zo vele maanden geweest zijn. Maar nu is hij vermoeid van uw wereld en heeft hij al het goede gedaan wat hij kon doen. Laat hem dan nu met de oprechten worden weggenomen, want hij zal niet meer verzamelen.'

Het jaar 1685 was een zeer bewogen jaar. Koning Karel II overleed en werd

opgevolgd door zijn roomse broer Jakobus. Verschillende edelen in Engeland en Schotland poogden de nieuwe koning van zijn troon te stoten. De graaf van Argyle bereidde een inval voor in Schotland. Een aantal Cameronianen zouden zich in het zuiden met hem verenigen. De expeditie mislukte totaal; Argyle werd verslagen en later ter dood gebracht. Peden wist dat deze dingen zouden gebeuren. Het was zijn laatste profetie. Toen hij hoorde dat de Cameronianen het legertje van Argyle te hulp wilden komen, hield hij hen tegen en riep daarbij uit: 'Wij hebben geen gelegenheid om verder te gaan, want de graaf is op dit ogenblik het slachtoffer geworden van zijn vijanden.' Hij gaf een teken om te bevestigen dat zijn woorden op waarheid gegrond waren: 'Ik zal een afvallige zijn als ik bij jullie zou begraven worden, en als mijn lichaam zou rusten in het graf waarin jij zou liggen, heeft de Heere nooit door mij gesproken en zal ik een bedrieger bevonden worden. Maar als de vijand een poosje later zal komen en mijn lichaam zal wegnemen om het naar een andere plaats weg te dragen om het daar op een oneervolle plaats te begraven, dan hoop ik dat je zult geloven dat God Almachtig door mij gesproken heeft en dat daaruit volgt dat geen woord daarvan ter aarde zal vallen.'

Het was de wens van Peden geweest om naast Richard Cameron begraven te worden. Toch wist hij dat dit niet zou gebeuren. Hij zou niet de marteldood sterven, zoals Ritchie, want zijn vijanden bleken niet in staat te zijn om hem te grijpen. Toen hij overleed, namen zij wraak door zijn lichaam op te graven, zoals we later zien zullen. Pedens loopbaan was bijna ten einde, maar voordat hij stierf moest hij nog eenmaal James Renwick ontmoeten.

Laatste gesprek met Renwick

James Renwick was de jonge leider van de Cameronianen. Zoals we reeds zagen, had Peden meer achting voor Cameron dan voor zijn volgelingen. Toen hij zijn einde voelde naderen, hoorde men hem zeggen: 'Breng mij naar Ayrsmoss en begraaf mij naast Ritchie, opdat ik rust heb in mijn graf, want dit heb ik in mijn leven weinig gehad.' Renwick kende hij niet en hij deed ook geen moeite om hem te ontmoeten. Deze jonge predikant was sinds de dood van Cameron de enige predikant van de 'Societies' en dit betekende voor hem een zware last. Jammer genoeg stond Peden wat sceptisch tegenover deze edele Covenanter. Er waren over en weer veel misverstanden. Zij bleven dan ook hun eigen weg volgen. Peden dacht wat ruimer dan Renwick en stond bij voorbeeld sympathiek tegenover de expeditie van Argyle, hoewel hij van tevoren wist hoe deze zou aflopen. Toch bleef Renwick niet halsstarrig op zijn standpunt staan. Bij een zekere gelegenheid sprak hij: 'O, wanneer zullen zij op aarde met elkaar verenigd zijn die in de hemel verenigd zullen worden?' 'Mij dunkt, als mijn bloed een middel zou kunnen zijn om die vereniging voort te brengen dan zou ik dat hiervoor opofferen.'

De dag van vereniging zou niet lang meer op zich laten wachten. De vader en zoon in het evangelie ontmoetten elkaar. Peden was een oude grijsaard geworden en de tekenen van zijn zwerversleven waren in zijn gezicht gegrift. Toen Renwick bij hem kwam, lag hij op bed. Woest en onverzorgd was zijn uiterlijk; vaak ging hij naar bed zonder zijn kleren uit te doen. Hij richtte zich op en sprak leunend op zijn elleboog: 'Mijnheer, bent u James Renwick over wie zoveel te doen is?'

Renwick, die nog geen 24 jaar oud was, antwoordde:

'Vader, mijn naam is James Renwick, maar ik heb de wereld geen grond gegeven om enig gerucht over mij te maken, want ik heb geen nieuw beginsel of andere praktijk

aangenomen dan dat onze Hervormers en Cove nanters gedaan hadden.’

‘Wel’, zei Peden, ‘draai je eens om.’

Renwick ging met zijn rug naar hem toe staan.

De oude Peden sprak: ‘Ik denk dat je benen te kort zijn en je schouders te smal om de gehele kerk van Schotland op je nek te nemen. Ga zitten en doe mij verslag van je bekering en roeping tot het predikambt, van de beginselen en gronden waarop je zo’n bijzondere koers hebt gevolgd door je van alle andere predikanten terug te trekken.’

Vrijmoedig vertelde Renwick hem zijn levensverhaal: van de wegen des Heeren met hem gehouden vanaf zijn jeugd, van de drie opeenvolgende morgens dat hij zich in King’s Park op een afgelegen plaats had teruggetrokken, voordat hij naar Holland ging om daar theologie te studeren. Hier kreeg hij ‘zeer opmerkelijke openbaringen en bevestigingen van zijn roeping tot het predikambt’, wat zich tijdens zijn studententijd nog herhaalde. Ook gaf hij zijn mening over de tirannie en afval van het huis van Stuart en over de toestand van kerk en volk.

Met grote aandacht had Peden het relaas van zijn jongere medestrijder gevolgd. ‘Je hebt mij tot voldoening van mijn hart geantwoord en ik heb spijt dat ik de kwade berichten over jou heb geloofd, die mijn liefde voor jou niet hebben uitgeblust, maar veroorzaakt hebben dat ik mij tegen jou zo bitter heb uitgedrukt, waarover ik diepe smart heb. Maar, voordat je weggaat, moet je voor mij bidden, want ik ben oud en zal spoedig de wereld verlaten.’

Renwick droeg zijn oude broeder in het gebed op en beval hem in de handen van zijn hemelse Vader.

Toen hij klaar was, nam Peden zijn hand, trok hem naar zich toe en kustte hem. ‘Ik vind je een getrouwe gezant van je Meester. Ga voort, alleen in afhankelijkheid van de Heere en je zult de kroon ontvangen en het strijdtoneel ongedeerd verlaten, terwijl vele anderen die hun hoofd hoog houden, zullen vallen en met besmette handen en klederen in het slijk zullen neerliggen.’ Toen bad de grijsaard dat de Heere de jonge Renwick in alles mocht ondersteunen en vertroosten.

De waarheid van dit onderhoud werd bevestigd door een tweetal getuigen, James Wilson en James Nisbet. Nisbet noemt Renwick ‘een getrouwe dienstknecht van Jezus Christus, die een jongeman was, bedeed met een grote mate van godsvrucht, voorzichtigheid en gematigdheid.’ Hij geeft een verslag van een preek die Renwick op een afgelegen plaats gehouden had. ‘De predikant gaf dertien kenmerken van een huichelaar, met toepasselijke voorbeelden. In de namiddag gaf hij twee kenmerken van een gezonde gelovige, gevolgd door een uitgebreid, volledig en vrij aanbod van Christus aan alle soorten van verloren zondaren. Zijn betoog was duidelijk en goed te volgen. Dit was een grote dag van de Zoon des mensen voor veel ernstige zielen, die een gezicht kregen vanaf de berg Pisga op de Prins des levens en op het heerlijke land dat aan de andere kant van de doodsjordaan ligt.’

Voor Peden was deze dag nu niet ver meer en ook de jonge Renwick zou hem niet lang daarna volgen, zij het dat deze de martelaarskroon mocht dragen.

Pedens einde

Zijn laatste omzwervingen waren geteld. De vijand bleef hem achtervolgen. Hij trok van plaats tot plaats om aan zijn handen te ontkomen. Zo reed hij te paard door Kyle, Carrick en Galloway. Hij kwam in het huis van zijn broer in Auchinleck om wat op verhaal te komen. Buiten de boerderij groef hij een kuil die hij met beplanting afdekte. Toch had de vijand er lucht van gekregen dat hij zich in deze omgeving ophield.

Op het kasteel van Sorn, zijn geboortehuis, was een garnizoen dat tot doel had om

Covenanters op te sporen. De dragonders doorzochten meermalen de boerderij van Peden, echter zonder resultaat.

Het was januari 1686 dat Peden in de plaats van zijn geboorte was. Het was alsof de zwerver nu zijn laatste werk op aarde had verricht. Des te meer begeerde hij nu te rusten van zijn arbeid. Of hij de martelaarskroon wilde dragen, weten wij niet; het was in ieder geval niet Gods wil dat hij zijn leven op het schavot zou eindigen. Het liefst wilde hij in zijn geboorteplaats sterven. Auchincloich, het oude familiebezit, was verkocht, vandaar dat hij de intrek nam in de boerderij van zijn broer. Toch durfde hij hier niet te blijven, omdat de vijand hem op de hielen zat. Moest hij hier sterven?

Zijn laatste 'cave', kuil, was voor hem een Bethel. Hier bleef hij bewaard voor handen die met bloed waren bevestigd. Hier sprak hij zijn laatste woorden. Het was 26 januari 1686 toen hij zijn 'testament' uitsprak. Bezittingen had hij niet, maar wel had hij deel aan het erfdeel van de heiligen. Hij voelde zich verbonden aan het erfgoed van de Schotse Covenanters dat zo gruwelijk was onteerd. Vandaar dat hij in zijn 'testament' de verbondsontrouw van zijn land noemde en voorspelde dat de Heere deze zou straffen met Zijn oordelen.

Het oordeel over zijn land zou in vier fasen worden voltrokken.

'Hij zei dat God Schotland woest zou achterlaten' Dit was de eerste fase.

Vervolgens 'zouden de akkers tot een woestijn worden; toch zou God sparen en een overblijfsel verbergen.'

Ten derde: 'Zij zouden neerliggen in de holen der aarde en daar gevoed worden. Zij zouden uit hun holen zien als degenen die geen voedsel of drinken gesmaakt hebben. Zij zouden geen vrijheid hebben om uit hun holen te komen om niet over de dode lichamen te struikelen.'

Ten vierde: 'De steen zonder handen afgehouden zou wraak doen over de groten der aarde en de inwoners van het land vanwege hun goddeloosheid, maar de kerk zou voortkomen met een gezond kind op haar rug.' Het was zijn wens dat een ieder bereid mocht zijn om heen te gaan, alsof hij niet van de wereld zou zijn, want niets zou helpen 'totdat de Heere met Zijn oordelen zal verschijnen.'

Niet lang vóór zijn dood zei hij tegen zijn familieleden: 'Je zult het niet goed vinden waar ik uiteindelijk zal begraven worden, maar ik vraag jullie om mijn lichaam niet opnieuw op te graven.' Op een morgen verliet hij zijn schuilplaats en ging hij de boerderij in. Zijn schoonzuster was verbaasd dat hij op klaarlichte dag naar binnen kwam. 'Wat ben je aan het doen? De vijand zal hier komen. Je moet naar je hol teruggaan'. 'Dat weet ik', zo antwoordde Peden, 'maar ze hebben mijn schuilplaats ontdekt. Dat is echter niet erg, want binnen 48 uur zal ik buiten het bereik zijn van alle verzoeken en aanvallen van de duivel en van zijn instrumenten in de hel en op de aarde. Zij zullen mij dan geen kwaad meer kunnen doen.'

Drie uur later kwam de vijand bij zijn schuilplaats, waarop zij het hele erf van de boer doorzochten. Ook de boerderij kreeg een beurt, maar wonderlijk genoeg kwamen zij niet in het vertrek waar Peden was. Binnen twee dagen hierna kwam het einde voor de vermoeide pelgrim. Eerst sprak hij de 'profetie' uit over zijn land en gaf hij uitdrukking van de hoop dat 'een lentetijd zou aanbreken met een overvloed, kracht en zuiverheid van de genade van het Evangelie.'

Zo stierf de trouwe boetgezant op een eenzame plaats. Niet als martelaar, maar als 'een verdrukte door onweer voortgedreven' heraut die uiteindelijk rust vond in de eeuwige tabernakelen.

Robert Wodrow geeft een kort verslag van het einde van Alexander Peden. Hij schrijft:

‘Op 26 januari 1686 stierf die bijzondere vrome prediker Alexander Peden in de Dykes in de parochie van Sorn in Ayrshire. Hoewel hij niet in het openbaar werd terechtgesteld, omdat zijn vijanden hem niet konden gevangen nemen, hebben de ontberingen die hij had moeten ondergaan, zijn einde verhaast en zo mocht hij ingaan in de vreugde van zijn Heere.’

Hij stierf in de volle verzekering van het geloof. Peden was de enige bekende Covenanter die in zijn bed is gestorven.

John Howie gaf ook een getuigenis van hem: ‘Aldus stierf Alexander Peden’, zo schrijft hij, ‘zo vermaard vanwege zijn uitzonderlijke vroomheid, ijver, getrouwheid en onvermoeibaarheid in de plicht van het gebed.’ Hij ging niet prat op zijn profetische gaven, maar betoonde zich een nederig en ootmoedig christen.

Begrafenis en herbegrafenis

De vijand was woedend toen zij hoorde dat Peden aan hun handen ontglipt was. Hij was overleden, zonder dat hij voor de rechtbank in Edinburgh kon worden gedaagd. Zijn lichaam was bijgezet in de graftombe van de ‘Laird’ van Auchinleck. De begrafenis had ‘s nachts plaatsgevonden, om te voorkomen dat de soldaten dit zouden weten. Nadat hij in vrede was ontslapen en zijn lichaam ter aarde besteld, werd de rust rondom zijn graf op het kerkhof van Auchincloich weldra wreed verstoord. De vijand was te weten gekomen waar dat hij begraven was. Wat hij voorzegt had, kwam precies uit. Zes weken na zijn dood kwam een troep dragonders het ontzielde lichaam weer opgraven. Zij haalden de kist uit het graf, braken deze open en scheurden het lijkgewaad van zijn lichaam. Zijn grafkleed hingen zij over een recht opstaande steen, waarop het door de ijzige wind in de takken van een boom werd geblazen. Het leek veel op een daad van vergelding, omdat zij hem niet levend hadden kunnen grijpen en aan de galg hangen.

Hierna namen zij het lichaam van Peden mee naar het galgenveld in Cumnock. Zij wilden het voor iedereen tentoonstellen.

De graaf van Dumfries, die ook baron was van Cumnock, stak hier een stokje voor. Hij ging naar de commandant van de troep en vertelde hem dat de galg was opgericht voor misdadigers en moordenaars en niet voor zulke mensen als Peden. Dit hielp, want de soldaten begroeven daarop het lichaam aan de voet van de galg. Hier waren een jaar eerder drie Covenanters begraven, nadat zij waren neergeschoten. Zo kreeg Peden een rustplaats onder de martelaren.

Het galgenveld werd later een begraafplaats. Rondom het graf van Peden begroef het volk hier zijn doden. Zo werd het galgenveld het officiële kerkhof van Old Cumnock. Een monument siert nog het graf van ‘De Profeet van het Covenant’. ‘Die Mij eren, die zal Ik eren’. Hij kreeg geen ezelsbegraving, maar een plaats onder de vromen van het dorp. De oude steen die het graf bedekte, kreeg in 1891 een plaats bij het monument opgericht ter ere van ‘die getrouwe dienaar van Christus.’

Niet meer dan 60 jaar was hij oud toen hij stierf. Als een afgematte pelgrim ging hij heen en eindigde hij zijn tocht over de bergen en door de dalen van het verdrukte land. Eenzaam was hij en toch niet alleen. De banier van het Covenant was hem lief. Al schaarde hij zich niet bij het overblijfsel, al voegde hij zich niet bij het legertje van Richard Cameron, toch had hij een eervolle plaats onder hen die streden ‘For Christ,

Crown and Covenant', voor Christus' kroon en verbond.

11. Zijn nalatenschap

Preken en brieven

Twee preken zijn van Peden bewaard gebleven. Hij had ze gehouden in Glenluce, niet in de kerk maar op een afgelegen plaats. Zijn preekstoel was een rots, de hoge heuvels waren de muren van zijn kerk en de blauwe hemel vormde het dak. Zij waren waarschijnlijk door een hoorder opgetekend en verschenen in 1779 in druk. De bewerker was John Howie uit Lochgoin die ze een plaats gaf in een bundel preken die in *de tijd van vervolging* gehouden waren. Behalve van Peden bevat deze bundel preken van John Welch, William Guthrie, John Wellwood, Richard Cameron, Michael Bruce, Alexander Shields, John Guthrie en Donald Cargill. De preken van Peden verschenen eerder, in 1739, in een serie preken van verschillende Schotse en Engelse predikanten, waaronder de bekende Ebenezer en Ralph Erskine en George Whitefield. In de achttiende eeuw werden veel preken, brieven en verhandelingen verzameld van bekende Covenanters, zoals Cameron, Cargill en Peden. Vooral zij die tot de 'Societies' behoord hadden en na 1689 buiten de Schotse kerk bleven, waren hiervoor verantwoordelijk. Patrick Walker die zelf de vervolging als jongeman had meegemaakt, verzamelde allerlei anekdotes over hen en gaf deze in boekvorm uit. John Howie schreef een groot aantal korte levensbeschrijvingen van bekende personen sinds de Hervorming en gaf deze ook uit. Ook hij was goed bekend met de nalatenschap van Peden. De pennenvruchten van Peden geven een beeld van de eigenaardige en pittige manier waarop hij met de taal omging.

Derde brief

Aan de gevangenen in Dunnottar Castle.

Beste vrienden,

Ik verlang ernaar om te horen hoe u uw tijd doorbrengt en hoe de genade in uw hart toeneemt. Ik weet dat dát u en anderen van Gods volk vanwege uw huidige beproeving zover gekomen zijn om over Christus te klagen. Maar ik daag u uit om één verkeerd woord van Hem te spreken, tenzij u denkt dat Hij het verkeerd doet. Spreek wat u maar wilt, maar ik vraag u wel om uw uitdrukkingen over Christus gepast te doen, overeenkomstig uw bevinding van Hem. Als u denkt dat het huis van Christus kaal is en slecht voorzien, anders dan u gedacht had, verzeker u dan van de begeerte van Christus om u te geven wat u nodig hebt en dat Hij niet wil dat u honger lijdt.

Onze grote Rentmeester weet wanneer u moet uitgeven en wanneer u moet sparen. Christus weet precies wat ons aarden vat het beste kan hebben, of het nu voeding of ontbering is. Het sparen zal Hem niet rijker maken en het uitgeven maakt Hem niet armer. Hij is het Die Zijn volk het nodige schenkt. Genade en heerlijkheid komen uit Zijn rechterhand. Onze vaten zijn maar zwak en kunnen weinig bevatten. Zijn volheid staat gereed om uit te delen. Het is voor Christus gemakkelijk om bezig te zijn met het uitdelen vanuit de volheid van het huis van Zijn Vader aan Zijn arme vrienden. Het is Zijn begeerte om Zijn genade niet te doen overnachten; iedere dag brengt nieuwe genaden voor het volk van God. Hij is de gemakkelijkste koopman die ooit bij het volk van God zou kunnen passen. Wanneer u met Zijn koopwaar bent ingenomen, welke genaden het beste voor u zijn, dan zullen Hij en u het spoedig eens worden over de prijs. Hij verkoopt Zijn goederen goedkoop, opdat u weer naar Zijn winkel zou

komen. Ik raad u aan om niet verder te gaan dan Christus. En nu het voor uw deur komt om te kiezen voor het lijden of voor de zonde, raad ik u aan om voor het lijden te kiezen en geen andere uitweg te kiezen, want dat zal uw ziel tot schade zijn. En tot uw bemoediging zeg ik u dat Hij niemand in de strijd plaatst op diens eigen kosten.

Gezegd is de mens die Christus al zijn geld geeft. Het is het beste voor u om met Hem te onderhandelen als u wat handgeld nodig hebt en hoe minder u heeft, des te meer wil Hij u schenken. Het is dan ook het beste om met Hem om te gaan. Nieuwe vriendschap met vreemde heren is de beste weg om een wond te veroorzaken in de zijde van de genade, die niet snel zal geheeld worden. Deze wond zal zomaar niet dicht gaan, want de genade is een kostbaar bezit en zij wordt gemakkelijk verstoord door de afval van de tegenwoordige tijd. Indien de wielen opeens door de zonde gebroken worden, kan al de invloed van de wereld deze niet herstellen, totdat wij het uit handen geven aan Christus.

Ik hoop dat ik meer over deze zaak gezegd heb dan nodig is, want ik heb gezien dat de kenmerken van tederheid diep in uw wagen zijn ingegrift. De geest van deze tijd van afval nodigt ons des te meer om ijverig te zijn in het zoeken van God. Het schijnt dat God van plan is om Jeruzalem met zijn lichtende kandelaar te doorzoeken en al onze kamers aan te doen. Dan zal er niets in u zijn, of God zal weten of dit krom of recht is. Hij zal niet ophouden totdat Hij op de bodem van het hart is afgedaald. Er zijn harten die Hij reeds heeft omgekeerd en het is Zijn voornemen om de huichelachtigheid te openbaren. Er was in onze vroegere beproevingen een zachte wind, waardoor nog veel kaf is achtergebleven en verborgen bleef achter het koren. God heeft nu een krachtige wind verwekt en het is zeker dat Gods koren niet kan worden weggedreven. Zonder Zijn wil zal niet één haar van het hoofd van Zijn volk vallen, want Hij kent ze alle. Als onze harten van achter Hem konden afwijken, dan verkozen we liever te sterven en te lijden dan te zondigen door toestemming.

Ik trotseer de wereld om één lam van de kudde van Christus te stelen. Wat er ook zal gebeuren, Christus zal op de laatste dag allen bijeenvergaderen. De storm zal niet lang wegblijven als het volk van God hier het slechtst vanaf komt, want dan komt de wind zowel in het gezicht als in de rug. Het vuur van God zal spoedig het goud van de droesem scheiden. Gods molen maalt sneller en het zal niet ophouden wegens gebrek aan water. Wanneer het volk van God buiten de poort blijft en de vijanden een ruim veld voor zich hebben, zal God dezen straffen. Zo verslaat Hij Zijn vijanden over de hoofden van Zijn volk.

God geeft de heiligen een weinig beproeving, soms wat zwaarder dan gewoonlijk, opdat zij als gezuiverd uit de vuuroven mogen komen en gereed mogen zijn om op de maat van de trommel te lopen. Het is een eer om tot het voetvolk van Christus te behoren en van de morgen tot de avond Hem te volgen. De zwakste in het gezelschap van Christus zal niet moede worden, want Christus zal ze nemen om achter hem aan te komen. En als zij moe worden en niet verder kunnen, zal Christus op hen wachten.

O, hoe lieflijk zal het zijn om Christus met zijn gevolg te zien lopen, met Zijn trompetgeschal tot de eer van de overwinning van het Lam, wanneer Zijn zwaard rood zal zijn van het bloed van Zijn vijanden, wanneer al de heidenen zich rondom Hem vergaderen om te zien wat voor grote dingen Hij voor Zijn volgelingen gedaan heeft! Voorwaar ik vrees dat de volgelingen van het Lam zullen gedrongen worden om de dode lichamen van de goddeloze mensen te vertreden. Christus zal sneller zijn met hen te doden dan het koninkrijk in staat is om hen te begraven. Velen zullen niet direct begraven worden en de aarde zal de lijkwade zijn van velen. Het bloed van de vijanden van God zal vreemde dingen tot Zijn volk spreken en wij zullen ons

verheugen met beving.

Tot hen die God niet willen dienen, zal worden gezegd: De dag is nabij gekomen, wanneer bloed het teken zal zijn van de soldaten van Christus en 'No Quarter' zal hun wachtwoord zijn. Dood en vernieling zullen in grote letters op de banier van onze Heere worden geschreven. Eén blik van Hem zal een doodslag betekenen voor hem die in Zijn weg komt.

Het is voor u het beste om onder de schaduw van Gods vleugelen te blijven en om de zoom van het kleed van Christus over uw hoofd te doen, totdat u Hem hoort zeggen dat de strijd over is en de buit is overgegaan. Ik ben ervan overtuigd dat de veiligste weg om de bui te ontlopen, is deze verzoeking buiten Gods poorten te houden en het lijden binnen Zijn deuren, totdat de hevige storm begint te luwen, wat nog niet is vervuld. Christus handelt teder met Zijn jonge planten en besproeit hen vaak, opdat zij niet achteruit gaan. Genade, barmhartigheid en vrede zij met u allen.

Alexander Peden

[Een exacte copie van een brief van Alexander Peden aan de gevangenen in het Dunnottar Castle in de maand juli 1685, zijnde 166 personen, 120 mannen en 46 vrouwen, allen in één kelder gedreven.]

AANTEKENINGEN OVER HET VERBOND DER VERLOSSING

Ik beveel deze gedachten en aantekeningen over het Verbond der verlossing als een uittreksel van Gods liefde bij u aan, opdat u zich in wege van kruis en geen kruis mag verblijden. De voorwaarden van dit verbond zijn als volgt:

Het zij alle mensen bekend dat in de aanwezigheid van de Oude van Dagen tussen deze eerwaarde en koninklijke Personen in de Godheid een contract is gemaakt, om te getuigen dat de grote en oneindige Heere des hemels en der aarde aan de ene kant en Jezus Christus, de Godmens, Zijn eeuwige en ontwijfelbare Erfgenaam, aan de andere kant het volgende zijn overeengekomen.

Dat voor zover de Heere Jezus Christus ermee tevreden is en Zichzelf verplicht om Borg te worden en om de gehele wet te vervullen; dat Hij zal lijden en een offerande voor de zonde zal worden en dat Hij al de kinderen van God zal leiden en hen volmaakt zal maken in alle goed woord en werk en dat zij uit Zijn volheid allen genade voor genade zullen ontvangen en dat Hij hen zo als man, vrouw en kinderen zal presenteren in de hemelse zalen.

Daarom verplicht zich de edele Heere des hemels en der aarde om Zich geheel aan Christus te verbinden, om de uitverkorenen in de wereld te zenden en hen alleen aan Christus over te geven, om Hem ook een lichaam, vlees van hun vlees en been van hun beenderen te geven en om Christus door alles heen te helpen en Hem bij de hand te vatten. Ook om de Heilige Geest, Die ons gegeven is, voort te doen gaan in de wereld, dat Hij deel mag hebben in dit grote werk en in de heerlijkheid van dit edel overleg, opdat Hij de harten van hen die uit de wereld zijn verkoren, zou verlichten in de kennis van onze Naam en om hen te overtuigen van hun verloren staat en te bewegen om het aanbod van Zijn vrije liefde te omhelzen en aan te nemen, om hen te troosten en te ondersteunen in hun beproevingen en verdrukkingen, in het bijzonder voor Zijn Naam en zaak en hen naar ziel en lichaam te heiligen, hen bekwaam te maken om ons te dienen en met ons te wonen en om te zingen tot roem van de rijkdom van onze vrije genade in dit edel overleg en dat tot in alle eeuwigheid.

Zo maakt dezelfde edele Heere des hemels en der aarde een volledig genadeverbond en alle goede dingen, opdat zovelen zullen worden overreed en bekwaam gemaakt om U als hun Heere, Koning en God te omhelzen. En verder laat Hij de genoemde Jezus Christus toe om door Zijn dienstknechten in Zijn Naam in de wereld te proclameren, dat allen die willen komen en zich onder Zijn banier willen verenigen, dat zij een edele betaling in handen zullen ontvangen en deelgenoot worden van een rijke erfenis. Met certificatie dat allen die Zijn aanbod niet willen aannemen om deze reden zullen worden schuldig verklaard en voor eeuwig zullen verdoemd worden. Zij zullen niet in onze tegenwoordigheid komen, maar met de duivelen die wij van Ons hebben geworpen worden gekweld, vanwege hun trots en rebellie, tot de eer van Zijn rechtvaardigheid tot in eeuwigheid.

Tot een getuigenis waarvan Hij dit tekent en tevreden is dat het in de boeken van de Heilige Schriften wordt opgetekend, om als een getuigenis bewaard te worden tot in komende geslachten.

Gedateerd bij de Troon des hemels in de oude kronieken van de eeuwigheid.

[Patrick Walker heeft deze 'Notes' samen met de brief aan de gevangenen van Dunnottar Castle gepubliceerd]

12. Herinneringen aan Peden

De kerk van New Luce

Het kerkje van New Luce of Muirkirk of Luce dat in de tijd van Peden gebouwd werd, bestaat nog steeds. New Luce is een dorpje in een dal, gelegen aan het riviertje de Wofluce dat uitmondt in de Luce Bay. Deze streek heet The Moors in de uiterste zuidwesthoek van Schotland. Het dateert uit de jaren na 1646, toen deze parochie zelfstandig werd. Sinds de tijd van Peden heeft het kerkje ingrijpende verbouwingen ondergaan. Het heeft de vorm van een parallellogram met kleine vierkante ramen en een klokkentoren op het dak. Een klein kerkhof, omgeven door een muur, geeft het geheel de sfeer van een oase in de verstilte omgeving. Er is niets in het gebouwtje dat aan Peden herinnert. Vele ingrijpende verbouwingen hebben in de loop van de tijd het interieur veranderd. De oude pastorie bestaat niet meer; deze stond vlakbij het Cross Water van Luce.

De opvolger van Peden was ook een man die de Heere vreesde. Hij behoorde tot de vervolgte Covenanters en kwam in 1693 naar New Luce. In 1712 werd hij opgevolgd door Thomas Hay, dertien jaar later gevolgd door John Dickson. Thans is het gebied van Galloway geestelijk arm. Het liberalisme heeft ook hier toegeslagen. Van de afgescheiden kerken die in de vorige eeuw de erfenis van de Covenanters hoog hielden, is niet veel meer over. De behoudende Reformed Presbyterian Church en de 'Peden Memorial Free Church' zijn opgegaan in de Church of Scotland en zodoende terecht gekomen in de maalstroom van de tijdgeest. De naam van Peden is blijven voortleven tot op deze dag, maar wat hem bezielde, wordt door weinigen begrepen.

Pedens graf

Het graf van Peden is nog steeds te vinden op het kerkhof van Old Cumnock in Ayrshire, een dorp gelegen bij de rivier de Nith. Het ligt op een heuvel buiten het centrum van het dorp. Vrienden van Peden zorgden voor een eenvoudige steen, waarop een inscriptie aangeeft wie hij was en waarvoor hij streed. Deze originele steen bestaat niet meer. Volgens de overlevering is de bestaande steen de vierde. De inscriptie luidt:

Here lies
Mr ALEXANDER PEDEN
A Faithful Minister of the Gospel sometime
of Glenluce
who departed this life
26th of January 1686,
And was raised after six weeks
out of the grauf,
and buries here,
out of
Contempt.
MEMENTO MORI.

Patrick Walker maakt melding van de eerste steen. In de eerste uitgave van *The Cloud of Witnesses*, het martelarenboek van de Covenanters dat in 1714 verscheen, komt

deze niet voor, omdat Peden eigenlijk geen martelaar was. Het vermeldt vijfenveertig stenen van martelaren van wie de meesten door de dragonders werden neergeschoten. Sinds 1891 wordt het graf van Peden ook gemarkeerd door een monument. Het bestaat uit een granieten zuil met een uitvoerige inscriptie. De kosten van dit monument werden door een groot aantal personen, van hoog tot laag, bijeen gebracht. Onder hen was de bekende filantroop Andrew Carnegie, die later de financiering van het Vredespaleis in Den Haag voor zijn rekening zou nemen. De ontwerper was Ingram uit Kilmarnock en de steenhouwer Andrew Murdoch uit Cumnock. Op 16 juni 1892 werd het gedachtenismonument in het bijzijn van vierduizend mensen onthuld.

Het monument draagt de volgende inscriptie:

In Memory of
ALEXANDER PEDEN
(A Native of Sorn)
That faithful Minister of Christ who,
For his unflinching adherence to the
Covenanted Reformation in Scotland, was
Expelled by tyrant rulers from his Church
of New Luce. Imprisoned for years on the Bass Rock
by his persecutors, and hunted for his life
on the surrounding mountains and moors
till his death, on 26th January, 1686,
In the 60th year of his age, and here,
At last, his dust reposes in peace, awaiting
The Resurrection of the Just.
'Such were the men these hills who trode,
Strong in the love and fear of God,
Defying through a long dark hour,
Alike the craft and rage of power.'
Erected in 1891.

De Nederlandse vertaling luidt:

Ter gedachtenis aan Alexander Peden, afkomstig uit Sorn.
Die getrouwe prediker van Christus die vanwege zijn onversaagde afhankelijkheid
aan de Reformatie en de Covenants in Schotland, door de tirannieke regeerder van zijn
kerk in New Luce verdreven werd. Hij was door zijn vervolgers gegrepen en jarenlang
op de Bass Rock gevangen gehouden. Op de omliggende bergen en in heidevelden
werd hij jarenlang achterna gezeten tot zijn dood op 26 januari 1686, op zestigjarige
leeftijd en hier rust uiteindelijk zijn stof in vrede in de verwachting van de opstanding
van de rechtvaardigen.
'Dit waren; de mannen op deze heuvels vertreden. Krachtig in de liefde en vreze van
God. Een lange donkere tijd als de list en woede van kracht trotserend.'
Opgericht in 1891.

Bij de onthulling van het monument sprak professor Stuart Blaikie de volgende betekenisvolle woorden: 'Deze begraafplaats van Old Cumnock is een van de meest interessante plaatsen in Schotland, want hier ligt, in de schaduw van twee eerbiedwaardige doornstruiken, het lichaam van Alexander Peden, meestal genoemd

"Peden de Profeet". Wellicht was hij niet de meest prominente Covenanter, maar hij was zeker wel de meest originele en de meest dramatische figuur.'

Pedens 'preekstoelen'

Na zijn uittreding uit de Kerk koos hij meestal de open hemel als zijn werkterrein. Zijn preekstoel was vaak een eenvoudige steen, die hier en daar te vinden zijn. Pedens 'pulpit' vinden wij in Ruberslaw en Pedens 'stone' in Benhar, in de omgeving van Shotts. De laatste is in de negentiende eeuw voorzien van de volgende inscriptie:

Peden's Stone

Deze plek is volgens de traditie één van de
plaatsen waar Peden en andere Covenanters preekten

'Welker de wereld niet waardig was,
hebben in woestijnen gedood en op bergen,
en in spelonken en in de hollen der aarde.'

Opgericht door een commissie van uitgave van preken, 1866
In juli 1885 werd bij deze steen een samenkomst gehouden die
door tweeduizend personen werd bezocht.

Persoonlijke bezittingen

Verschillende persoonlijke bezittingen van Peden zijn bewaard gebleven. Zo zijn er twee Bijbels van hem; de eerste 'gedrukt in Londen door de Company of Stationers anno Dom. 1653' werd jarenlang als familiebezit bewaard. Dan is er een grote familiebijbel, een GenèveBijbel uit 1599, die aan hem heeft toebehoord, als we tenminste mogen aannemen dat de volgende inscriptie authentiek is: 'Alexander Pedine with my own hand at. 23 years 1649.' Ook de kanselbijbel uit New Luce heeft de tijd doorstaan. Het is een exemplaar uit 1615, geen King James vertaling maar een copie van de vertaling van Beza.

Behalve zijn Bijbels, als zijn voornaamste wapen, bezat hij een zwaard en een staf die hij op zijn tochten meevoerde. Beide zijn bewaard gebleven. Dit geldt ook voor zijn vermomming: een pruik en een masker. Deze hebben een plaats gekregen in het National Museum of Antiquities in Edinburgh.

Plaatsnamen

De volgende plaatsen in het zuidwesten van Schotland hebben op de een of andere wijze te maken met Alexander Peden:

Airsmoss

Een strook van moerasachtige grond in het oosten van Ayrshire, tussen Ayr Water en de Lugar. Hier vond op 20 juli 1680 de schermutseling plaats tussen de soldaten van de koning en Richard Cameron met zijn manschappen. Een monument bedekt het graf van hen die vielen. Meermalen bezocht Peden deze plaats om het heengaan van Cameron te bewenen. Het gedicht 'The Cameronian Dream', geschreven door de herdersjongen James Hyslop, geeft op aangrijpende wijze het einde van Cameron weer.

Auchengrouth

Dit is de naam van een heuvel, een moeras en een boerderij in Nithsdale niet ver van Sanquhar. Hier moet Peden achtervolgd door dragonders vanwege de mist aan hun handen zijn ontsnapt.

Auchincloich

De geboorteplaats van Peden Auchincloich is een gehucht in Sorn. ‘Op de plaats van het geboortehuis van Alexander Peden verrees de kolossale schapenfokkerij "Auchincloich Farm". Alleen twee muren staan er nog. Verder is van het geboortehuis van Alexander Peden alles verdwenen. Ervoor in de plaats verrees de kolossale schapenfokkerij van David Boone.’ (J. van ‘t Hul in het Reformatorisch Dagblad van 12 juli 1996).

Auchinleck

In deze plaats werd Peden eerst begraven, waarna zijn lijk werd opgegraven en naar Cumnock overgebracht.

Bass Rock

De Bass Rock is de stille getuige van de ontberingen van Covenanters die hier gevangen zaten. Het is een rotseiland bij de oostkust van Schotland. Ook Peden heeft hier geruime tijd vastgezet.

‘Bass Rock. Nu een natuureservaat en een broedplaats van janvangenten. Een ogenschijnlijk vredig oord, maar ooit ook een uiterst onheilspellend eiland. Het ligt een paar honderd meter uit de kust, even oostelijk van de plaats North Berwick in het water Firth of Forth. Vlakbij liggen wel meer van die vreemde stukken grond in het water (Fidra en Cragleith bijvoorbeeld) maar Bass Rock is de hoogste, de grootste en de vreselijkste. Een eiland als een dik geschiedenisboek waaruit bij tijden het bloed der martelaren drupte. Een natuurlijke nor. Bass Rock werd in de achtste eeuw voor het eerst bewoond. Het was St. Baldred, een monnik uit Northumberland, die de rots gebruikte als oord van retraite. Toen St. Baldred stierf, werd te zijner ere een kapel gebouwd. De steenresten die nu nog op Bass Rock liggen, zijn van een kapel uit 1542. Bass Rock heeft in de zestiende eeuw nog dienst gedaan als legerfort tegen de Engelsen. De 150 Schotse soldaten die de rots moesten verdedigen, gebruikten de nestjes van broedende vogels als brandhout. De vogels zelf vingden ze met behulp van haringresten.’ (J. van ‘t Hul in het Reformatorisch Dagblad van 19 juli 1996).

Benhar

Een steen bij deze plaats in Linlithgowshire herinnert aan de openluchtpreken die hier gehouden werden. Ook Peden sprak hiel wel eens, vandaar de ‘Peden’s Stone’ die nog te zien is.

Carsphairn

Niet ver van Dalry in Galloway ligt Carsphairn. Hier was John Semple predikant en deze streek werd vaak door Peden bezocht.

Coilholme

Coilholme in de parochie van Tarbolton was een toevluchtsoord voor de opgejaagde gelovigen. Peden preekte hier meermalen.

Colmonell

Een dorpje in Carrick, waar Peden vaak verbleef.

Cumnock

De laatste rustplaats van Peden is hier te zien. Douglasdale

Bij het Douglas Water was Peden vaak te vinden.

Garrick Feil

In de parochie van Closeburn, Nithsdale, is een spleet in een rots, waarin Peden zich eens verborgen hield om aan de vervolgers te ontkomen. Deze plek wordt genoemd de Cave of Garrick.

Glendyne

Dit is een dal bij Sanquhar waar Peden zich vaak schuil hield. De naam 'Peden's Walk' houdt hier de herinnering aan hem levend.

Knockdow

In Knockdow, een dorpje gelegen tussen Ballantrae en Colmonell, werd Peden gevangen genomen.

New Luce

De standplaats van Peden, voordat hij in 1663 gedwongen werd om de kerk te verlaten. Het kerkje staat er vrijwel net als toen. Op een kleine heuvel staat een gedenkteken uit 1871, met als opschrift: 'Peden Memorial'.

'Men vindt het ver weggestopt in de dalen van het graafschap Galloway in ZuidwestSchotland. Het wordt omklemd door twee riviertjes, de Main Water of Luce en de Cross Water of Luce. In 1877 kreeg New Luce aansluiting op de spoorlijn GlenluceStanraer, maar sinds 1965 is er geen trein meer gestopt. Een lief spul, met maar één straat. En aan het einde van de straat staat de kerk. Pedens kerk. Dezelfde nog. De boel zit op slot, maar even later is er iemand met een sleutel. En dan stommel je rond in de ruimte waar "de Profeet van het Covenant" bij zijn intrede sprak: "Welaan, volk van God, wat zult gij doen en wat doet gij, wanneer er thans zulk een vreselijke toorn in Schotland aanstaande is (...)." G. van 't Hul in het Reformatorisch Dagblad van 12 juli 1996).

Mauchline

In het hart van Ayrshire ligt Mauchline. Een grot die uit de rotsen bij het riviertje de Lugar gehouwen is, staat bekend als Peden's Cave.

Priesthill

Op een afgelegen plaats in Priesthill in de parochie van Muirkirk staat het grafmonument van John Brown van Priesthill, die hier door Claverhouse werd neergeschoten.

Ruberslaw

Een steen in Ruberslaw heet 'Peden's Pulpit'. Ook John Welch preekte hier vanaf deze steen.

Sorn

De geboorteplaats van Peden, zoals bij Auchincloich genoemd.

Straquhanah Cave

In het dal van de Ken ligt deze plaats, waar Peden zich meermalen schuilhield.

Tarbolton

Peden was hier enige tijd schoolmeester.